

T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

“Demir Özlü’nün Romanları Üzerine Bir İnceleme”

Muhittin Yaşar ÖZER

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 29.08.2014

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 22.08.2014

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Veli Uğur

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Alaattin Karaca

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ali Osman Gündoğan

Enstitü Müdürü :

Yrd. Doç. Dr. Aytekin Fırat

AĞUSTOS 2014

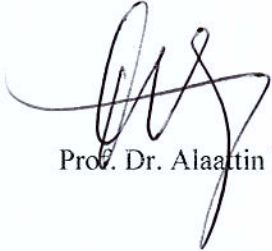
MUĞLA

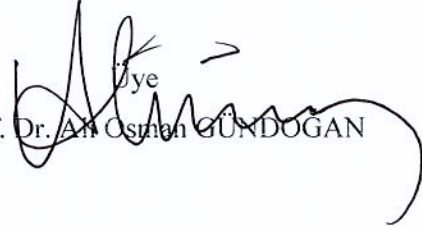
## TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14./08./2014 tarih ve 663/13. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi 1241010129 numaralı Muhittin Yaşar ÖZER'in "Demir Özlü'nün Romanları Üzerine Bir İnceleme" adlı tezini incelemiş ve aday 22/08/2014 tarihinde saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine .Gy.bir.kg.. ile karar verildi.

Tez Danışmanı  
Yrd. Doç. Dr. Veli UĞUR

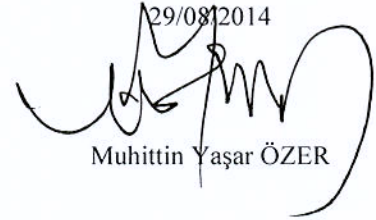
  
Üye  
Prof. Dr. Alaattin KARACA

  
Üye  
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN

## YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Demir Özlü’nün Romanları Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/08/2014



Muhittin Yaşar ÖZER

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**  
**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

**YAZARIN**

**MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

**Soyadı : ÖZER**

**Adı : Muhittin Yaşar**

**Kayıt No:**

**TEZİN ADI**

**Türkçe : Demir Özlü'nün Romanları Üzerine Bir İnceleme**

**Y. Dil : A Study on Demir Özlü's Novels**

**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans**

**Doktora**

**Sanatta Yeterlilik**

**Ø**

**O**

**O**

**TEZİN KABUL EDİLDİĞİ**

**Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi**

**Fakülte : Edebiyat Fakültesi**

**Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Diğer Kuruluşlar :**

**Tarih :22.08.2014**

**TEZ YAYINLANMIŞSA**

**Yayınlayan :**

**Basım Yeri :**

**Basım Tarihi :**

**ISBN :**

**TEZ YÖNETİCİSİNİN**

**Soyadı, Adı :UĞUR Veli**

**Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.**

TEZİN YAZILDIĞI DİL :

TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 165

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1.Demir Özlünün Romanları Üzerine Bir İnceleme

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1.1950 Kuşağı

2.Sürgün edebiyatı

3.Yabancılaşma

4. Varoluşçuluk

5.Demir Özlü

6. Nihilizm

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. 1950 Generation

2. Exile Literature

3. Elienation

4. Existensialism

5. Demir Özlü

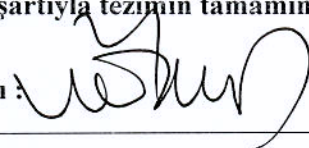
6. Nihilism

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezinin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :



Tarih : 29/08/2014

**T.C.**  
**MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**“DEMİR ÖZLÜ’NÜN ROMANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME”**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MUHİTTİN YAŞAR ÖZER**

**DANIŞMAN**

**YRD. DOÇ. DR. VELİ UĞUR**

**AĞUSTOS – 2014**

**MUĞLA**

## ÖZET

“Demir Özlü’nün Romanları Üzerine Bir İnceleme” adını taşıyan bu tez çalışması, Demir Özlü’nün romanlarının incelenmesine dayanır. Demir Özlü, ortak idealler ve dünya görüşünü paylaşan 1950 kuşağı romancılarından. Yazarın eserleri, biçim ve tema unsurlarıyla incelenip değerlendirilmiştir. Söz konusu araştırma sırasında yazarın öykü, anlatı, eleştirel deneme ve röportaj türündeki eserlerinden de faydalanılmıştır.

Demir Özlü’nün romanlarında şu temalar belirlenmiştir: varoluşçuluk, siyasi sürgünlerin doğurduğu bunalım ve yabancılaşma, nihilizm, burjuva yaşam tarzı, aydın çatışmaları, aşk ve cinsellik, ideoloji. Bu başlıklar altında yapılan inceleme sonucunda yazarın; roman tekniği, dil, işlenen temalar yönünden eserlerinde yenilikçi bir anlayış sergilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 1950 kuşağı, Sürgün edebiyatı, Demir Özlü, Yabancılaşma, Varoluşçuluk, Nihilizm.

## **ABSTRACT**

This study named “A study on Demir Özlü’s Novels” is based on the study of Demir Özlü’s novels. Demir Özlü is a novelist from 1950s generation who were sharing the same ideals and the worldview. The works of the author were studied and evaluated in terms form and theme. The survey utilized from the author’s stories, narrations, critical essays and interviews.

The following themes were identified in Demir Özlü’s novels. Existentialism, alienation and depression caused by political exile, nihilism, bourgeois life style, intellectual conflicts, love and sex, ideology. As a result of the study made under these headings, it was concluded that the author used innovative insight in his works in terms of novel technique, language and themes.

Key words: 1950 generation, Exile literature, Demir Özlü, Alienation, Existensialism, Nihilism



## İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VI
GİRİŞ.....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### DEMİR ÖZLÜ' NÜN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

1.1. DEMİR ÖZLÜ'NÜN HAYATI .....	6
1.2. DEMİR ÖZLÜ'NÜN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	13
1.3. DEMİR ÖZLÜ'NÜN ESERLERİ.....	18
1.4. DEMİR ÖZLÜ'NÜN KAZANDIĞI ÖDÜLLER .....	20

### İKİNCİ BÖLÜM

#### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA TEKNİK YAPI

2.1. OLAY ÖRGÜSÜ.....	21
2.1.1. Bir Uzun Sonbahar'da Olay Örgüsü.....	21
2.1.2. Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları'nda Olay Örgüsü.....	23
2.1.3. Bir Yaz Mevsimi Romansı'nda Olay Örgüsü .....	24
2.1.4. Tatlı Bir Eylül'de Olay Örgüsü.....	26
2.1.5. İthaka'ya Yolculuk'da Olay Örgüsü.....	26
2.1.6. Amerika 1954'de Olay Örgüsü .....	28
2.1.7. Dalgalar'da Olay Örgüsü.....	29
2.2. ANLATICI BAKIŞ AÇISI .....	30
2.2.1. Bir Uzun Sonbahar'da Anlatıcı-Bakış Açısı.....	31
2.2.2. Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları'nda Anlatıcı-Bakış Açısı .....	34
2.2.3. Bir Yaz Mevsimi Romansı'nda Anlatıcı-Bakış Açısı .....	35
2.2.4. Tatlı Bir Eylül'de Anlatıcı-Bakış Açısı.....	37
2.2.5. İthaka'ya Yolculuk'ta Anlatıcı -Bakış Açısı .....	39
2.2.6. Amerika 1954'de Anlatıcı-Bakış Açısı .....	41
2.2.7. Dalgalar'da Anlatıcı-Bakış Açısı .....	42

2.3.	ANLATIM TEKNİKLERİ .....	45
2.3.1.	Anlatma/Gösterme .....	45
2.3.2.	Soruşturma.....	46
2.3.3.	Tasvir .....	47
2.3.4.	Özetleme .....	49
2.3.5.	Geriye Dönüş.....	49
2.3.6.	Leimotif .....	50
2.3.7.	Diyalog.....	51
2.3.8.	İç Monolog .....	52
2.3.9.	İç Çözümleme(Ruh Çözümlemesi).....	52
2.3.10.	Bilinç Akışı .....	53
2.3.11.	Otobiyografik Teknik .....	54

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA KİŞİLER

3.1.	BİR UZUN SONBAHAR'DA KİŞİLER .....	55
3.2.	BİR KÜÇÜKBURJUVANIN GENÇLİK YILLARI'NDA KİŞİLER .....	63
3.3.	BİR YAZ MEVSİMİ ROMANSI'NDA KİŞİLER.....	69
3.4.	TATLI BİR EYLÜL'DE KİŞİLER.....	76
3.5.	İTHAKA'YA YOLCULUK'TA KİŞİLER .....	79
3.6.	AMERİKA 1954'DE KİŞİLER .....	83
3.7.	DALGALAR'DA KİŞİLER.....	89

### DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

#### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA ZAMAN VE MEKÂN

4.1.	DEMİR ÖZLÜ'NÜN ROMANLARINDA ZAMAN .....	92
4.1.1.	Dönemler .....	92
4.1.1.1.	1940-1950 .....	92
4.1.1.2.	1950-1960 .....	93
4.1.1.3.	1960-1980 .....	94
4.1.1.4.	1980-2005 .....	97

4.2.	DEMİR ÖZLÜ'NÜN ROMANLARINDA MEKÂNIN KULLANILIŞI.....	99
4.2.1.	Ülkeler .....	99
4.2.2.	Yurt İçindeki Şehirler .....	100
4.2.3.	Yurt Dışındaki Şehirler.....	106

#### BEŞİNCİ BÖLÜM

#### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA DİL ve ÜSLÛP

5.1.	DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA DİL ve ÜSLÛP .....	111
------	---	-----

#### ALTINCI BÖLÜM

#### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA TEMALAR

6.1.	SİYASİ VE SOSYAL TEMALAR.....	117
6.1.1.	İdeoloji .....	117
6.1.2.	Aşk ve Cinsellik .....	121
6.1.3.	Kent ve İnsan (Sürgünlük) .....	127
6.1.4.	Burjuvazi.....	133
6.1.5.	Aydın Çatışmaları .....	137
6.2.	VAROLUŞÇU DÜŞÜNCE ETRAFINDA ŞEKİLLENEN TEMALAR .....	140
6.2.1.	Yabancılaşma ve Yalnızlık.....	145
6.2.2.	Bunalım/ Bunaltı .....	148
6.2.3.	Ölüm/İntihar .....	151
6.2.4.	Nihilizm/Boşluk .....	154
	SONUÇ.....	158
	KAYNAKÇA.....	161

## ÖNSÖZ

“Demir Özlü’nün Romanları Üzerine Bir İnceleme” adını taşıyan bu Yüksek Lisans Tezi, Demir Özlü’nün roman anlayışını, 1950 kuşağı romancılarının Türk romanına getirmiş olduğu yenilikçi bakışı, yazarın romanlarının bu dönem romanları arasındaki yerini, Türk romanına katkılarını ortaya koymak amacıyla yazılmıştır.

Bugüne kadar Özlü’nün romanları üzerine geniş çaplı bilimsel bir çalışmanın olmaması, yazarımızın romanlarını gün ışığına çıkarma isteği, hareket noktamızı oluşturmuştur. Yazarımızın geleneksel roman anlayışının dışına çıkarak, siyasi ve sosyal meseleleri ele alış biçimi, roman tekniği ve dil unsurlarına getirmiş olduğu yenilikler, 1950 kuşağı yazarlarına kadar Türk romanında öne çıkmayan varoluşçu düşünce kaynaklı temalara (bunalım, nihilizm vb.) metinlerinde yer vermesi, Demir Özlü’nün romancılığı üzerine bir araştırma yapmamızı etkileyen önemli unsurlar olmuştur.

Altı bölümde ele alınan çalışmamızı, üç temel üzerine konumlandırdık; birinci odak noktamız yazarın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri, ikincisi, romanlarındaki teknik yapı ve son olarak, tema unsurları. Bu konumlandırmada Demir Özlü’nün romanları merkezde tutulmuş, diğer eserleri ortak yönleriyle, savımızı güçlendirmede başvurulan kaynaklar olmuştur.

Bu çalışmanın hazırlık aşamasında temel kaynağımız yazarın romanları olmuş, metinler okunarak tez taslak planı etrafında gerekli fişlemeler yapılmış ve çalışmaya ilave edilmiştir. Çalışmamız esnasında bilimsel bir araştırmanın temel adımı sayılan kütüphane çalışması yapılmış elde edilen kaynaklar fişlenmiştir. Ayrıca internet ortamından yapılan gazete ve dergi taramasıyla tezimize katkı sağlayacak metinler belirlenip kaynak çeşitliliği arttırılmıştır.

Çalışmalarımız esnasında karşılaştığımız en büyük sorun, çağdaş edebiyatçılarımızla ilgili kaynakların yetersizliğidir. Bunlardan biri olan Demir Özlü'nün, sanat yaşamının büyük bir kısmı yurt dışında geçmiş, yasaklı yazarlarımızdan olması nedeniyle, edebiyatımızda hak ettiği yeri alamamasıdır. Özlü'nün sanatıyla ilgili bilgilerin çoğunluğuna; sınırlı sayıdaki eleştirmeninin gazete ve dergi yazılarında ya da elektronik dergilerde çıkan makalelerde ulaşabiliyoruz.

Yaklaşık bir buçuk yıllık bir sürede hazırlanan bu tezde, değerli hocalarım Yrd. Doç. Vedat KURUKAFA ve Doç. Dr. M.Naci ÖNAL'a, tez planlaması aşamasındaki yönlendirmeleriyle ilgisini esirgemeyen değerli hocam, Prof. Dr. Alaattin KARACA'ya, tez yazım aşaması sırasında beni sabırla dinleyen, yapılması gerekenlerle ilgili yol gösteren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Veli UĞUR'a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, eserleriyle edebiyatımıza birçok kazanım sağlayan, yenilikçi ve sanat anlayışındaki sıra dışılığıyla, Türk edebiyatı'nda hak ettiği yeri alan, Demir Özlü'nün daha iyi tanınması ve unutulmamasına katkıda bulunmasını temenni ediyorum.

**KISALTMALAR DİZİNİ**

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
Ank.	Ankara
Ans.	ansiklopedi
bsk.	baskı
bsm.	basım
c.	cilt
Çev.	çeviren
Der.	Dergi, dergisi
Doç:	Doçent
Haz.	Hazırlayan
İst.	İstanbul
Kitbv.	kitabevi
Matb.	matbaa, matbaası
MSKÜ.	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof.	Profesör.
s.	sayfa
S.	sayı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti.
vb.	ve benzeri
Yay.	Yayın, Yayınevi, Yayınları
Y.K.	Yapı Kredi
Yrd.	Yardımcı

## GİRİŞ

Roman, geniş imkânları sayesinde insanı ve yaşamı en iyi anlatan düz yazı türüdür. Edebi bir hikâyeye çeşidi olan roman, 18.yy. başlarında felsefede realizm akımının etkisiyle doğmuş ve yaygınlaşmıştır.

Roman,“*Belli bir zaman ve mekân içinde, belli bir kişinin başından geçenlerin sebep-netice ilişkisi ve sağlam bir mantık dokusu içinde, sade bir nesir dili ile hikâyeye edilmesidir.*”(Kantarcıoğlu,2004:24) Roman, insanın iç ve dış dünyasını yansıtması; diğer insanlarla, toplumla ve doğayla kurduğu ilişki düzeyiyle, edebi türler içerisinde en çok tercih edilen edebiyat türlerinden olmuştur. *Kundera*, romanın doğası ve insan yaşamı üzerindeki etkisini: “*Roman kendi yöntemiyle yaşamın çeşitli yanlarını bir bir keşfetmiştir.*” (Özdemir,2007:247) ifadeleriyle dile getirir.

Tanzimat döneminde edebiyatımıza giren roman türü, günümüze kadar önemli aşamalar kaydetmiş, modernist etkilerle; kalıplaşmış klasik şeklinden sıyrılarak farklı yöntem, teknik ve içerik unsurlarla sürekli yenilenmiştir.

Türk Edebiyatında henüz iki asrını bile doldurmamış Türk Romanı, bu çok uzun sayılmayan tarihi içinde önemli kırılmalar yaşamıştır. Özellikle 1950’lerden sonra yayımlanan metinlere bakıldığında bu kırılmaların artarak sürdüğünü, yazarların roman geleneğini oluşturan pek çok öğeyi (mekân, zaman, temel çatışmalar, kişiler vb) geriye iterek yeni bir estetiğe yöneldiklerini söylemek mümkündür. Ne var ki bu değişim ve dönüşümün yalnızca estetik düzlemde gerçekleştiğini ileri sürmek zor; çünkü her dönemin özgül koşulları o dönemde yazılan metinlerin dünyasını da belirtiyor. 1950’lerden başlayarak Türkiye’de yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmeler, Batı felsefesi ve edebiyatlarıyla kurulan ilişkiler “ yeni bir edebiyat” anlayışının kapılarını aralamıştır.

1950 kuşağı romancıları denildiğinde aynı yazınsal idealleri ve dünya görüşünü paylaşan yazarlar topluluğu aklımıza gelir. Bu kuşak temsilcileri arasında; Vüs’at O. Bener, Bilge Karasu, Orhan Duru, Ferit Edgü, Leyla Erbil, Nezihe Meriç, Tahsin Yücel,

Adnan Özyalçiner, Feyyaz Kayacan, Erdal Öz, Yusuf Atılgan, Sevim Burak, Demirtaş Ceyhun gibi önemli yazarlar vardır, İşte bu ortak idealler etrafında toplanmış yazarlardan biri de Demir Özlü'dür. Son dönem Türk edebiyatının yaşayan önemli romancılarından biri olan Özlü, kuşağının diğer yazarları gibi biçim ve içerik unsurlarında göstermiş olduğu yeniliklerle özgün aydın tipinin temsilcisi olmuştur.

Özlü'nün romanlarından hareketle 1950 kuşağının roman anlayışını ve Türk romancılığı içerisindeki yerini de algılamak önemlidir. Romanlarında edebiyat, felsefe ve siyaseti bir arada sunması, dili kendi hapisanesinden çıkarıp kavramsallaştırarak, cümleye düşünsel anlam yüklemesi, kuşak kavramını bütünsel anlam da bütünleştirilmesi, insana, topluma dair getirilen yeni bakış açıları, bu dönem romancılığı içerisinde Özlü'nün eserlerini daha da önemli kılmıştır.

1950 kuşağı siyasal meselelerle doğrudan ilgilenmiş romanlarında siyasi düşüncelerini ifade etmekten de geri kalmamıştır. Sosyalist bir aydın olan Özlü de romanlarında yaşadığı dönemin siyasi çalkantılarına doğrudan ya da dolaylı olarak eleştiriler sunmuştur. 1950 kuşağı sanatçılarının hemen hepsi bu siyasal duruşu sergilemiştir. Özlü'nün romanlarını besleyen siyasi konular arasında en geniş yeri öğrenci olayları tutar. Sağ iktidarların burjuvaziyi yükseltip işçi sınıfını dışlayan politikaları, sosyalist aydınların tutukluluk ve sürgünle geçen yılları roman kişilerinin yaşantılarıyla özdeşleştirilir. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1970 ve 12 Eylül 1980 darbelerini yaşayan Özlü ve kuşağı, hiç yaşamak istemedikleri bu günleri romanlarına konu etmişlerdir. Devir, büyük çalkantıların yaşandığı kaotik bir devirdir ve dönemin edebiyatı bu karmaşadan uzak kalamamıştır.

Varoluşçuluğu edebiyatımıza sokan kuşak da Özlü'nün temsilcisi olduğu 1950 kuşağıdır.

“ ‘1950 Kuşağı’ yazarları bir “okul” olamadılarsa da birçok (hatta farklı) ekol yaratabildiler. Her bir yazarın ayrı bir dil/insan/toplum kavrayışını



taşınması; temelde toplumsalcı bir bakış açısına yaslansalar da; bireyin varoluşsal gerçekliğine /konumuna farklı yaklaşımları, onları kendi yapan özelliklerini yapıtlarında ortaya koymaya yöneliktir.” (Andaç,2011 b:24)

Özlü, ilk romanlarında varoluşçuluk üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşma 1950 kuşağı aydınlarının hayata bakış açılarını da özetler. Kafka, Sartre, Camus vb yazarların Türk edebiyatına yoğun olarak çevrildiği bu dönemde Özlü de bu popüler yazarlardan oldukça etkilenmiştir. Karmaşık yıllar olarak ifade edilen 1960-70 arasındaki olaylar ele alınırken; bunalım, boğuntu, psikolojik açmazlar, yalnızlık, boşluk vb. duygular eserlerin değişmez teması haline gelmiştir.

Toplumsal kurallara bağlı kalmayı sevmeyen Özlü, körü körüne bağlı kalınan değerlere karşı çıkmış, cinsellik temasını da romanlarında ayrıntılı bir şekilde işlemiştir. Türk romanında cinselliği varoluşçu açıdan ele alması, Özlü'nün roman anlayışına kazandırdığı yeniliklerdendir. Özlü'nün yenilikçi tavrı sadece siyasi ve sosyal meselelere getirilen farklı bakış açıları ya da bireyi varoluşçu düşünce etrafında konumlamasıyla sınırlı kalmaz. Özlü, romanın biçimsel yönüne de yenilikler katmıştır.

Demir Özlü, romanın biçimsel yönüne de yenilikler katmış, romanlarında tek anlatıcıya son vermiştir. Anlatılarında hâkim bakış açısı “sen” anlatıcı olsa da; “ben” anlatıcı, hatta “o” anlatıcıyla da karşılaşılır. Bazen de “ben” ve “sen” bakış açılarını iç içe kullanmıştır. Bunun yanında iç çözümleme, iç monolog, geriye dönüş, leimotif, diyalog, bilinç akışı gibi modern roman tekniklerini kullanır. Modern roman anlayışı içinde şekillenen bu farklı bakış açılarını bir arada kullanmak oldukça zor ve bir o kadar da ustalık isteyen teknik bir meseledir.

Özlü'nün Türk romanına kazandırdığı diğer bir yenilik ise *Yeni Roman* anlayışından hareketle, farklı bir bakış açısı oluşturmaya çalışmasıdır. Anlatımı, soru-cevap şeklinde bir soruşturma biçimine döken bu anlayış alışlagelmiş tarzdan çok uzaktır.

Bu anlayışı benimsemesinde, Fransız Yeni Roman'ının (Nouveau Roman) etkili olduğunu söylememiz gerekir. *İthaka'ya Yolculuk* romanın öndeğinde Özlü bu yeni roman anlayışı için şu ifadeleri kullanır:

*“Karşılıklı konuşma ya da sorularla karşılıklar, benim 60'lı yıllar çevresinde hemen bütünü okuduğum Fransız Yeni Roman'ının((Nouveau Roman) temsilcilerinden Robert Pinget'in **L'Inquisitoire** romanında vardı. Bu teknik Pinget'den geliyor desem, belki doğruyu söylemiş olurum. Fakat Pinget, bunu bir cinayet olayının sorgulanması çevresinde kullanmıştı. Bense kendimi anlatabilmek için kullandım.”* (Özlü,2005:9)

1950 de 1960 ya da 1980 de Özlü, sanat yaşamının her anında yerinde duramama, savrulup gitme anları yaşamıştır Bireyin sorunsalını kendi yaşamından kesitlerle sunmuştur. O sürgünlüğün ve sürgün edebiyatının izlerini bütün çıplaklığıyla romana sokmuştur. Gönüllü sürgünlüğüm dediği yıllardaki romanların, insanın ruh dünyasını kucaklaması, bu uzun ayrı kalışla izah edilebilir ancak. Bir gün geri döneceğine olan inancını postmodern unsurları romana sokarak daha etkili kılmıştır. *İthaka'ya Yolculuk*, romanını Yunan'lı şair Kavafis'in “**İthaka**” şiiri üzerine kurmuş; edebiyatta sürgünlüğün simgesi olan Ulysses'in, o uzun İthaka'ya dönüş yolculuğuna göndermelerde bulunarak, metinler arasılığı kullanmıştır.

Demir Özlü Türk edebiyatının en özgün kişilikleri arasında yer alır demek yanlış olmaz. Özlü bütün dogmalara karşı çıkmıştır. Bunu yalnız sanatında ve düşüncesinde değil, özel hayatında, dostluk ilişkilerinde, bir ara üstlendiği siyasi rolde de gerçekleştirmeye yönelmiştir. Bütün bunlar Demir Özlü'nün çok sivri bir kişi olarak bilinmesine yol açmış, sağdan da, soldan da sanatçısından da, erkeğinden de, kadının da saldırılara uğramıştır.

“1950'li yıllarda snop sayıldı. Varoluşçuları seviyor, Baylan Pastanesi'ne sık gidiyordu ya...Valery'nin bir snop tanımı vardır: ‘sıkıldığı zaman sıkıldığını, eğlendiği zaman eğlendiğini itiraf etmekten korkan kişi.’ Türkiye'deki snopta bunun karşıtını buluruz: Türk snopu sıkılıyorsa(hatta sıkılmıyorsa da)daha çok sıkıldığını, eğleniyorsa(hatta eğlenmiyorsa da)

daha çok eğlendiğini ileri sürmekten sonsuz tat alır. Demir Özlü’de bu iki görünümde hiç olmadı. Kendisi nasılsa, öyle göründü.” (Süreya,2004:159)

## BİRİNCİ BÖLÜM

### DEMİR ÖZLÜ' NÜN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ



#### 1.1. DEMİR ÖZLÜ'NÜN HAYATI

Demir Özlü, 9 Eylül 1935'te İstanbul'un Vefa semtinde doğar. Babası Avukat Sâbih bey, Annesi Öğretmen Nimet hanımdır. Yazar Tezer Özlü de Demir Özlü' nün küçük kardeşidir. Ailesiyle ilgili Ömer Lekesiz şu saptamalarda bulunur:

“Demir Özlü bir öğretmen ailesinin oğluydu. Sonradan tanışmak mutluluğunu bulduğum ve Demir'in tüm arkadaşları gibi kendisinden küçük adıyla söz etmek hakkına sahip olduğumuz o ilginç ve sevimli babası Sâbih, Halep doğumlu idi. Bir Arap baba ile bir Yörük annenin oğlu. İstanbul'a, Balkan Savaşı'ndan hemen sonra göç etmiş, bir süre sonra Kafkas kökenli

bir İstanbul kızıyla evlenmişti. Sâbih de Nimet Hanım da katıksız Cumhuriyet öğretmenleri olarak yaşadılar. Sâbih, arada Hukuk Fakültesini bitirdiği halde öğretmenlik mesleğini terk etmedi. Ve tüm Anadolu'yu idealist öğretmenler olarak dolaştılar. Zonguldak, Simav, Ödemiş, Gerede.”(Lekesiz, 2001:219)

Memur bir ailenin oğlu olan Özlü' nün çocukluğu; Burdur, Simav ve Ödemiş gibi Anadolu kasabalarında geçer. İlköğrenimini Simav İlkokulu ve Ödemiş İlkokulu'nda, Orta öğrenimini ise Ödemiş Ortaokulu'nda tamamlar. 1950 yılında İzmir'de başladığı Lise öğrenimini babasının tekrardan İstanbul'a dönmeyi düşünmesiyle İstanbul Kabataş Lisesi'nde yatılı olarak sürdürür. Değişen İstanbul'unda o günleri şöyle anlatır:

*“...Vefa'da doğdum. Ünlü bozacının önünden yirmi metre kadar Şehzadebaşı yönüne doğru yürürseniz, bir çıkmaz sokak vardır, orada, şimdi yıkılmış olan bir tahta evde. 1940 yılına kadar İstanbul'da kaldım. Sonra annemle Burdur'a gittik. Ardından Hasan Ali Yücel'in eğitim politikasına hayranlık duyan ailemle Simav'a, İzmir'in ilçesi -eski Rum kenti- Ödemiş'e, İstanbul'a yeniden dönüp de Kabataş Lisesi'ne yatılı olarak yazıldığımda, o ünlü 1950 yılı yaklaşıyordu.” (Özlü, 1991, s. 8)*

Özlü, çocuk yaşlarda ayrılmış olduğu İstanbul'a yeniden dönmüştür. Kabataş Erkek Lisesi'nde yatılı öğrencilik yılları başlar. Burada, büyük şair Behçet Necatigil' in öğrencisi olur. Çocukluğunda, hayâl meyâl hatırladığı bu şehri, tekrardan tanıma fırsatı bulur. Tarihi güzellikleriyle, sanat mekânlarıyla karşılaşır. Başta, Beyoğlu olmak üzere yaşamında önemli yer tutacak İstanbul'u keşfetmeye başlamıştır. O yılların İstanbul'unu yıllar sonra:

*“Galata'yi, kulesi, araya sıkışmış tapınakları, eski ve yeni yapılarıyla görüverdim. Bu görüntünün beni büyülediğini, onu hiçbir zaman unutmak istemediğimi, unutmayacağımı düşündüm ve bu görünüşün eşsiz olduğuna karar kıldım.” ( Özlü, 1991 a: 89 )*

ifadeleriyle kaleme alır.

Özlünün lise yılları gerek sanatsal gerekse kişisel gelişim adına verimli geçen yıllardır. Dünyaca ünlü birçok yazarı (Kafka, Camus, Sartre, Dostoyevski, Rilke, Proust, Joyce, Hemingway, Hegel, Heidegger, Lautréamont, Faulkner) okuma fırsatı bulur. Bu yazarların yapıtlarına odaklanarak düşüncelerini derinleştirir. Edebiyat ve felsefe arasındaki çağrışımı yakalayarak kendi sanat anlayışını şekillendirmeye başlar. Tüm bu gelişimler 1952'de meyvesini verir. Okulda yayımlanan *Dönüm* dergisinde ilk öyküsü yayımlanır. Sanat çalışmalarının yanında Fransız Konsolosluğu'ndaki Fransızca derslerine devam ederek dil eğitimini sürdürür. Bu derslerde tanıştığı Ferit Edgü ile arkadaş olur. 1953 yılı Haziran ayında liseyi bitirir.

Ferit Edgü, Güner Sümer gibi yakın arkadaşlarıyla kendileri için yaşam üniversitesi anlamına gelen, Beyoğlu'ndaki "Baylan Pastanesi"nde edebiyat, sanat ve felsefe sohbetleri yaparlar. Bir dönem felsefe dersleri alır. Girmiş olduğu Hukuk Fakültesi'nden iki yıl ara verdikten sonra 1959'da mezun olur.

Ancak bu yıllar, Özlü'nün deyimiyle "kaos" yıllarıdır. Baskıcı devlet yönetimi, aralarında gazeteci, sanatçı ve aydınların olduğu birçok kişiyi gözaltına almaya başlamıştır. Bunlardan biri de Özlü'dür. Avukatlık stajını yaparken 28 Nisan 1960 olaylarının ikinci günü kısa bir süre gözaltına alınır.

"1961 de Paris'e gider. Sorbonne Üniversitesi'nde, felsefe derslerine katılır. Burada varoluşçu filozofları (Jean Wahl, J.Darrida) tanıma imkânı bulur. Bu tanışmanın etkisi ileriki sanat yaşamında ortaya koyacağı tüm eserlerine yansiyacaktır." (Özlü, 2003a:34)

Fransa dönüşü, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde Hukuk Felsefesi ve Metod Bilim Kürsüsü'nde asistanlık yapar.

"TİP' e üyeliği nedeniyle asistanlığına son verilir, bir süre sonra da TİP' in "aydın tasfiyesi" diye adlandırılacak üye azaltımıyla kaydı silinir."

(Sezer, 2004:2)

Yazdığı bir yazı nedeniyle yargılansa da mahkemece serbest bırakılır fakat bu kez de askere alınır. Askerliğe 1967’de, Tuzla Piyade Yedek Subay Okulu’nda çavuş olarak başlar ama bu duruma itiraz eder.

“Yedek subay olması gerekirken, başkalarının kaderini değiştirmek istediği, bunu açıkça söylediği için Muş'ta çavuş rütbesiyle ikinci sürgünlüğünü yaşar.”(Özlü,2004:55)

“Muş sürgününün de çavuşluktan da çıkarılarak askerliğine 227. Piyade Alayı’nda er olarak devam eder.” (Özlü,2003a:85)

“Askerliğini tamamladıktan sonra ikinci eşi İsveçli gazeteci Ulla ile evlenir. 1974 yılında bu evlilikten ikinci çocuğu Harun dünyaya gelir.”(Özlü,2001:12)

Türkiye de artan siyasal baskılar sonucunda kendisini ve ailesini güvende hissetmez ailesiyle birlikte bir süreliğine İsveç’e gitmeye karar verir.

“19 Haziran 1979’da İsveç’e gider. Ailesiyle birlikte Stockholm’ün Östermalm mahallesinde, sahil yoluna yakın Kaptensgatan sokağında kiraladığı evde yaşamaya baslar.” (Özlü,1991a:28)

İsveç’te altı ay kalmayı düşünmüştür ancak gelişmeler onu kaygıya düşürür, çünkü Türkiye’deki ortam hiç de iyiye gitmemektedir. Altı ay Stockholm’de kalıp dönmek ister. Bu gidişatı yıllar sonra şöyle değerlendirecektir:

*“İnsan bozulan, şiddete yuvalama, ekseninden kopan kendi ülkesi oldumu ne kadar da iyi niyetli düşünmeye yatkın oluyor. O zamanki düşüncem içinde Türkiye, belki de bu zaman parçası boyunca istikrar bulacak, demokratik gelişme yoluna dönebilecekti.”* (Özlü,2001:15)

“ Bu gerçekleşmediği gibi, 12 Eylül 1980’de askeri darbe yapılır. Stockholm’de kalamayan Özlü, Kasım 1979’da Türkiye’ye döner. Prof. Ümit Doğanay, ardından Prof. Cavit Orhan Tütengil, Ümit Kaftancıoğlu öldürülmüşlerdir. Bu olagelenler karşısında “gönüllü sürgünlüğü” seçerek, 11 Aralık 1979’da yeniden İsveç’e döner...” (Andaç,2011 a:5)

“1989’a kadar İsveç’ de kalır. İsveç’e yerleştikten sonra zor günler yaşar işsiz kalır; işsizlik maaşı alır. Devlet, İsveççe’yi öğrenmesi için Özlü’yü ücretsiz olarak dil kursuna gönderir. Aynı zamanda Türk İşçi Dernekleri Federasyonu’nun çıkardığı dergiye yazılar yazarak ek gelir sağlar. 1980 de İsveç Yazarlar Birliği’nden çalışma bursu alarak üyeliğe kabul edilir. 28 Mart 1980’de ikinci oğlu doğar.” (Özlü,2001:37)

05 Mart 1983’te babası Sâbih Özlü vefat eder; ancak Demir Özlü babasının cenaze törenine gidemez. Aynı yıl Köln’de yayınlanan Demokrat Türkiye Gazetesi’nde, “*Danışma Meclisi ve Anayasa*” başlıklı yazısı nedeniyle, 12 Eylül döneminde kovuşturulmaya uğrar. 1984’te Berlin’e gider bir müddet burada yaşar. 14 Ocak 1985 tarihinde İsveç PEN Kulübü tarafından üyelik teklifi alır.

1983’te Sıkıyönetim Savcılığı, *Demokrat Türkiye Gazetesi*’nde yazmış olduğu yazılardan dolayı, Demir Özlü’ ye karşı ceza soruşturması açmış, hakkında da “gıyabi tutuklama kararı” almıştır. Özlü’ nün bu gelişmelerden haberi olmaz. 9 Eylül 1985’te yurtdışındaki birçok aydın gibi Özlü’ ye de “yurda dön” çağrısı yapılır. Özlü bu haberi 10 Eylül 1985’te ilk eşinden olan kızı Ayda’dan alır.

18 Şubat 1986 günü kardeşi Tezer Özlü Zürich’te hayatını kaybeder.

1986’da, ‘yurda dön’ çağrısına uymadığı için, Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle vatandaşlıktan çıkarılır. Özlü, kendisini derinden etkileyen bu karara tepkisini yıllar sonra şu şekilde açıklayacaktır:

*Ünlü İspanyol şairi Rafael Alberti, esas sürgünü şöyle tanımlıyor: “Dönüşün olanaksız olduğu duygusuna ulaştığınız zaman, gerçekten sürgünde olduğunuzu duyarsınız.” Zaman zaman dönüşün olanaksız olduğunu duyuyordum; kendimi sürgünde duyduğum zamanlar oldu. Ama öyle sanıyorum ki, yurttaşlıktan çıkarıldığımı öğrendiğim 10 Kasım 1986 tarihinden sonra, sürgünlüğü zaman zaman hissetsem de, dönüşün olanaksız olmadığını düşünmeye başladım. İnanır mısınız? asıl insana koyan sürgünlüğün acısı değil, ülkesinin demokrasiye ve özgürlüğe kavuşamamasının acısı!” (Özlü, 2001:161-162)*



Özlu, yurda dönmek için 1988'de İçişleri Bakanlığı'na başvurur. Başvurusunun gerekçesini ise şu şekilde açıklar:

“Bu başvuruyu iki ilkeye inandığım için yapıyorum. Birincisi, kişi dokunulmazlığımın güvence altına alınmasını istiyorum. Çağdaş hukukta en başta gelen ilke, kişi dokunulmazlığı ve özgürlükleridir. İkincisi, içinde bulunduğum belirsiz durumun açıklığa kavuşmasını istiyorum. Devlet, insan hakları söz konusu olduğunda tarafsız, saygın bir organ gibi davranmak zorundadır Bir devlet ve onun icra organı olan hükümet, vatandaşlarını, eski vatandaşlarını ya da başka uyruktan insanları belirsizlik içinde bırakamaz. Onlara karşı hile yapamaz, komplo hazırlayamaz.” (Baydar, 1988:9)

“Sanatçıya verdiği değerle bilinen Bülent Ecevit, 19 Şubat 1988 de zamanın başbakanı Turgut Özal'a yazdığı mektupta; Özlu'nün Türkiye'ye dönmesi konusunda ricacı olur ve bu istek olumlu karşılanır.”

(Özlu, 2001:187)

Deutscher Akademischer Austauschdiens (Alman Akademik Değişim Programı) Berlin Sanat Programı Çevresinde, Özlu'ye sanat çalışmaları yapması şartıyla 1989 yılı içinde üç aylık oturma izni ve burs verir.

1989 Ağustosunda Stockholm'a gelen Türkiye Yazarlar Sendikası temsilcileri (Oktay Akbal, Demirtaş Ceyhun ve Avukat Turgut Kazan) ile görüşen Özlu, yurda dönmesi konusunda herhangi bir sakınca kalmadığını öğrenince, on yıllık gönüllü sürgünlüğünün ardından 12 Aralık 1989'da Türkiye'ye döner ve tekrardan vatandaşlık hakkını elde eder.

Özlu, o gün yaşamış olduğu duyguları hatıralarında şu şekilde ifade edecektir:

“...Yeşilköy Alanı'nda duyduğum sevinci, mutluluğu, heyecanı ise anlatmak elbette güç.” (Özlu, 2001:216)

Demir Özlü, yaşamında önemli yere sahip iki kentte İstanbul ve Stockholm'da yazım yaşamına devam etmektedir.

## 1.2. DEMİR ÖZLÜ’NÜN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Demir Özlü’ nün yazın yaşamı, Kabataş Lisesi’ndeki öğrencilik dönemine dayanır. İlk çalışmalarını, şiir üzerinde yoğunlaştırır Şiire yönelmesinde etki kaynağı, şüphesiz ki hocası Behçet Necatigil’dir.

“Edebiyatın, gerçek edebiyatın ne olduğunu Behçet Necatigil’le birlikte öğrendim. Derslerde büyük Alman romantiklerini okurdu bizlere. Keller, Kleist, Hoffman... Bizler de gece etüdlerinde, biraz da gizlice, o kitapları okumayı sürdürürdük. Bir gün Behçet Hoca, bize, kendi çevirdiği yeni bir kitabı okumaya başladı. Yazarının adı Rilke idi. Kitabın adı ise *Malte Laurids Brigge’nin Notları*. O olağanüstü çevirinin ilk satırlarını dinlerken yaşamımın ve yazgımın depreştiğini, yepyeni bir dünyaya adım attığımı fark ettim.”(Lekesiz, 2001:219)

İlk şiirlerini, 1952’de, okuduğu lisenin edebiyat dergisinde yayımlar. Şiire olan merakının yanında, yine lise yıllarında, büyük yazarlara (Kafka Camus, Sartre Dostoyevski, Rilke, Proust, Joyce, Hemingway, Lautréamont, Faulkner vb.) ait metinleri okuyarak öykü yazmaya merak salar. 1952’de okulda yayımlanan *Dönüm* dergisinde ilk öyküsü yayımlanır.

1953-1955 arasında Türk Dili dergisinde şiirlerini yayımlamaya devam ederken öykü anlayışını da geliştirir. Özellikle 1955 sonrası yazmış olduğu öyküleriyle, 1950 kuşağı olarak bilinen yazarlar arasında kendine önemli bir yer edinir. Özlü, kuşağının bu oluşum çizgisini yıllar sonra şu ifadelerle değerlendirecektir:

“...1950 Kuşağı denilen kuşak (buna bir yaş dönemi dersek, belki daha iyi olur) daha çok bazı eğilimler, bu eğilimlerin de içinde yer alan mitoslar dolayısıyla bir araya gelmişti. Hatta dostlukları da önce bunların harekete geçirdiğini söyleyeceğim; yani ortak eğilimlerin, ortak mitosların, modern (yeni) bir edebiyat yaratabilme – bunun içine de içinde yaşanan toplumla derin bir hesaplaşma, köklü bir eleştiri yerleştirme (dolaylı yoldan, edebiyatın temel ögesi metaforlar yoluyla yapılan bir eleştiri)- mitosu,

insanın durumunu,- edebiyatı makale düzeyine indirmeksizin, tersine edebiyatı derinleştirerek- bütün çıplaklığıyla ortaya serebilme eğilimi vb...))”

(Oran, 1989)

Demir Özlü'nün sanat anlayışını anlamlandırmada 1950 kuşağını iyi tanımak gerekir. Bu kuşak sanatçıları, modern edebiyata yapmış oldukları katkılarla özgün bir duruş sergilemişlerdir.

“Düzyazı geleneğimizin başka bir boyuta taşınması, dili kendi hapishanesinden çıkarması, dili kavramsallaştırarak cümleye düşünsel anlam yüklemesi, metnin anlam bütünlüğüne biçimsel yenilikler taşıması bu kuşağın öncülüğünde gerçekleşmiştir. Her birinin farklı/özgün olması, birbirine benzememesi, değişken duruşlarıyla “kuşak” kavramını bütünleştirici bir payda’da buluşmaları, insana/topluma dair anlattıklarından, bir de getirilen yenilikleri farklı farklı açılardan yapıtlarında örneklemelerinden kaynaklanmaktadır.” (Andaç,2011 a:5)

Siyasi baskıların artmaya başladığı bir ortamda toplumsal, siyasal, cinsel tabuları irdeleyen bu kuşağın yazınsal anlamdaki ilk örneğini, 1958'de *Bunaltı* adlı öyküsüyle Demir Özlü verir.

Kendi olmak, kendi başına kararlar vermek isteyen insanı ortaya çıkarmayı amaçlar 50 Kuşağı yazarları; aksi durumda insanın özgürleşmesinin mümkün olmadığını savunurlar. İşte bu nedenle, edebiyatta kendini geliştirmek isteyen insanın simgesi haline gelir birey. Özlü için de yazında bireyin ortaya çıkması, “yaratıcı yazarın yaratıcı gücünün bir işareti” dir. (Özlü,1997:10)

İkinci öykü kitabı *Soluma* 1963'de yayımlanır Ardından 1966 da *Boğuntulu Sokaklar* ve 1974 te dördüncü öykü kitabı *Öteki Günler Gibi Bir Gün* gelir:

“12 Mart döneminin baskıcı ortamı, derin sarsıntıları, içsel çalkanırları bu kitaptaki öykülere yoğun biçimde yansır. Kommer ve Kanlı Pazar olaylarının izlerini de taşır. Özlü, bir yandan varoluşçu çizgisini sürdürür, öte yandan da toplumsal konuları ele alışında politik duruşu biraz daha

belirginleşir. Aynı zamanda bu dönemki öyküleriyle yazarlığının olgunluk dönemine geçiş yapar.” (Öztürk a, 2011:6)

Demir Özlü, öykü ve romanlarında genellikle, küçük burjuva aydınlarının dünyalarını konu edinir. İlk dönem öykülerinde, bireyin yabancılaşmasını, mutsuzluğunu, iç dünyasının çatışmalarını, yalnızlığını dile getirerek; toplum içindeki umutsuz, bunaltılı ve karamsar yanlarını sergiler. Irmak Zileli’ ye verdiği röportaj da; insan varoluşunu sorgulamayan edebi eserlerin tematik anlamda biraz eksik olduğu düşüncesini ima eder:

“Sadece Sartre’ın etkileri ya da benim Sartre’ın düşünceleriyle karşılaşmam diyemeyiz.... Türkiye’ye varoluşçu düşüncenin gelmesi bir rastlantı değildir. Camus’nün ve Sartre’ın düşünceleri bütün dünyada yankılanıyordu. Kierkegaard yeniden büyük bir güçle ortaya çıkmıştı. Salgın gibiydi. Ama haklı, derinlikli bir salgın...” (Zileli, 2012:6)

Paris’te felsefe dersi alırken tanıştığı varoluşçuların fikirlerinden etkilenerek; Sartre, Camus ve Kafka okumalarını arttırır. Varoluşçu felsefenin yazın anlayışına bağlı kalır.

“Özlü toplumsal, kentsel duyarlılığını yazınında açıkça ortaya koyar, aynı zamanda öykülerinde didaktik olmayı amaçlamaz. Çünkü yaslandığı varoluşçu edebiyat bireyi anlamaya odaklıdır. Edebiyatta bir varoluşçu, siyasi düşüncelerinde demokrat bir komünist olduğunu kendisiyle yapılan söyleşilerinde dile getirir.” (Varol,1997:14)

Son dönem eserlerinde, toplum ve çevre, kent-mekân ilişkilerine bağlı kalarak gerçekçiliği daha yalın bir şekilde anlatmaya başlar ve git gide varoluşçu çizgiden uzaklaşır:

“Kuşağımın bazı temsilcilerinde olduğu gibi bende köklü bir değişme olduğunu söyleyemeyeceğim. Hikâyelerimde belli bir kapalılıktan -ezoterik- olma eğiliminden yaşamla daha çok alışverişi olan bir bir açıklığa doğru yol almış olduğu doğrudur. Romanlarsa yaşamla daha çok dolu. Ama, öyle

sanıyorum ki 1960 sonrasında görece özgürlük ve toplumsal sorunları tartışma ortamı olmasaydı da, gelişme bu yönde olurdu sanırım. Değişme bireysel oluşumumla ilgilidir.” (Özyalçın,1981:7)

Özlü, yaşadığı, gezdiği yabancı kentlerin, oralarda gözlemlediklerinin, tanıklıklarının izleklerini, son dönem ürünlerinde yoğun biçimde işler.

Romanlarındaki olayları gözlemci, gerçekçi bir bakış üzerine kurarak, yaşadığı dönemin insan ilişkilerini yansıtmayı amaçlar. Toplumsal olaylara bireyin yaşam sorgulamaları üzerinden eğilir. Siyasi sürgünlerin doğurduğu bunalım ve yabancılaşma edebiyatı, modernizme getirilen eleştiriler, ekonomik krizler, burjuvazi, işçi sınıfı, aydın çatışmaları, aşk ve cinsellik gibi konulara bakışı, romanlarını üzerine kurmuş olduğu temel bakış açılarıdır.

Sanat anlayışındaki sıra dışılık özeleştirilerine de yansır. Melek Öztürk ve Hasan Uygun’la yapmış olduğu söyleşide bazı romanlarının yazılış hikâyelerini yorumlarken oldukça rahattır:

“ Kendimi eğlendirmek için Amerika'yı yazmaya başladım. İddialı bir roman değildir. Kendimi eğlendirmek için, ve o beni bir-iki sene oyaladı. Parça parça orda burda yazıldı. Ama o arada Amerika'yı yazmadan önce birdenbire, iddialı olan, bunun gibi eğlenmek için değil de, yazmak için yazılan *Tatlı Bir Eylül*'ü yazdım. Sonra 14 yıldır sürünen bitmemiş *İthaka'ya Yolculuk* vardı. Bunu bitireyim dedim, nasıl yapayım da bitireyim? Paris'te yaşayan ressam Nejat Melih Devrim'in bir resmi vardı. 100 liraya almıştım 1963'te. Müzayedeci bir dostum onu 1200 dolara sattı. O 1200 dolarla Kıbrıs'a gidip oradaki Salamis Oteli'ne kapandım ve bu kitabı bitireceğim dedim. 12-13 senede yarısından çoğu yazılmış, bir türlü bitiremiyorum. O kitapla ilgili hava, atmosfer ara sıra geliyordu bana. Orada çok yoğun çalışarak, kimseyle görüşmeden kendimi kapatarak yazdım durdum...”

(Öztürk b,2011.35 )

Toplumsal süreçte yazınsal konumunu farklı bir düzleme getiren Özlü; günce, anı, anlatı türlerinde de ürünler verdi. Anlatılarında; yaşamı, dünyayı, çevresini, tanımaya ve anlamlandırmaya çalıştı. Siyasi ve sosyal duyarlılığını kaybetmeyen Demir Özlü, anlatılarıyla modernleşme çizgisindeki Türk edebiyatı içerisinde farklı bir renk olarak kalmayı başarabildi.

### 1.3. DEMİR ÖZLÜ'NÜN ESERLERİ

#### A. ROMANLARI

1. *Bir Uzun Sonbahar*.(1976).İstanbul: Koza Yayınları.
2. *Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları*. (1979).İstanbul: Derinlik Yayınları.
3. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*. (1990).İstanbul: Ada Yayınları.
4. *Tatlı Bir Eylül*.(1995).İstanbul: Can Yayınları.
5. *İthaka'ya Yolculuk*. (1996).İstanbul: Can Yayınları.
6. *Amerika 1954*. (2004).İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
7. *Dalgalar*. (2006). Ankara: İmge Kitabevi.

#### B. HİKÂYELERİ

1. *Bunaltı*. (1958). İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
2. *Soluma*.(1963).İstanbul: Sürek Yayınları.
3. *Boğuntulu Sokaklar*. (1966). İstanbul: De Yayınevi.
4. *Öteki Günler Gibi Bir Gün*. (1974) İstanbul: Soyut Yayınları:
5. *Aşk ve Poster*.(1980) İstanbul: Derinlik Yayınları.
6. *İstanbul Büyüsü,(Seçme Öyküler)*.(1993).İstanbul: Can Yayınları.
7. *Balkur'da Aksam Yemeği*.(1997). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
8. *Bir Beyoğlu Düşü* (2000).İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
9. *Geçen Yaz Kentte Kızlar*.(2001).İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
10. *Stockholm Öyküleri* (2003). İstanbul: Can Yayınları.
11. *Şapka, Deniz Kıyısı ve Yüz*. (2003) İstanbul: Dünya Yayınları.
12. *Kanallar* (2004). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
13. *Kendi evine varamamak*. (2011) İstanbul: Sel Yayıncılık.



14. *Sürgün Küçük Bulutlar (Toplu Öyküler)*.(2012) İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

### C. ANI(GÜNLÜK)

1. *Berlin Güncesi*. (1991). İstanbul: Can Yayınları.

2. *Paris Güncesi*. (1999). İstanbul: P Kitaplığı.

3 *Sürgünde On Yıl*. (2003) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

### D. DENEME

1. *Borges'in Kaplanları*. (1997).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

2. *Kentler, Kadınlar, Yazarlar*. (2003). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

3. *Samuel Beckett'in Terzisi*.(2003) İstanbul: Dünya Yayınları.

### E. GEZİ

1. *Ne Mutlu Ulysses Gibi (Seyahat Yazıları)*(1991) İstanbul: Simavi Yayınları.

### F. SİYASÎ YAZILAR

*Siyasî Yazılar (12 Eylül Yazıları)*, yazarın, 12 Eylül 1980 sonrası Köln'de yayımlanan muhalefet gazetesi *Demokrat Türkiye*'de 1982-1984 yılları arası yayımlanmış yazılarını içermektedir.

#### 1.4. DEMİR ÖZLÜ'NÜN KAZANDIĞI ÖDÜLLER

- *Soluma.*

1964 TDK Öykü Ödülü.

- *Stockholm Öyküleri.*

1989 Sait Faik Hikâye Armağanı.

- *Bir Yaz Mevsimi Romansı*

1990 Orhan Kemal Roman Armağanı.

- *İthaka'ya Yolculuk .*

1997 Dünya Kitap Dergisi, Yılın Kitabı Ödülü.

1998 Yunus Nadi Roman Ödülü.

1998. Düşler Öyküler Dergisi. Öykü Onur Ödülü.

- *Amerika 1954.*

2004 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü.

## İKİNCİ BÖLÜM

### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA TEKNİK YAPI

#### 2.1. OLAY ÖRGÜSÜ

##### 2.1.1. Bir Uzun Sonbahar'da Olay Örgüsü

19 bölümden oluşmuş roman, kısa bir zaman dilimine yayılan olay örgüsü ve birbirine yakın dünya görüşlerine sahip bir kuşağın hayat tarzlarını ve hayata bakışlarını anlatır.

Yazarın romana vermiş olduğu, *Bir Uzun Sonbahar* ismi uzun ve gerilimli bir süreç olan 1970 sonbaharıdır.

Roman başkişisinin ismi verilmemiş olsa da yaşadıkları yazarın hayatıyla özdeşleşir.

Roman, başkişinin(anlatıcı) askerlikten izinli olduğu bir gün Gülgün'le tanışmasıyla başlar. Gülgün'den hoşlanan ve cinsel ilişkiye giren başkişi, Gülgün sayesinde burjuva yaşam tarzıyla tanışır.

Sorunlu bir evlilik sonrası eşinden ayrılan başkişi mutluluğu Gülgün'le yaşadığı ilişkide bulmaya çalışır ama bu mümkün olmaz. Sosyalist dünya görüşüne sahip olmasına rağmen, burjuva yaşam tarzı süren başkişi, bu çalkantılı süreçte git gide yalnızlaşır.

Başkişi siyasal düşünceleri doğrultusunda dönemin toplumsal olaylarına da uzak kalmak istemez:

*“İstanbul, eşsiz sonbaharlarından birini yaşıyordu. Uzun sürecek sapsarı, ılık bir sonbahar.”* (Özlü, 1976:25)

ifadeleriyle; 12 Mart'a giden gerilimli sürecin yansımaları ele alınır. 12 Mart sürecine olan gidişatın birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri tüm çıplaklığıyla sergilenir.

“Romanda birtakım nedenlerden dolayı eylemler içerisinde yer alamayan bu durumun kendisinde yaratmış olduğu rahatsızlıktan dolayı bir boşluk

duygusuna kapılan başkişi kendine ve kuşağına öz eleştiriler yöneltmeyi de ihmal etmez.”(Kurt, 2011:18)

*“Bir çeşit küçük çocuklardık. Gençlik yıllarında gerçeküstücülükten, varoluşçuluktan etkilenmiş, bizi belirleyen kurallar dizininden kopmuştuk. Bu bir anlamda toplumdaki kopmak demektir. Topluma sonradan dıştan katılıyorduk. çatışarak ya da alaya alarak. Böylece, bir ölçüde de yaşantımız kendiliğinden olmaktan çıkıyordu; bilinç zaman zaman yalnız kalıyor, kendi üzerine kapanıyordu. .” (Özlü, 1976:19-20)*

Sürgün bir askerlik dönemi yaşayan başkişi, askerde kendisi gibi sosyalist düşünceye sahip olan arkadaşlarla tanışır.

İstanbul dönüşü yaşanan kaotik ortamın gerginliği, bohem yaşam tarzını kaçınılmaz kılar. Üst üste yaşanan ayrılıklar anlatıcının yaşantısını derinden etkiler.

*“ Benim de yaşantımda bir dönüm yeri vardı işsiz kalmıştım, bambaşka bir yaşam bekliyordu beni, partiden çıkarılmıştım, yalnız kalmıştım.”*

(Özlü, 1976:75)

Yalnızlık yabancılaşmaya, yabancılaşma bunalıma dönüşür; bu bunalım sürecinin etkileri, intihar düşüncesini doğurur yazarda; çareyi kadınlara ve alkolde arar. Nazan’la cinsel birliktelik yaşamaması da onu rahatlatmaz. Çalkantılı ve korumasız bir hayatın içine çekilmiştir artık.

Roman sonuna kadar ağır özeleştiriler yapan başkişi, eylemlere dolaylı da olsa destek vermesiyle eleştirilerin dozajını hafifletir. Kendi ve çevresindekilerin bunalımlarına bir son vererek toplumsal olana yaklaşır:

*“1970 Sonbaharı çok uzun bir sonbahardı. Çok uzaklarda, başka yerlerde, görünmez bazı çarklar gümbür gümbür dönüyordu. Yaralıyım. Canımdan can koparılmıştı. İltisiz kalmıştım. Suç ben de değildi. Çılgın bir toplumdum. Yaralı oluşumu unutmayı kararlaştırdım.”( Özlü, 1976:154)*

Bu eşsiz sonbahar da gerçekten uzun bir sonbahar olur.

### 2.1.2. Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları'nda Olay Örgüsü

“Roman başkişisi, Selim karakteriyle okur karşısına çıksa da yazar ilk romanında olduğu gibi kendi biyografisine açık göndermelerde bulunmaktan çekinmez. Selim’in siyasal olarak damgalı olduğu için yedek subay yapılmayışı, doğuya sürülmesi, partiden uzaklaştırılması, edebiyata olan tutkusu ve burjuva kadınlarla yaşamış olduğu cinsel ilişkiler, Selim’in anlatıcısıyla özdeşleştiği ayrıntılardır.”(Kurt, 2011:18)

Romanda olaylar birbirine bağlı yirmi üç bölümde toplanmıştır.

Roman başkişisi, ilk romanda(*Bir Uzun Sonbahar*) olduğu gibi, genç burjuva kadınlarla tanışarak romana girer. Bir otel balosunda karşılaştığı Bayan M. ile kısa sürede yakınlaşıp cinsel birliktelik yaşar.

Kafka üzerine çeviriler yaparak yaşamını idame ettirmeye çalışan Selim, Bayan M.’den sonra Ada’yla birlikte olur; cinselliğin ötesinde bir aşkla ona bağlanır.

Selim partiden uzaklaştırılmış olsa da sosyalist kimliğiyle öne çıkarak özgün değerlerini her fırsatta açıklar ama burjuva yaşam tarzına eleştiriler getirip burjuva kadınlarla sürdürdüğü ilişkilerine de ara vermez. Bu, dönem kuşağının yaşadığı çelişki ve bunalımların Selim karakteriyle yansımalarıdır:

“*Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*, teori ile bu teorinin pratiğe geçirilmesi arasındaki boşluk duygusunu açıkça ortaya koyar.”.(Kurt,2011:19)

Selim ve arkadaşları zaman zaman bir araya gelerek devrim üzerine heyecanlı konuşmalar yaparlar. İmandıklarını hayata geçirmek için eyleme hazırlıklıdır. Toplumsal yapıyı değiştirmeye meyilli olsalar da sürecin sonunu kestirmekte zorlanırlar. Bu durum, karakterlerin kaygılarını dile getirmesiyle somutlaştırılır.

Selimin karşı çıkışı daha çok toplumsal kurallara ve yanlış değer yargılarına. Selim bu tavrını:

“ ‘Bir yığın gelenek, yasak ve yalnızlık.’ ‘Buz kırma gemileri gibiyiz’ dedi Selim ‘Yolu biz açıyoruz.’ ” (Özlü,1979:77)

cümleleriyle özetler.

Bayan M. ve Ada’yla birliktelikleri sonlanan Selim cinselliği bu kez Ayşe’de yaşar. Benzer çevrelerden benzer kadınlarla yaşadığı ilişkiler, yalnızlaşmanın bireye sunduğu bohem hayata başkaldırı niteliğindedir.

“Roman neredeyse Selim’in ilişki kurduğu kadınlar üzerine yapılandırılmış gibidir.” (Kurt,2011:19)

Doğuya sürgün bir asker olarak giden Selim, hastalanır ve üç aylık izinle İstanbul’a döner.

İstanbul dönüşü arkadaşlarıyla görüşür ve siyasi gelişmelere dair bilgiler alır. Selim; Ayşe ve Ada’yı da merak etmiştir. Ayşe’yle gittiği yemekte Ada’nın evlendiğini öğrenir. Ayşe’yle beraberliğine son veren Selim, ruhunda oluşan dinginliği fark eder. Yaşadığı bu ilişkilerden hareketle burjuva yaşam tarzına en büyük eleştiriyi getirir ve roman sonlanır:

“Bir burjuvanın biçimsel kocası olacağıma, gerekirse yeniden yaşarım hepsini.” (Özlü,1979:176)

### **2.1.3. Bir Yaz Mevsimi Romansı’nda Olay Örgüsü**

Özlü’nün, neredeyse tüm romanlarında görülen sürgünlük teması üzerine kurgulanan romanda, ayrı düşme teması, hatırlatmalar zinciriyle dile getirilir. Yazar İstanbul’a, dostlarına ve önceki yaşamına duyduğu derin özlemi, Selim karakteri üzerinden yansıtır. Selim; yabancı olmadığı bir kişidir *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları* romanının da başkişisi olan Selim’in adı romanda bir kez geçer. Selim’le ilgili ayrıntılar yine yazar Özlü’nün hayatını işaret eder.

Selim bu kez, Kuzey Avrupa ülkelerinde bir kahvede çıkar okurun karşısına. Sürgün yaşamında yalnız ve çaresizdir. Geçmişin hayâllerine dalar. Yalnızlığımı, ölmüş

arkadaşı Sandi'yle yapmış olduğu imgesel konuşmalarla doldurmaya çalışır. Bu diyaloglar romanı oluşturan 23 bölümün tamamına yayılır:

*“Sandi'nin öldüğünü öğrendikten sonra -bütün bir sonbahar mevsimi boyunca- onunla konuştun durdun. Sandi'nin imgesel varlığı hemen omzunun yanubaşındaydı...”*(Özlü, 1990:13)

Selim, önce Paris, sonra da İstanbul günlerine geri döner. Sandi karakterinin dışında bir başka ölmüş arkadaşı Güngör'de hayâllerinin içerisine dâhil olur. Güngör'le arasında geçen konuşmalar, geçmişin muhasebesi niteliğindedir.

Paris ve Kopenhag günlerinin sorgusu, İstanbul'da sonlanır. Karmaşık günler dediği o günlerde tanışmış olduğu Nazan'la yaşadığı doyumsuz cinselliği anlatan cümlelerle romanını sürdürür. Bu bölümlerde; küçük burjuva aydınının siyasi, sosyal talepleri ve buna uygun bir hayat yaşama arasındaki çelişkiler romana yansır. Sosyalist bir aydının, gelişen olaylara bakışındaki insancılık öne çıkar. Selim acımasız eleştirilerine son vererek daha anlayışlı bir tiplleme çizer.

Burjuva yaşam tarzına hoşgörülü bakma eğilimindeki Selim, önce Nazan, sonra da Belkıs ve Canan'la aşk ve cinsellik yaşar. Fakat bu kişiler, ruhsal açıdan çok zıttır. Belkıs'la zengin ve gösterişli günler geçirir. Ona duyduğu aşk, burjuva yaşam tarzına olan eleştirilerin yumuşamasına neden olarak görülebilir.

Sık sık, sürgün Avrupa yıllarına geri dönerek, şehrin atmosferinin üzerinde oluşturduğu baskıyı, İstanbul'u hatırlayarak gidermeye çalışır. Geçmiş ve şimdi arasındaki gelgitler, olay örgüsünde zaman zaman kopukluklara neden olur.

*“Tekrar İstanbul günlerini anımsayan Selim, önceki romanlarında değindiği 12 Mart dönemini, 27 Mayıs'la birleştirip yirmi yıl arasındaki siyasi ve sosyal değişimlerin etkisini bir arada yaşar.”* (Kurt, 2011:19-20)

Büyüsü bozulmuş olan bu kent artık yaşanmaz olmuştur.

Selim, siyasal olaylara karışmaktan geri durmamıştır ve bu gelişmeler askeri tutukevine gönderilmesine neden olur. Belkıs'la olan ayrılığı da bu döneme rastlar.

Senin olan kent başlığını taşıyan son bölümde, roman başkişisi bütün yaşananlardan sonra derin bir yalnızlığın içerisine düşer.

#### **2.1.4. Tatlı Bir Eylül'de Olay Örgüsü**

*Tatlı Bir Eylül*, Demir Özlü'nün dördüncü romanıdır. Roman, Berlin yakınlarında bir banliyö(Wansee) de “yazarlar evi” olarak bilinen ve birçok yazarın kaldığı bir mekânda, roman yazan bir yazarı (anlatıcı)ve yazdıklarını konu alır.

“Romanda takip edilebilir bir olay örgüsü yoktur. Mekânlar, izlenimler ve çağrışımlarla iç içe geçerek okurun karşısına çıkar. Yazar olay örgüsünden ziyade anlatım teknikleri ve üslûba önem verir.” (Kurt, 2011:21)

Romanda eş zamanlı olarak iki hikâye anlatılır birincisi Berlin'de bir konukta roman yazan bir yazarın hikâyesi, ikincisi ise onun yazdıklarından(Geçmiş) oluşan hikâye.

Kısacası okur, yazarın yazdıkları ve yazarın hikâyesini birlikte okumaktadır.

Berlin'de ve Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde yaşadığı günleri, sürgün yıllar olarak gören başkişi geçmişi anlatmaya başlar.

Avrupa şehirlerine, çocukluğuna, İzmir, Ödemiş ve Simav'da yaşadığı dönemlere düşsel yolculuklar yapar.

Çocukluk yıllarındaki eğlenceli günler, yatılı lise döneminin getirdiği yalnızlık hissi, gençlik yıllarının hareketli ve sorgulayıcı İstanbul'u, Avrupa kentlerinde arkadaşlarıyla geçirdiği zamanlar, yolculukların durakları olur.

Anlatıcı, düşlerini süsleyen İstanbul'daki değişimlere duyarsız kalmaz; hayalindeki şehre duyduğu özlemi açık açık dile getirir.

Roman bir başka Kuzey Avrupa kenti olan Visby'de bitirilir.

#### **2.1.5. İthaka'ya Yolculuk'da Olay Örgüsü**

Demir Özlü'nün 1982 de başladığı ve aralıklarla yazmayı sürdürerek geniş bir zaman dilimi içinde tamamladığı *İthaka'ya Yolculuk* romanı 1996 da yayımlanmıştır.



Eser anı-roman ya da yazarın deyimiyle ‘yeni roman’ anlayışının ürünüdür. Roman 26 bölümden oluşur. Bölümler konu bütünlüğü içerisinde yer yer geriye dönüşlerle mazideki olaylarla ilişkilendirilir. Romanın başkışisi olan anlatıcı, on yıllık yurtdışı sürgünlüğünü mekân mekân metinlere aksettirir.

Özlu, 1982 yılının uzun bir kış mevsiminde, Stockholm’deki evinin bahçesinde soruşturma biçimini kullanarak metnini yazmaya başlar. Sorduğu sorulara cevap vererek, olaylar zincirini şekillendirme yolunu benimser.

Eser, ana yurdundan ayrı düşmek zorunda kalmış bir yazarın sürgündeki ilk yıllarının; yalnızlık, boşluk ve hüznün duygularıyla başlar. Anlatıcı, Kuzey Avrupa kentlerini dolaşır, burada yalnızlığına teselli olacak, ona kendi ülkesinin özlemini unutturabilecek mekânlar arar ama aradığını bulamaz. Umudunu yitirmeden yolculuğuna devam eder. Artık bu arayışlar Ulysses’in, İthaka’yı araması gibi belki sonsuza dek sürecek ama asla vazgeçilmeyecek arayışlardır. Kentlerde yeni arkadaşlar yeni sevgililerle tanışır, yalnızlığını doldurmaya çalışır ama olmaz. Tıpkı önceki romanlarında yaptığı gibi, yalnızlığını doldurması için geçmişin rüyalarına döner. Çocukluk yıllarının geçtiği Ödemiş’e gider; burada arkadaşları, ailesi ve sevdiği kızlarla yaşadıklarını hatırlar. Sonra da ilk gençlik yıllarının İstanbul’u ve orada yine ailesi, arkadaşları ve sevdiği kızlarla yaşanan olaylar geçer zihninden. Ayrıntılı olarak vermiş olduğu örneklerle; geçmişini, tüm çıplaklığıyla okura sunar. Geçmiş ve yaşanan anlar arasındaki gelgitler sürer. Avrupa yaşantısı oradan oraya sürüklenişlerle devam eder. Stockholm, Helsinborg, Paris, Napoli, Roma vb. şehirlerde arayışlar devam eder.

Sonra kendi ailesinden bahseder yazar. Eşi ve çocuklarıyla birlikte Akdeniz’de tatile çıkar. İtalya, Yunanistan derken Türkiye ve Kıbrıs’a kadar uzanırlar. Antalya ve Kıbrıs’ta kaldıktan sonra İstanbul’a geçerler. Yazar, umutlarıyla yaşadığı şehrini (İthaka’sını)çok değişmiş bulur. Büyük bir hayâl kırıklığı yaşayarak yine Kuzey Avrupa’ya, yaşadığı yere döner. Sürgündeyken, sadece yaşadığı kenti değil, o kenti anlamlı kılan aile bireylerini de kaybetmiştir. Babaannesi, Annesi ve Babası o sürgündeyken ölmüştür. Umutlarını taze tutar ve yolculuğunun süreceği gerçeğini ifade

eder. Romanın son bölümünde, arayışın hiç bitmeyeceğini, mutlaka şehrine döneceğini, bunun hayatının anlamı olduğu gerçeğini yineleyerek, roman sonlandırılır.

“ ‘Kocamış biri olarak kendi kentime demir atacağım.’ Aramış olduğumun ne olduğunu bilmiyorum artık. Yitirdiklerimin, ele geçirdiklerimin de. Somut varlıklar olmasa da onların. İthaka’nın ne anlama geldiğini de.”(Özlü, 2005:191)

### **2.1.6. Amerika 1954’de Olay Örgüsü**

Yazarın altıncı romanı *Amerika 1954*, karmaşa yıllarının şehri İstanbul ve sürgünlüğünün Stockholm’ünden çok uzaklara, 1950’lerin Amerika’sına uzanır. Romanın başkişisi Harun, hukuk eğitimi almış, edebiyata ilgi duyan, genç bir yazar adaydır. Bu özellikler Harun kişisiyle yazarının arasında bir bağ kursa da, farklı bir ülke, farklı bir tarihsel süreç ve olaylarla önceki romanlardan ayrılır. Huzur verici, sonu mutlu biten bir roman olması; olay örgüsünün diğer romanlarına göre çok daha belirgin oluşu, yazarın, diğer eserleriyle kıyaslandığında, ortaya çıkan önemli farklılıklardır.

İstanbul’da, hukuk eğitimi alan Harun, üniversiteden arkadaşı olan Demet’le, bir ilişki yaşar, ama Demet’in babası bu ilişkiye karşıdır. Ailesine karşı gelemeyen Demet bir süre sonra Harun’dan ayrılır. Harun Doktor N.’nin sözlerini anımsayarak ani bir kararla Amerika’ya gitmeye karar verir. Yazım yaşamını orada sürdürecektir. Amerika’ya gidince, İstanbul’da tanıştığı Penelope’yi bulur. Onunla birlikte, Doktor N.’yi ziyaret ederler. Doktor N., Harun’un Amerika’ya gelmesinin çok doğru bir karar olduğunu söyleyerek mutlu olur. Penelope iyi eğitilmiş zengin bir ailenin kızıdır. Kısa sürede samimiyetleri artar. Penelope, Harun’u kendi arkadaş çevresiyle tanıştırır. Bir süre sonra Harun, yıllar önce Amerika’ya kaçmış akrabası, Hidayet Dayı’yı bulmaya karar verir. Bunun için bir caz konserinde, tesadüfî bir çarpışma sonucu tanıştığı, Mr. Jack’ten yardım ister. Kısa süre sonra Mr.Jack, Hidayet Dayı’yı bulur. Bu kez Penelope’u fidye için kaçırlar. Karanlık ve güçlü ilişkileri olan Mr.Jack, yine devreye girer, bu çevrede nüfûzu olan Mr Jack’in adamları, Penelope’yi kurtarır. Penelope’ nin babası minnettarlığını göstermek için, Harun’a Rolls Royce hediye eder.

Harun, Penolope'den ayrılmayacağını, bu arabayla gezeceklerini söyleyerek, roman mutlu sonla biter.

### 2.1.7. Dalgalar'da Olay Örgüsü

*Dalgalar*, Demir Özlü'nün son romanıdır. Romanda anlatıcı, oğlu Tim, gelini (Tao) ve torunu(Emil) ile çıktığı Bangkok merkezli yolculuğu anlatır. Bu gezideki gözlem ve izlenimlerini yoğun biçimde işler.

Uzak Doğuya yapılan uçak yolculuğunu, trenle yapılan seyahatler izler. Anlatıcı ve ailesi otele geçerek dinlenirler. Başkışı, zaman zaman Bangkok sokaklarında kısa yürüyüşler yapar. Bu geziler sayesinde, ülkedeki toplumsal bozukluğu yakından görür. Sokak aralarında, fakirlikten dolayı dilenen insanlar ve satıcılarla karşılaşır. Otelde bulunduğu anlarda ise çocuk fahişeleri ve eşcinselleri yakından izler. Bu bürokratik polis devletini, Batının seks cenneti olarak tanımlar; ve modernizme eleştiriler getirir.

Otel akşamları, yalnızlığı seçen anlatıcı, sık sık geçmişe zihinsel yolculuklar yapar. İstanbul'a, Stockholm'e ve çocukluğunun geçtiği Ödemiş'e döner.

Olay örgüsü, geçmiş günlere yapılan bu dönüşlerle kesikliğe uğrar.

Emil'le yapılan gündüz gezilerinde ise genelde durak hayvanat bahçesi olur. Duyarlı bir çocuk olan Emil, bir gün rahatsızlanır. Özverili doktorların çabasıyla iyileşir.

Aile, dönüş yolculuğuna hazırdır. Anlatıcı, ölmüş annesinin İstanbul'daki evine; oğlu, gelini ve torunu da İsveç'teki evlerine döner. Kısa bir süre sonra, gezip gördükleri yerlerde meydana gelen, büyük bir felaketin haberi, televizyonlara yansır. Dev dalgalar sahili yutmuştur. Tsunami de yüz binlerce insan can verir.

Anlatıcı, güneşli bir Stockholm sabahı geçmişle yüzleşir:

*“ Geçmiş bir imgeydi sadece. Bellekte yaşayacak, sonra da onunla birlikte silinip gidecekti.”* (Özlü,2006 b:141)

ifadeleriyle, roman son bulur.

## 2.2. ANLATICI BAKIŞ AÇISI

Demir Özlü'nün romanlarını değerlendirirken, 1950 kuşağı romancılarının kendilerine özgün bakış açılarını yakalamak önemlidir. 1950 kuşağı sanatçıları, eserlerinde aynı ortak idealleri ve dünya görüşünü yansıtmış bir yazın topluluğudur. Bu ideal birliği etrafında toplanmış yazarlardan olan Demir Özlü'nün, romanlarında kendi özgünlüğünü ifade eden bir duruşu vardır.

Özlü, kuşağının bu oluşum çizgisini yıllar sonra şöyle değerlendirecektir:

“...1950 Kuşağı denilen kuşak (buna bir yaş dönemi dersek, belki daha iyi olur) daha çok bazı eğilimler, bu eğilimlerin de içinde yer alan mitoslar dolayısıyla bir araya gelmişti. Hatta dostlukları da önce bunların harekete geçirdiğini söyleyeceğim; yani ortak eğilimlerin, ortak mitosların, modern (yeni) bir edebiyat yaratabilme – bunun içinde de içinde yaşanan toplumla derin bir hesaplaşma, köklü bir eleştiri yerleştirme (dolaylı yoldan, edebiyatın temel ögesi metaforlar yoluyla yapılan bir eleştiri)- mitos, insanın durumunu,- edebiyatı makale düzeyine indirmeksizin, tersine edebiyatı derinleştirerek- bütün çıplaklığıyla ortaya serebilme eğilimi vb...”(Oran, 1989:8)

Özlü, romanlarındaki olayları; gözlemci, gerçekçi bir bakış üzerine kurar. Toplumsal olaylara bireyin yaşam sorgulamaları üzerinden eğilir. Siyasi sürgünlerin doğurduğu, bunalım ve yabancılaşma edebiyatı, modernizme getirilen eleştiriler, ekonomik krizler, burjuvazi, işçi sınıfı, aydın çatışmaları, aşk ve cinsellik gibi konulara bakışı, romanlarını üzerine kurmuş olduğu temel bakış açılarıdır.

Olayları bağlantısız ve kopuk yansıtmıştır. Özlü, varoluşçu edebiyat akımının etkisiyle kaleme aldığı romanlarında, gerçek olayları, fantastik ve düşsel öğelerle buluşturur. Geriye dönüşler kullanarak, olaylar arasına boşluklar yerleştirir. Gerçeği anlatırken gösterme yöntemini kullanır ve kişilerden çok durumları ortaya koyar. Kişiler bu durumların içinde davranışlarıyla kendilerini oluştururlar.

Yazar, hayatın izini sürerken, bireyi sorunsallaştırır. Roman kişilerinin nerede, nasıl davranacakları olayların akışına bağlıdır. Hepsi arayış içindedir ve değişime açıktır. Kişiler tercihlerini kendi kararlarıymış gibi, kapitalizmin *bunaltısı* altında yaşarlar.

“Özlü, romanlarında anlatımı kurarken anlatıcı dışındaki kişilere eşit mesafede durur ve bunu da diyaloglar yoluyla verir. Romanlarda varoluşçuluğun dışında, biçimsel gerçekçiliğin ve izlenimciliğin etkileri görülür. Eşyalar ve dışarıda yaşanan olaylar kendi nesnel gerçeklikleriyle ele alınır fakat önemli olan kişilerin bunları algılayışıdır. Dışarısı, iç yaşantıyı ve duyguları işaret eder. Gerçekle bağ kurmanın bir yolu olarak yazar mekânlara başvurur. Mekânlar kişilerin özlemleri, beklentileri, yaşayış biçimleriyle ilintilidir.” (Eylem, 2011:4)

### **2.2.1. Bir Uzun Sonbahar’da Anlatıcı Bakış Açısı**

*Bir Uzun Sonbahar*, yaşam biçimleri birbirine çok benzeyen bir kuşağın, hayata bakış açılarını yansıtır. Roman, Özlü’nün kuşağını, bu kuşağın hayat görüşünü, Özlü’nün bu kuşak içerisindeki yerini, daha yakından tanıyabilme açısından önemlidir.

Anlatıcı, romanın hemen başlarında kendi kuşağını besleyen sosyal ve siyasal olguları şöyle açıklar:

*“Bir çeşit küçük çocuklardık. Gençlik yıllarında gerçeküstücülükten, varoluşçuluktan etkilenmiş, bizi belirleyen kurallar dizininden kopmuştuk. Bu bir anlamda toplumdaki kopmak demektir. Topluma sonradan dıştan katılıyorduk. Çatışarak, ya da alaya alarak. Böylece, bir ölçüde de yaşantımız kendiliğinden olmaktan çıkıyordu; bilinç zaman zaman yalnız kalıyor, kendi üzerine kapanıyordu.”* (Özlü, 1976:19-20)

*Bir Uzun Sonbahar*, dönemin kaygı ve çatışmalarını ele almanın dışında, insan ilişkilerini, toplumun evlilik müessesesine bakışını ve kadınlara yönelik anlatıcının görüş ve eleştirilerini de açıkça ortaya koyan bir metindir.

“Anlatıcının, özellikle kadınlarla ilgili eleştirileri, burjuva yaşam tarzı içinde kendilerini bilinç düzeyinde yetiştirememeleri üzerine yoğunlaşır”.

(Kurt, 2011:19)

*“Tabiki çoğunlukla burjuva kızları gibi günleri sevgi, sevgili aramakla, bu konudaki duygulanımlarını, yolundan sapmamışsa doğru dürüst, yolundan sapmışsa hastalıklı arttırmaya çalışmışlardı”* (Özlü, 1976:17-18)

Yazar bu çözümlerinin de yerleşik değerlere, tarihsel gerçekliklerle ve yaşam tarzlarıyla hesaplaşır:

“Anlatıcı, dönemin kaotik atmosferini ve bireye yansıyan psikolojik açmazları, 12 Mart döneminin birey ve toplum üzerindeki etkilerini de tüm çıplaklığıyla okura yansıtır. Roman, o dönemi ve dönemi yaşayanların içinde bulunduğu durumu resmederken, sık sık varoluşçuluğa göndermelerde bulunur. Bunlar genellikle, Sartre varoluşçuluğundan izler taşır.”

(Kurt, 2011:19)

*“Diri varlığımla, iç yaşantım uyumsuzlaşmıştı, boş yere bunun kaynağını varoluşta, ya da nedensiz varlıkta arıyordu, oysa başkalarıydı...kişiyi boşluğu da, kendini tüketmeyi de , saçmayı da, ölümü de yükleyen başkalarıdır.”*(Özlü, 1976:80)

Anlatıcı, mutluluğu kadınlarda ve sekste arar. Fakat vakit geçirdiği tüm kadınlar da bunaltılıdır. Bunun nedenini de; toplumdaki sinirsel buhranda görür:

*“Güngör'ün bana yıllar önce: ‘Yaşantımız bunaltılı kızlarla geçti’ dediğini anımsıyordum.”* ( Özlü, 1976:19)

Anlatıcı, bazı nedenlerle siyasal eylemlerin içinde yer alamaz. Bu durumun kendisinde yarattığı rahatsızlık, bireyin boşluk duygusuna kapılmasına ve oradan oraya savrulmasına yol açar. Anlatıcıya göre yaşam, bu savruluşu desteklemektedir. Yalnızdır, hiçbir şeye bağlanmadan yaşar. Partinin tutumuysa bu yalnızlığı büyütür, sürgünlük başlar:

*“...işsiz kalmıştım, bambaşka bir yaşam bekliyordu beni, Parti'den çıkarılmıştım, yalnız kalmıştım. Sosyalist bir partiden ayrı düşmek, başka partilerden ayrı düşmeye benzemez, yaşantısını kökten etkiler insanın...”(Özlü, 1976:75)*

Yine de partinin geliştireceğini düşündüğünden, bunun için çabalamayı ister. Anlatıcıya göre, güneş doğudan doğar ama ışıkları batıya vurur. Bu da gelişme sözcüğünün batıyı işaret ettiğini gösterir. Zaman zaman Paris'ten İstanbul'a bakan anlatıcı, İstanbul'u tarihi birikimiyle gözden geçirir ve onun kozmopolit yapısına her fırsatta dikkat çekmeye çalışır. Sanki İstanbul'a ve içinde bulunduğu sol mücadeleye bir şeyler anlatmayı ister:

*“Genç kuşak, düşünce etkinliğiyle oluştu. Başka bir kaynaktan çıkmadı. Düşünce bu toprağın insanıyla karşılaşınca, bu bükülmez yapı doğdu.”*

(Özlü, 1976:142)

Anlatıcının solla ayrışması, diyaloglar yoluyla ortaya konur ve yorumsuz aktarılır. Düşüncelerini ise düzene ilişkin sözleriyle ifade eder:

*“Bir yapı kurulmuştu, ben kendimi kurmadan önce de, başladıktan sonra da, yapı nasıl kurulursa kurulsun, boşlukları vardı; çürük yanları, çürük tuğlaları, taşları vardı, bir zaman gelince o yapı sarsılıyor, boşluklar yerine oturuyor, eskiden daha sağlam bir yapı ortaya çıkıyor, sarsıntıyı atlatınca.”*

(Özlü, 1976:73)

Anlatıcının, partili bir gençle(Tan) tartışması ve gencin anlatıcıya, okuduklarının modasının geçtiğini söylemesiyle beraber, anlaşılama ve arafta kalma durumu belirginleşir. Anlatıcı, ne geçmişe dönebilir ne de geleceğe yürüyebilir. Kimi zaman ruhsal karmaşa anlatıcıdaki kabullenmişliği gösterirken, kimi zaman da nesnelere ve mekânlara bakışıyla siyasal duyarlılığın sanatsal duyarlılıkla çatışması gibi algılanır. Anlatıcıya göre solda yaşanan ayrışmalar düşünsel nedenlerden çok kişisel nedenlerden kaynaklanır. Bir yanda kadınlar diğer yanda toplumsal olaylar. İkili bir hayattır anlatıcının yaşadığı:

*“Değişik gergin bir dönemde yaşıyorduk. Toplum gittikçe arttırıyordu devinimini. Köylüler köylerde, ağaların devletten zapt ettikleri toprakları işgal ediyorlardı. Ama en devingen kısım öğrencilerdi. Öğrenciler polisle çatışıyorlar, fakülteleri boykot ediyorlar, gösteriler düzenliyorlardı. Bir yandan bu olaylarla ilgiliydim, öte yandan da Gülgün'le geçirdiğim zamanlarda tümüyle bu olayların dışındaydım. Böylece ikili bir yaşama oluyordu: birisi çalışmaysa, diğeri kaçış ya da dinlenmeydi.*

(Özlü,1976:73)

### **2.2.2. Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları’nda Anlatıcı Bakış Açısı**

Anlatıcı bu romanı; 27 Mayıs süreci, burjuvazi eleştirilirken burjuva yaşam tarzının bir parçası olmalarına getirilen eleştiri, sosyalist kimliğini öne çıkararak kendi değerlerini sık sık dile getirenlerin; mutluluğu burjuva kadınlarında ve cinsellikte aramaları üzerine kurar.

Romanda anlatıcının, Selim karakteri ve onun çevresindeki kişilerin şahsında, bir kuşağı eleştirel bakış açısıyla ele aldığı görülür:

*“Selim’in siyasal olarak damgalı oluşu bu nedenle yedek subaylık hakkının elinden alınması, doğuya sürgünü, partiden uzaklaştırılması ve edebiyata olan merakı Selim’in anlatıcısıyla özdeşleştiği ayrıntılardır.”(Kurt, 2011:18)*

Bu kuşağın en belirgin özelliği, burjuvaziye ve onun yaşanma tarzına karşı çıkmalarına rağmen, bir biçimde onların hayatlarının bir parçaları olmalarıdır:

*“...bir yaşam biçimi bile bulmuş değilim kendime henüz. Doğru, ilkelerim var: kendini satmamak, burjuvazi yanında yer almamak. Bir başkaldırı, sevecen ama ödün vermez bir davranışlar dizgesi. Ama iç yaşamım hâlâ dengesini bulmuş değil. Tersine savrulup duran bir ruh!” (Özlü, 1979:83)*

Roman başkişisi Selim, bir yandan sosyalist kimliği ile öne çıkıp kendi değerlerini sık sık dile getirirken, mutluluğu burjuva kadınlarda ve cinsellikte arar. Bu açıdan değerlendirildiğinde roman neredeyse onun cinselliği yaşadığı kadınlar üzerine biçimlendirilmiş gibidir:



“Bir dönem birileri gelir. Sonra giderler. Sonra gene birileri gelir.”

(Özlü,1979:7)

Anlatıcı, Selim üzerinden, toplumsal kurallara ve değerlere karşı çıkış sergiler. Selim bu davranışını:

“ ‘Bir yığın gelenek, yasak ve yalnızlık.’ ‘Buz kırma gemileri gibiyiz’ dedi. Selim. ‘yolu biz açıyoruz.’ ” (Özlü, 1979:77)

ifadeleriyle özetler.

Anlatıcının, romanda sık sık Kafka’yı bazen de Sartre’ı dile getirmesi kendi kuşağının ilgilendiği eserleri ve atmosferi vermesi açısından önemlidir:

“ ‘Şato çevirisi iyi bir çeviri’ diye yazdı. ‘Ama asıl önemli olanı, geç de olsa, Kafka’nın Türk dilinde yayımlanması..’ ” (Özlü, 1979:18-19)

“Sartre gibi konuştun dedi Selim...”(Özlü, 1979:52)

### **2.2.3. Bir Yaz Mevsimi Romansı’nda Anlatıcı Bakış Açısı**

Romanda yazar, zor olan bir anlatım yolunu tercih eder ve bu durumun getirdiği zorlukları da bakış açısı değişimleriyle aşmaya çalışır. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*’nın bazı bölümleri, hâkim bakış açısıyla okura sunulmuş gibi görünse de, çoğu zaman “sen” anlatımına dayanarak zor bir anlatım dili seçilmiştir. Ben anlatıcının kurgulanmış hali gibi duran sen anlatıcı, geçmişi yazarak unutmaya çalışırken, onu yeniden kurgulayarak yazar:

“Oy geçmiş, geçmiş, geçmiş, yeniden yaratılabilir misin ki sen!”

(Özlü,1990:8)

“Roman, siyasi ve sosyal gerçeklerden yola çıkmakla birlikte; bu somut olguların “sürgünlüğün” bireyi ittiği yalnızlık ve yabancılaşma atmosferini de gözler önüne serer.” (Kurt,2011:20)

“ ...o buruk, biraz da sıkıntılı hava da anlaşılmas bir tad vardır: terk edilmişliğin tadı. İnsanı yalnızlığa, yalnız kalma korkusuna, boşluğa, ölüme

*yaklaştıran buruk, kötümser bir tad ama gene de herkeslerin kenti bırakıp gittikleri doğru değil..” (Özlü,1990:8)*

“Demir Özlü’nün hikâyelerinde, bireye ve iç dünyasına odaklanan bakış açısı romanlarında dış gerçekliklerin iç dünyadaki yansımalarına dikkat çeker. İç dünyanın ifade edilmesinde ve dış gerçekliklere bakıştaki duyarlılığın dile getirilmesinde yine varoluşçu terminolojiye atıflar yapılır.”

(Kurt,2011:20)

*“Gerçekten de Güngör’ün aradıkları, kendi içinden başka bir yerde değildi. ‘Yaşam kendimizin yarattıklarıdır.’ Belki de tekil söylemek gerekti: kendimizin yarattığıdır o.” (Özlü,1990:26)*

“Kitap, roman değil romans olarak nitelendirilmiştir. Romans özellikle 18. yy.'da yaygın, genç kadınlara yazılan bir türdür. O dönemde varlıklı kişilerin eğlencesi olarak görülür. Genel anlamdaysa romans bir aşk şarkısıdır. Bu şarkıda dram ya da trajediye yer yoktur. Tamamen seçkinlere yöneliktir. Romansın bir yönü de fantastik öğeler içermesidir ve genellikle benzer hikâyelerden oluşur. Özlü'nün kitaba romans demesinin nedeni türe ilişkin birkaç neden içerebilir. Fakat bunlardan belki de en göze çarpanı daha önce anlatılmış bir hikâyenin açısı değiştirilerek yeniden kaleme alınmış olmasıdır”.

(Eylem, 2011)

Anlatıcı, olumsuz anlamda değişmiş bulduğu Paris'tedir. Böylece, yersiz yurtsuzluğa, yitiriş ve özlem eklenir. Geçmiş, dostlarını ve geriye dönme şansını kaybetmiştir:

*“...yıllar sonra Paris’te bulunmaktan pek de bir mutluluk duymadığını, yolculuk sırasında duyduğun mutluluğun otele yerleştikten bir iki gün sonra geçtiğini, Paris’te yalnızlığın sana ölümden başka bir şey düşündürmediğini söyleyeceksin.” (Özlü,1990:31)*

“Anlatıcı, ses nesneliği korumak adına iç içe verilen bu durumları ve durumların içindeki kişileri kendi sesleriyle konuşturur. Ama kendi düşüncesini de Belkıs'a söyler”: (Eylem, 2011)

*“Bilmem sadece insan olmak istiyoruz biz. Belki de sadece bu: insan olabilmek.”*

(Özlü,1990:91)

Metin sanrısız ilerler çoğu yerde. Bu da sonradan hatırlamanın kurgusal yanı gibi durur. Adı geçen kişilerden biri olan Rafael'le ilgili anlatıcı:

*“ Orada Rafael'in bir an kollarını havaya kaldırdığını sandın. Belki de büsbütün sanıydu bu”* (Özlü,1990:58)

diyerek, anlattığı bazı şeylerin zihninde uydurdukları olabileceğini söyler.

Anlatıcının, bireyin yaşam tarzını kısıtlayan değer yargılarına isyanı ve bundan kaynaklanan uyumsuzluğu, onun önceki romanlarında olduğu gibi bu romanda da farklı biçimlerde ifade edilen olgular olarak karşımıza çıkar.

“Anlatıcı daha önceki iki romanında ayrı ayrı ele aldığı dönemleri, konular ve hesaplaşmaları bu romanda birleştirir ve genel bir yargıya ulaşır. Roman kişisi bütün bu çalkantılı dönemle ilgili ulaştığı yargılar doğrultusunda, onun biraz daha durulmuş, kendisiyle ve toplumla biraz daha barışmış olduğu söylenebilir. Eleştirilerinde daha önceki kadar suçlayıcı ve sert değildir. Bu hesaplaşmanın sonucunda ulaşılmış nihai bir karar yoktur. Roman da bu belirsizlik içinde sonlanır.” (Kurt,2011:20)

*“...iyisi mi bu ışığa aç içini. Ve düşün : ‘kazandık mı? yitirdik mi? kim kazandı? yitiren kim?’*” (Özlü,1990:180)

#### **2.2.4. Tatlı Bir Eylül’de Anlatıcı Bakış Açısı**

“*Tatlı Bir Eylül* romanında, eşzamanlı iki hikâye anlatılmıştır. Berlin’de metin yazan bir yazarın hikâyesi ile onun yazdıklarından oluşan diğer hikâye. Bir anlamda yazar kendi hikâyesini ve hayâllerinde oluşturduğu kurmacanın arka planını vererek yeni bir edebi metin üretir. Anlatıcının

çocukluğu ve çocukluğunu geçirdiği mekânlar ile kişiliğini kuran ayrıntılar ilk kez bu kadar açıkça ifade edilmiştir. Geriye dönüp baktığı zamanın yaşayarı yer anlatılarında hep bir hatırlayış gençlik düşleri içindedir.” (Kurt, 2011:20)

“*O yaşlardaki ‘bir genç adam’, sonraki yıllarda, kendisini nelerin beklediğini nereden bilecekti ki?*” (Özlü,2011 a:21)

Anlatıcının sesi, “ben-anlatıcı” ile “sen anlatıcı” üzerine kurulmuştur.

**Ben Anlatıcı...**“*Suzan’ın beni içine sürüklediği ilişki yüzünden, son yılım, zaman zaman korku içinde geçti.*” (Özlü,2011 a:67)

**Sen Anlatıcı...**“*Yıllardır arayıp durdun onu. Sonra da ona doğru yola çıktın.*” (Özlü,2011 a:15)

“Geriye dönüş imini sürekli kullanan anlatıcı, bir yerin zihnın girdaplarında iz bırakan imgelerinden yola çıkar.” (Andaç,2011:7)

“*Şimdi sana büsbütün imgeselmiş gibi görünen, o eski kentteki yolculuğu yazmak gereksinmesini duyman için, o yolculuğu izleyen aylardaki acıları da duyman gerekiyordu.*” (Özlü,2011 a:56)

“Doğup büyüdüğü yerlerden uzak düşmesi, anlatıcıyı, bir nevi sürgünlük hissi içine itmiş, bu duygu atmosferi de romanın neredeyse her satırına yansımıştır.” (Kurt,2011:21)

“*Gençliği 1950 yıllarının Beyoğlu’sunda geçmiş, ardından, kısa sürelerle de olsa, tutuklanmış, sürgünde kalmış, sonra da sanki buraya sürgün edilmiş, gençlik yıllarında şair olan birinin öyküsüydü bu.*” (Özlü,2011 a:13)

“Anlatıcının yaşadığı zaman ve hatırladığı zaman arasındaki imge yanılısamları, zihnın yoğun olarak yaşadığı gel-gitler üzerine kurulur.”

(Andaç,2011:7)

“*Şimdi bu kentte dolaşırken, her şeyi, sanki bir yerlerden hatırladığını sanıyorsun. Hayır, ölümü, sonra yeniden var olmayı düşündüğün yok.*”

*Kuşkusuz yaşamın boyunca o denli iyimser olmadın. Ama yazarın sana yıllarca sunmuş olduğu, zihninin derinliklerinde kalmış imgelerin çağrıştırdığı bir anımsama.” (Özlü,2011 a:40)*

Anlatıcı tüm bu gelgitler üzerinden aynı noktaya çıkan yolculuklara işaret ederek romanı tamamlar:

*“Bütün bu yolculuklar, seni hep aynı yere getiriyor.” (Özlü,2011a:118)*

### **2.2.5. İthaka’ya Yolculuk’ta Anlatıcı Bakış Açısı**

*İthaka’ya Yolculuk*, Özlü’nün, İstanbul’dan ayrı kaldığı ve büyük çoğunluğu Avrupa’nın kuzey şehirlerinde geçen yolculuğunu anlatmaktadır. Romanda adı geçmeyen başkişi aynı zamanda romanın anlatıcısı olan yazardır. Sürgünlük hissini ağır bastığı bu yolculukta, anlatıcı kaybetmiş olduğu kentini, ısrarla aramaya çıkmış bir kâşif edasındadır.

Yazar eserinde, *Yeni Roman* anlayışından hareketle, farklı bir bakış açısı oluşturmaya çalışmıştır. Anlatımı soru-cevap şeklinde bir soruşturma biçimine döker:

*“..içinde bulunduğum durumu (beni çevreleyen yalnızlık, boşluk, arkada bırakılmış şeyler, sakinlik ve içimdeki şiir) anlatabilmek için yeni bir anlatım biçimi bulmaya zorladım kendimi. Bu kitapta karşılaşacağınız soruşturma biçiminde karar kıldım.” (Özlü,2005:9)*

Bu anlayışı benimsemesinde, Fransız Yeni Roman’ının(Nouveau Roman) etkili olduğunu söylemememiz gerekir. Romanın öndeyişinde Özlü bu yeni roman anlayışı için şu ifadeleri kullanır:

*“Karşılıklı konuşma ya da sorularla karşılıklar, benim 60’lı yıllar çevresinde hemen bütününü okuduğum Fransız Yeni Roman’ının((Nouveau Roman) temsilcilerinden Robert Pinget’in **L’Inquisitoire** romanında vardı. Bu teknik Pinget’den geliyor desem, belki doğruyu söylemiş olurum. Fakat Pinget, bunu bir cinayet olayının sorgulanması çevresinde kullanmıştı. Bense kendimi anlatabilmek için kullandım.” (Özlü,2005:9)*

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, yazar metnini kurgularken, kendi yaşam öyküsünü ön plana çıkarır. Özlü'nün bu romanda seçmiş olduğu sıra dışı anlatım, kendisini ön plana çıkarma, ilgi çekme çabası olarak görülmelidir.

Yazar eserini, Yunan'lı şair Kavafis'in "**İthaka**" şiiri üzerine kurar. Edebiyatta sürgünlüğün simgesi olan Ulysses'in, o uzun İthaka'ya dönüş yolculuğuna göndermelerde bulunarak, metinlerarasılığı kullanır:

"...mutlu Ulysses'in yolculuğu gibi..." (Özlü,2005:12)

Ulysses ile kendini özdeşleştiren anlatıcı, uzun yıllar sürecektir belki de hiç bitmeyecek yolculuğuna çıkar:

"Artık kuşku yok: sonsuz bir yolculuktayım. Ne zaman biteceğini bilmediğim." (Özlü,2005:44)

"...ben yaşadıkça bitmeyecek olan yolculuğumu düşündüm." (Özlü,2005:83)

Anlatıcının İthaka'sı, İstanbul'dur. Sürgün yıllarında özlemlerle arar şehri. Sürgün bir insanın bakışıyla, tekrar tekrar geçtiği her şehirde arar. Uzakta kaldığı ve bir daha belki ulaşamayacağı, ulaşsa bile yerinde bulamayacağı İstanbul'u.

"Bu durum İstanbul'a imgesel bir anlam yüklediği kadar oraya dönüş yolculuğu yaşayan kişinin de kaderini içinde saklar." (Kurt;2011:22)

"Sonra bu bitmeyen yolculuğa çıktım. Dönüş yolunu bir türlü bulamadığım bu uzun yolculuğa. Uzun, uzun yıllar dönemedim oraya. İthaka'ya. Dönersem de, İthaka'yı eskisi gibi bulup bulamayacağımdan kuşku duyuyordum."

(Özlü,2005:170)

Anlatıcı on yıl sonra döner İthaka(İstanbul)'sına ve kaygılarında haklı çıkar. Umutsuz bakış, bu kez karamsarlığa bırakır kendini. Çocukluğunun, gençliğinin, hatıralarının, aşklarının, arkadaşlıklarının şehri yoktur artık:

"On yıl sonra döndüm oraya. Yoktu İthaka. Sislerin içinde görünmeyen bir kara parçasıydı. Belki de artık yitip gitmişti." (Özlü,2005:170)

Anlatıcı, bu karamsar havadan kurtulmak için, Kuzey Avrupa'daki odasında, hayâllerinin şehrinin, kafasındaki gibi şekillendirmeye devam eder. Belki yıllar sonra rüyalarında ki gibi görebilecektir bu kenti. Onun yolculuğu uzundur çünkü. İnatla Ulysses gibi ayak basacaktır kendi kentine:

*“yok,yok, Ulysses gibi ayak basacağım oraya. Zaten orada yaşayıp durmadım mı?”* (Özlu,2005:176)

Aslında anlatıcının bu yolculuğu, geçmiş günlerine duyduğu özlemi yansıttığı ve sık sık geriye dönüşlerle çocukluk, gençlik yıllarının hatıralarını yinelediği metinler olarak, yorumlanmalıdır. Anlatıcının metindeki bakışı, tüm yaşamın bir özetidir. İthaka gelecekte görmek istediği geçmiştir. Geçmişse, rüyaların dışında bir daha asla yaşanamaz.

Yazarın, geçmişe dönük hatırlamaları ve bu hatırlamaları yazıya dökerek oluşturduğu kurgu mekân boyutunda genişler.

*“...bireyin içinde yaşadığı duygular ile, iklimleri zaman ve mekan düzleminde ifade etmesi, yazarın da çıkış noktası kabul ettiği ‘hatırlama-betitleme’ ilişkisinin açık bir göstergesidir.”* (Kurt,2011:22)

### **2.2.6. Amerika 1954’de Anlatıcı Bakış Açısı**

Ben anlatıcının hâkimiyetin de yazılmış *Amerika 1954*, kurgusuyla; Özlu’nün diğer romanlarından ayrılır. Önceki romanlarına kıyasla, huzur verici bir romanla karşılaşırız. *Amerika 1954*, mutlu sonla biten, yegâne Özlu romandır.

Anlatıcı bu kez başkişisini sürgüne değil, bile isteye New-York’a gönderir Stockholm’un o bunaltıcı sisli havası yoktur. New-York’un canlı ve insana keyif veren havası solunur:

*“...can sıkıntısı içinde geçmiyor günlerim ...”* (Özlu,2006 a:79)

*“İşte şimdi mutluyum, gerçekten mutluyum sanırım.”* (Özlu,2006a:106)

*“Yeni bir dünya ve orada yaşanan tarihsel olaylar, anlatıcının bu kurmacasına farklı bir hava katmıştır.”* (Kurt,2011,23)

Anlatıcı bu huzur verici romanını, sadece aşk üzerine kurmaz. Mutluluk ve özgürlük hissi, dünyada yaşanan sorunların görülmemesine engel değildir. Aydın duyarlılığı içinde yaklaşılan sosyo-ekonomik sorunlara, eleştirel çözümler üretilmeye çalışılır:

*“Sonsuz merhametle acımasızlık... Fakirlikle zenginlik... Acıyla mutluluk... Bozkırda bırakılmış cesetle kartpostal koleksiyonunda Lya de Putti'nin fotoğrafları... Tersî ve yüzü... Ardından yaşam devam ediyor her şey unutuluyordu. Ama kuşkusuz unutamayanlar da vardı. Felaketin doğrudan doğruya çarptığı insanlar. Kutsal acıyı duyanlar da onlardı. Kutsal acı yalın, çıplak bir şeydi. Acı çok ağır olduğu için kutsaldı. Yoksa kutsallığı falan yoktu. Harun yazdıklarına bunu koyacaktı. Acıları çıplak olarak ortaya çıkarmasa da, arka plana yerleştirecekti onları. Dolaylı olarak, bazen de çok dolaylı olarak yansıtacaktı. Dramatik olandan kaçınmayacak, ama onu yaşam gibi değişken, akıcı bir şeyin içinde yansıtmaya çalışacaktı.”*

(Özlü,2006 a:120)

### **2.2.7. Dalgalar'da Anlatıcı Bakış Açısı**

Yazar bu romanını, gözlemci, gerçekçi bir bakış üzerine kurar. Romanın anlatıcısı, oğlu, gelini ve torunu ile çıktığı Bangkok merkezli yolculuğu, oralarda gözlemlediklerini ve izlenimlerini yoğun biçimde işler:

*“Bangkok'ta ortalık aydınlanıyordu. Çok genç bir çocuk olan oğlu, onun, kentini iki yıldır görmemiş olan Bangkok'lu karısı, onların küçük oğulları uzun uzun bir yolculuktu işte.”* (Özlü,2006 b:9)

Anlatıcı, Tayland gezisinin düz çizgisinde kalmıyor, ikide bir buradan Türkiye'ye, İsveç'e, Amerika'ya taşıyor anlatısını, bugünden geçmişe götürüyor, geçmişten bugüne getiriyor, başka insanlar, başka olaylar girer işin içine, anlatının içeriği genişledikçe genişler. Anadolu coğrafyası ve İstanbul'dan ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşınsın mazisinden kaçamayan(çocukluk ve gençlik yılları) yazar, savruluşların doğurduğu bir hesaplaşma üzerine inşa eder romanını:



*“Uykusuzlukla geçen gece yarısından sonra üç dört saatte de, yeni uykuya daldığı zaman da, sabaha kadar gördüğü rüyalarda da hep bu uzun yılların oradan oraya savrulmuş bir yaşamın-hesaplaşmasını yapıyordu. Bütünüyle hepsi. Bir boşluğa, silinip gidişe, vardıktan sonra. hepsi hepsi ne olabilir ki?..” (Özlü,2006 b:36)*

Yazarın bu romanda siyasal olaylara mesafeli durduğu düşünülse de, rasyonel dünyanın acımasız yüzünü, varoluşçu perspektiften hareketle eleştirmesi, eleştirel bakış açısını kullandığının göstergesidir:

*“Gittikçe daha iyi anlıyorum ki. Batı geometrisiyle, mantığı belli bir refah düzeyiyle yaşam kolaylıkları sağlamış; fakat öte yandan da bu büyük savaşları, nükleer bomba gibi yaşam düşmanı yıkıcı araçlar yaratmıştı. Bu mantık Nazi kamplarının kurulmasına kadar da gitmiş miydi? Batı düşünme biçimlerinin temelinde bu da var mıydı?” (Özlü,2006 b:123)*

Dalgalar, anlatıcının, modernizm’in ürettiği bu yaşam biçimine yönelik eleştirilerini, en açık biçimde dile getirdiği romanıdır.

*“Dalgalar sürekli olarak açılımlarla eklemleniyor. Anlatının ana yöntemi Demir Özlü, daha doğrusu, Dalgalar’ın anlatıcısı, çok özel ve çok özgün bir biçimde, okuru hiç mi hiç hazırlamadan başvurur bu ilginç yönteme: Bir anda ve dolaysız bir biçimde Bangkok’tan İstanbul’a ya da Stockholm’a, kıştan yaza, torundan büyükanneye geliriz. Böylece, en azından beyinde ve yürekte, ilk bakışta karşımıza birer kopma biçiminde çıkan bu açılımlarla, kesintililikten bütünlüğe, süreksizlikten sürekliliğe ulaşılır ve açılımdan açılıma, uzamdan uzama, zamandan zamana atlanırken, birkaç haftalık bir yolculuğun öyküsü, ilk gençlikten ileri yaşlara, bütün bir yaşamın romanına dönüşür.” (Milliyet Kitap,2006).*

Romanın sonunda, anlatıcının geçmişle ilgili yargısı, adeta yazarın yaşam öyküsünü özetler niteliktedir:

*“Hayat orada kalsaydı. Geriye dönmek, geçmişı ele geçirmek mümkün müydü? Geçmiş bir imgeydi sadece. Bellekte yaşayacak sonra da, onunla birlikte silinip gidecekti.”*(Özlü,2006 b:141)

### 2.3. ANLATIM TEKNİKLERİ

Roman; hayattaki malzemenin, iç ve dış yaşantıların estetik bir bütünlük oluşturacak şekilde anlatımıdır. Romanın başarılı sayılabilmesi için, biçim ve içeriğinin uyumla yoğrulmuş olması ve bunların birbirini desteklemesi gerekir. İçeriği taşıyan estetik yapıyla biçimi desteklemezseniz eserin temel direklerini ayakta tutamazsınız.

Modern anlatım tekniklerini kullanarak, başarılı eserler ortaya koyan Özlü'nün romanlarının muhtevası ve yapısı arasında büyük bir uyum olduğu görülür. Anlatılanla olduğu kadar, anlatım biçimiyle de ilgilenen Özlü, okurun ilgisini çeker. Çeşitli anlatım tekniklerini yerine göre en etkili şekilde kullanmasını bilen sanatçının, şahısların derinine inebilen, dinamik bir anlatımı vardır.

Özlü, geleneksel roman kurallarına bağlı kalmamıştır. Sürükleyiciliği sadece olay örgüsüyle sağlamamış, kişilerin iç dünyasında yoğunlaşmıştır. Kahramanlarının psikolojilerini ön plana çıkararak, okuyucuyla özdeşleşebilmiştir. Kişilerini okuyucuya yaklaştırabilmek için; iç çözümleme, iç monolog, tasvir, özetleme, geriye dönüş, leimotif, diyalog, otobiyografik teknik gibi bilinç akışı, modern roman tekniklerini kullanır.

#### 2.3.1. Anlatma/Gösterme

Romancı, eserinde anlatıcısını aracı kılarak olay ve durumları anlatmak/göstermek durumundadır. Özlü, romanlarında; anlatmayı modern tekniklerle birlikte kullanır. Dikkatleri olay, durum ve kişiler üzerine yoğunlaştırır. Olay anlatılarının ön plana çıktığı metinlerde gerçek yaşamdan alıntılar dikkati çeker:

*“Soygunu en tanınmış öğrenci liderlerinin yaptığını öne sürüyorlardı. Dört gün sonra ,soygunu yapan deniz Gezmiş ile arkadaşlarının , bir evde , bir polisi bağlayarak kaçtıkları öne sürüldü.” (Özlü, 1990:94)*

Romanlarında, geçmiş ile şu anın bir araya getirilmesinde, bir geçiş olarak ta gösterme tekniğinden yararlanır:

*“Gülinç, ilk gençlik yıllarının varoluşçu bunalımlarına döndüm sanki. Oysa,bütün o bunalımlar aştığım bir şeydi. Ama bu defa daha gerçek tabi.”*

(Özlü,1976:26)

Durum anlatılarında ise genellikle karakterlerin iç dünyasının yansımaları gösterilmeye çalışılır. Bu anlatılar daha çok diyaloglarla verilir.

*“Bir şey anlatacak mısın?”*

*“ Pek de anlatacak bir şey yok” dedi.*

*“Nasıl düşünüyorsun?”*

*“Kendimi öldürme saplantım devam ediyor, bugün çok bastırıldı üzerime.”*

(Özlü,1976:71)

### **2.3.2.Soruşturma**

Soruşturma tekniği yazarın, İthaka’ya yolculuk romanında kullandığı bir anlatım tekniğidir. Fransız Yeni Roman anlayışından etkilenecek bu anlatımı benimsemiştir. Bu tekniği kullanma nedenini eserin özdeyişinde şu ifadelerle açıklar Özlü:

*“..içinde bulunduğum durumu (beni çevreleyen yalnızlık,boşluk,arkada bırakılmış şeyler,sakinlik ve içimdeki şiir) anlatabilmek için yeni bir anlatım biçimi bulmaya zorladım kendimi.Bu kitapta karşılaşacağınız soruşturma biçiminde karar kıldım.”* (Özlü,2005:9)

Bu teknikle romanın önemli unsurları, olay örgüsü ile roman kahramanları, romanda giriş, gelişme, sonuç bölümleri, çok ötelere itilmiş, gazetecilerin ifadeleriyle bir “anti-roman” tarzı şekillenmiştir.

Yazar, karşılıklı konuşma biçiminde kendine sorular sorup, verdiği cevaplarla romanın akışını düzenler. Romanlarda çok karşılaşmadığımız bu tekniğin kullanılması Özlü’nün arayışçı sanat anlayışıyla paralellik gösterir.

İçinde bulunduğu sıra dışı ruh halini, yine sıra dışı yöntemlerle soruşturarak eserini kurgular.

**Soru:** “Böylece tekrar, içinde yaşaya yaşaya kentler de bir labirente mi dönüşüyor?”

**Cevap:** “Bunu insanların yarattığını sanıyorum. Hem kentleri bir labirent halinde yapıyorlar, hem de içlerindeki kentin labirentlerini yaşıyorlar, orada dolaşıyorlar.” (Özlü,2005:79)

### 2.3.3. Tasvir

Metindeki kişi, olay, zaman ve mekân gibi unsurları canlı, inandırıcı, görünür kılan ve klasik romanda oldukça önemli olan tasvirin; günümüz romanında önemi azalmış, ya da kullanım şekli değişmiştir. Özlü romanlarında bu tekniği; ne romantikler gibi romanına estetik bir katkı sağlama, ne de realistler gibi her şeyi resmetme amacıyla kullanır. Diğer anlatım teknikleriyle iç içe geçirdiği, çoğunlukla yaşanan durumu anlatan tasvirlerini, okuyucuyu sıkacak kadar uzatmaz. Onları eserlerinin başına, gelişecek olaylara hazırlık oluşturması için bir kalıp halinde yerleştirmez. Olaylar üzerindeki etki derecesinde metne yedirerek, çoğunlukla kişilerin hareketleri ve düşünceleriyle birlikte okura sunar. Tasvirler genel olarak yaşanan mekânlar, durumlar, ilişkiye girilen kadınlar ve varoluşçu sorgulamaların bireyi sürüklediği ruhsal bunalımlar etrafında şekillenir.

Özlünün mekân tasvirleri, insan ve mekân arasındaki özdeşleşmenin yansımalarıyla resmedilir. *Tatlı Bir Eylül'*deki İstanbul'un tasviri gibi:

“Sonra artık, kim bilir, gerçekte gençliğinin başladığı Fatih'teki küçük apartman dairesine dönebilirdin. Fatih'e, o yere yatarak ya da eski, büyük ahşap masanın başında yazı yazmaya cesaret edebildiğin eve; Feriköy'e, bütün o, ondan uzak kaldığın yıllarda, arka odasında yarı kaçak bir insan olarak yaşamayı kurduğun odaya, çöken Galata'ya, Beyoğlu'nun rutubetli ara sokaklarına, gölgeli Asmalımescit'e, İstiklal Caddesinden aşağıya doğru sapan Postacılar Sokağı'na, Parmakkapı'da ara sokaktaki Afrika Hanı'nın iç geçidine, o iç geçitten görünen, hanın o boş pencerelerine bakmaya, yirmi yaş çevresindeyken devam etmeye başladığınız Baylan Pastanesi'nin

*bulunduğu yere, arka tarafa düşen, eskiden genelevlerin bulunduğu sokaklara, Beyoğlu Balık Pazarı'nın arkasındaki sokaklardan birinde yer alan, büyük demir bir kapının açıldığı pasajdaki Lefter'in meyhanesine, Aynalıçeşme'de, güneş vurmeyan yokuşlu sokaklara, Kasımpaşa'nın köhne evlerini tepeden gören Tepebaşı'na -nasılda bir güneş olurdu orada- karşı kıyıya, Fener'le, Balat'a, kiliselerin, sinagogların, Ortodoks Patrikhanesi'nin, silüette görkemli olarak yer alan Rum Ortaokulu'nun bulunduğu yerlere, daha ötede, ağaçlar, buğular, arasında minarelerin görünüşü kaybolan Eyüp'e, oralara..." (Özlü,2011 a:73)*

Özlü'nün romanlarında tasvirlerin en sık kullanıldığı durumlardan biri de cinselliğin anlatımıdır. Özlü, cinselliği bütün çıplaklığı ve ayrıntılarıyla kaleme alır. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda, Selim'in Ayşe'yle girdiği cinsel ilişkiyi mekân ve karakterin fiziksel portresini de öne çıkararak resm eder:

*" Selim'in çatı katına girdiklerinde, ışıkları da yakmaya gerek görmediler. Selim Ayşe'yi salondaki divana sürükledi. Ayşe, ayakkabılarını çıkardı. Selim, onun etekliğini çıkarmasına yardım etti. Soyunmuştu Ayşe. Küçük, esmer gövdesi alacakaranlıkta parlıyor gibiydi. Orada sevişecek oldukları yerde, uysal kaygan, tüylü, garip bir hayvan sıçradı sanki; yanılıyordu, onu bekliyordu, yatmaya hazırdı, dar ama kaygan bir varlıktı. Selim sertleşen ve bütün varlığıyla özdeşleşen organını Ayşe'nin kaygan varlığına soktu." (Özlü,1979:105)*

Kişilerin ruh hallerinin yansıdığı metinlerde ise zaman ve mekân unsurlarından da faydalanılır. *Bir Uzun Sonbahar*'da, romanın başkişisi olan anlatıcının gözüyle, yalnızlaşma/İstanbul/sonbahar(insan-mekân-zaman) iç içe tasvir edilir:

*"İçinde yaşadığım toplumun koşullarını iyi bildiğimi sanıyor, 'çürümüş bağlantıların içinde bir tutsaktan başka bir şey değilim' diyordum. Çevresi ateşle çevrili bir akrepden farksızdım. Bütün bütüne dövülmüş, allak bullak edilmiş iç dünyama karşılık, İstanbul, eşsiz sonbaharlarından birini yaşıyordu." (Özlü,1976:24-25)*

### 2.3.4. Özetleme

Roman yazarının her şeyi tüm ayrıntılarıyla anlatması olanaksızdır. Özellikle Demir Özlü gibi geriye dönüşlerle çok geniş bir zamanın anlatısını kapsayan metinlerde, özetleme tekniğini kullanmak kaçınılmazdır.

Yaşantısını, sadece bulunduğu an içinde anlatmayı tercih etmeyen yazar; geçmiş yaşantısını yine kendi bakış açısıyla okura özetler. Bu tekniği geçmiş zamanı anlatmaktan ziyade, yaşanan andaki durumunu ve ruh halinin nedenlerini ortaya koymak için kullanır. Kendi iç zaman çizgisindeki onlarca yıllık uzun sürenin, yaşanan an üzerindeki etkileri, bu teknikle belirlenir. İç zaman çizgisindeki olayların anlatımında özetleme tekniği tek başına değil; bilinç akımı, iç monolog ve iç çözümleme gibi tekniklerle birlikte kullanılır. *İthaka'ya Yolculuk* romanında geçmişte yaşanan olaylar hızlı bir şekilde özetlenir.

*“Her şeyin başkalaştığı 195 yılı yaklaşıyordu. Gene babaannemden duyduklarıma göre, Leyla Hanım kocası sorgu yargıcından boşanmak üzere, çocuğu küçük Baydo'yu alıp İstanbul'a-İstanbul'un asıl İstanbul kesimi olan dar gelirli halkın yaşadığı semtlerden birine- gitti. Sonra artık boşandıkları duyuldu. Leyla Hanım(şişmanca bir kadındı, kocası onu güzel bulmuyormuş) çok üzülmüş, hep üzüntüsünden söz etmiş, İstanbul'un o fakir, Müslüman mahallelerine, belki eskiden kalma bir eve, akrabalarının yanına çekilmişti. Safa Bey'in de güzelce bir kadınla evleneceğinden söz edildi.”(Özlü,2005:115)*

### 2.3.5. Geriye Dönüş

Özlü'nün eserlerinde, geçmiş ve yaşanan an iç içe geçmiştir. Anlatımında kronolojik sıraya uymayan yazar; yaşanan anı geçmişin sonucu olarak gördüğünden; aktüel zamana bağlı olayları geçmişten bağımsız yorumlamaz. Ayrıntıları okura aktarmak için geçmişin türlü noktalarına gider ve romanlarını bu çağrışım zincirlerini birbirine ekleyerek kurgular. Geriye dönüş tekniği sayesinde aktarılan geçmişin bazı anlarının kişiler üzerindeki etkilerinin görülmesi sağlanır. Aynı zamana tekrar tekrar

dönüldüğü de olur. Yazar geçmişi aktarırken sık sık iç konuşmalardan yararlanır. Romanlarında geçmişin önemli bir yer tuttuğunu düşünürsek çağrışımlarla dönük geriye dönüşler Özlü'nün en sık başvurduğu anlatım tekniğidir diyebiliriz.

“Özlü, geriye dönüş imini sürekli kılarak, bir yerin belleğin labirentlerinde iz bırakan imgelerinden yola çıkar.” (Andaç,2011:7)

*Bir Uzun Sonbahar*'da, geriye dönüş tekniğini kullanarak, geçmiş ve yaşanan an arasındaki duygusal ilişki güçlendirilir:

*“Bulvarlar otomobiller dolmuştu. Büyük mağazalar çoğalmış, gökdelenler dikilmişti. Artık siyah beyaz kartpostalların Paris'i, halkın Paris'i değildi sanki. Oranında artık bir yabancı olduğunu hissettin.”* (Özlü,1976:15)

Özlü'nün geriye dönüşleri; bir şehre duyduğu özlemin, sevgililerle yaşanan anların, çocukluk heyecanlarının, aile arayışlarının hatırlanışları şeklinde özetlenebilir. Ancak, onun yaşamında geçmişi en canlı tutan his, uzun yıllar yaşamış olduğu sürgünlüktür. Avrupa şehirlerinde yaşadığı gönüllü sürgünlük yalnızlığı doğurmuş; yalnızlığında teselliye, geçmişin hülyalarına dönerek bulmuştur.

Özlü, kısa yaşanan anlara sığdırdığı romanlarında geriye dönüş tekniğini kullanarak, çağrışımlar vasıtasıyla hayatının değişik anlarına gidip gelen başkişisine, metinde bir kopukluk yaratmadan geçmiş zamanı sorgular:

*“O kentte, orada yaşanan yıllar çıkıp gitmeyeceklerdi içinden. Zamanın uzadığı dönemlerde, yeniden, hep yeniden geri gelecekti.”*(Özlü,2011 a:14)

### **2.3.6. Leimotif**

Leimotif, modern roman anlayışının vazgeçilmez tekniklerinden biridir. Roman da yer alan temalar bir leimotif olabileceği gibi. Roman boyunca bir motifin, kişilerden birine özgü bir davranış biçimi, söz veya mimiğin ya da bunların dışında bir özelliğin birçok kere tekrarlanması da bir leimotiftir. Yani leimotif kavramı tekrarlanan motifler biçiminde ifade edilebilir.



“Özlu’nün yapıtlarındaki temel laymotif, başka bir çok yazarda olduğu gibi ele alınan temalar değil, çoğunlukla birinci tekil anlatımla karşımıza çıkan öykü-roman karakterleridir” (Ayhan,2011:13)

Ömer Ayhan’ın da ifade ettiği gibi, Özlu’nün romanlarında yer alan leimotifler, karakterlerdir. Bu karakterler birbirine o kadar benzer ki romanları devam romanı olarak algılamamıza dahi yol açar; ki, Özlu’nün ilk üç romanı öyle kabul edilebilir. Özlu’nün romanlarını okuduğunuzda aynı anlatıcının ya da benzer duyguları taşıyan özdeş anlatıcıların dünyasına çekilebilirsiniz.

Özlu’nün romanlarında ana karakterler anlatıcının kendisidir, yani Yazarı Özlu’dür. *Bir Uzun.Sonbahar* romanında adı verilmeyen başkişi, aynı zamanda *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*’ndaki Selim’dir. *Bir yaz Mevsimi Romansı*’nda ismi sadece bir kez verilen Selim karakteri yine karşımıza çıkar. Yapmış oldukları meslekler, ilgi alanları, kadınlara duydukları ilgi bire bir aynıdır.

Yine başkişinin arkadaşları olan, Erten, Hüseyin, Güngör ilk üç romanında değişmeyen karakterleridir. İsim farklılıklarına bile gidilmez. Yazarın ilişki kurduğu kadınlarda bir Leimotif olarak tekrarlanır. Ait oldukları sınıf, tavırları, yaşam tarzları hatta fiziksel özellikleriyle bile tıpa tıp aynıdırlar. *Bir uzun Sonbahar* romanındaki Gülgün ve Bayan M. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*’nda; *Bir Uzun Sonbahar*’da Nazan da *Bir Yaz Mevsimi Romansı*’nda da aynı isimle karşımıza çıkar. Gülgün, Nazan, Belkıs, Ayşe, Ada, Demet vb. karakterlerin hepsi aynı kadınlardır.

### **2.3.7.Diyalog**

Diyalog roman türünün vazgeçilmez tekniklerinden biridir. Demir Özlu başta roman başkişileri olmak üzere, karakterlerinin psikolojik ve sosyolojik durumlarını, kültür seviyelerini okura göstermek için bu tekniği kullanır. Okur, diyaloglar sayesinde, kahramanların iç konuşmaları ve dış konuşmaları arasındaki karşılaştırmayı yapabilir.

Özlu bu tekniği, romanlarında, iç çözümleme, iç konuşma ve bilinç akışı teknikleriyle birlikte ve makûl bir düzeyde kullanır. Uzun diyaloglarla okuyucuyu sıkmaz. Diyaloglar; karakterlerin içinde bulunduğu olayı, durum ve ruh halini anlatmada

önemli ipuçları sunar. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda, sevişmeye hazırlanan Ada'nın, Selim'e verdiği utangaç tepki, aşağıdaki diyaloglarla ifade edilmiştir:

- "sutyenini çıkar Ada."
- "Utaniyorum. İmkânsız."
- "Bu durumda nasıl aşk yapabiliriz?"
- "Bilmem bunu sen yapabilmelisin."
- "Kendi kendime mi?"
- "Hu. Ben bakmıyorum."(Özlü, 1979:76)

### 2.3.8. İç Monolog

Demir Özlü'nün en çok kullandığı tekniklerden biride iç monolog'tur. Kahramanların akıllarından geçeni, günlük hayatta başka insanlarla yapılan sesli konuşmaların mantığına yakın biçimde ifade etmek, bunları kişilerin kendi kendisiyle konuşması tarzında yansıtmaktır. İç sesi düzenli biçimde ortaya çıkaran iç monolog, okurun kişileri tanıması, onların iç dünyasında olup biteni görmesi açısından metne önemli katkı sağlar.

Özlünün iç monolog tekniğiyle konuşturduğu kişiler, genellikle yalnızlaşmış, boşluk içinde yaşayan ve geçmişe yönelik konuşmalarla o boşluğu doldurmaya çalışan karakterlerdir. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda başkişi, sürgün yıllarının yalnızlığını gidermek için konuşur. Karşısında sanki ölmüş arkadaşı Sandi vardır;

- "Buralarda da oturacaktım Sandi!"
- "Orada ya da burada. Daha bir çok yerde oturacaksın."
- "Ama sen artık yoksun, öldün Sandi."
- "Öldüm ve yokum ben artık." (Özlü,1990:18)

### 2.3.9. İç Çözümleme(Ruh Çözümlemesi)

Anlatıcının, kahramanın duygu ve düşüncelerini okura aktarması demek olan ruh çözümlemesi, Özlü'nün ikinci tekil kişi anlatıcısı kullandığı bölümlerde daha fazla

dikkat çeker. Özlü, anlatılanların gerçekliğini arttıran bu tekniği; iç monolog, bilinç akışı gibi tekniklerle birlikte yoğun bir biçimde kullanır.

Kimliğini belli etmemeye özen göstererek, kişileri hakkında yorum yapmadan, onların kendi iç dünyalarına eğilimlerini ve kendilerini ifade etmelerini sağlayan iç çözümler yapar. *Tatlı Bir Eylül*'de, roman başkışisinin ölümü sorgulaması, iç monolog ve ruh çözümlemesi teknikleriyle anlatılır:

*“Böylece, yazıları yoluyla, belki, en çok ilgilendiğin insanın, gerçek denilen bu dünyada yaşayıp da ölmüş olduğunu somut olarak görmekle, kim bilir, be ki de, ölümlü olan bağlarını güçlendiriyorsun. Hayır ölüme atılmak, ona yaklaşmak anlamında değil. Ölümün evcilleştirilip evcilleştirilemez olup olmadığını bilebilmek için. Bütün varlığın üzerinde, günü geldiğinde egemen olanı uysal kılabilmek için. Ama anlamıyorsun ki, olanaksız bu. Ölüm soğuk, bütünsel bir hiçlik, hiçbir yere varmıyor.”*(Özlü2011 a:36-37)

Kahramanlarının iç dünyalarına girerek onların iyi ve kötü taraflarıyla tanıtan Özlü, romanlarında karakterlerini idealize etmez. Güçlü ruh çözümlerini ile, ahlâki değerleri, psikolojik özellikleri ve düşünce yapıları hakkında okuru bilgilendirir.

### **2.3.10. Bilinç Akışı**

Romanlarda, bireyin psikolojik gerçekliğini en iyi yansıtan teknik bilinç akışıdır. Yazar bu teknikle kişilerin duygu ve düşüncelerini hiç araya girmeden, herhangi bir düzenlemeye gitmeden; zamanda geçmiş, şimdi, gelecek sıralamasına uymadan, bazen dağınık, bilinçaltının öne çıkardığı sembollerle anlatır.

Genellikle bilinç akışı ve iç monoloğu birbirinden zor ayrılacak derecede iç içe geçiren yazarın romanlarında bilinç akışı, çoğunlukla varoluşçu sorgulamalar çerçevesinde karşımıza çıkar. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda, Selim'in varoluşçu düşünceler etrafında şekillenen kader sorgusu, bilinç akışı ve iç monolog teknikleriyle okura aktarılır:

*“Sana varoluşun diriliğini duyuran her şey hep dışarıdan gelmedi mi? Seni gelip bulan şeyi yaşayacaksın Selim. Boğazına kadar yükselen dalgaları*

*göğüsle. Kaçacağıın bir yer yok: seni gelip bulan ölüm de olsa, aşk da olsa, ölümle kaynaşan, kollarını ölüme dolayan bir aşk da olsa, iyi karşılayacaksın onu.”(Özlü, 1979:119)*

Kahramanların varoluş sorunu çevresinde, psikolojik derinliklerini ve değişimlerini, karmaşık iç dünyalarını, bölünmüş kişiliklerini, değer yargularını, dış dünyanın onlar üzerindeki etkilerini bilinç ve bilinçaltı düzeyinde ustalıkla anlatan Özlü'nün romanları, bu yönleriyle psikolojik roman özelliği taşır.

### **2.3.11. Otobiyografik Teknik**

Roman yazarları, bir eser kurguladıklarında mutlaka kendi bilgi ve tecrübelerini o esere aktarırlar. Bazı yazarlar bunun dozajını yüksek tutarak, yaşamlarının genel kesitlerini romanlarına geçirir. Böyle olduğunu farz etsek bile, o romana yazarın yaşamı olarak bakamayız. Çünkü yazarın, kendi yaşanmışlığını romanın kurmaca dünyasına taşıırken, birçok değişiklik yapması mümkündür. Üstelik yazar, yaşamını hiçbir değişiklik yapmadan anlatmış olsa bile, anlattıkları çoğul durumlara işaret eder ve onun tekelden çıkarak diğer insanlarla bütünleşir.

Bu bağlamda, Özlü'nün romanlarındaki ana karakterlerin kendisi olması, romanlarının kendi yaşamının anlatısı olmasını gerektirmez. Burada asıl üzerinde durulması gereken, romanlarda otobiyografik tekniğin kullanılmış olduğu gerçeğidir.

Özlü, romanlarında genellikle başkişilere isim vermez; bu şekilde kendisini gizler. Ancak *İthaka'ya Yolculuk*'u anı-roman olarak adlandırır. Özlü bu eserle, doğrudan yazar kimliğiyle çıkar okurun karşısına; ve tüm samimiyetiyle kendini ifade eder.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA KİŞİLER

#### 3.1. BİR UZUN SONBAHAR'DA KİŞİLER

##### Başkişi (Anlatıcı)

*Bir Uzun Sonbahar* romanının başkişisi anlatıcıdır. Eserde Demir Özlü'nün otobiyografisine açık göndermeler bulunur. Romanda adı geçmeyen anlatıcının 1964 yılında İşçi Partisi'nden uzaklaştırılmış olduğunu anlıyoruz. Romanın asıl odak noktası da buraya ilintilenmiştir. Anlatıcı, 12 Mart eylemlerinden uzak kalmanın vermiş olduğu rahatsızlıktan dolayı boşluğa düşer. İnandığı mücadeleden uzak düşmesi onu yalnızlaştırır ve yaşamı yeniden sorgulamasına yol açar. Bu sorgulamalarda varoluşçuluğun etkisi olduğunu anlatıcının kendisi söyler:

*“Bir çeşit küçük çocuklardık. Gençlik yıllarında gerçeküstücülükten,, Varoluşçuluktan etkilenmiş, bizi belirleyen kurallar dizininden kopmuştuk. Bu bir anlamda toplumdaki kopmak demekti. Topluma sonradan dıştan katılıyorduk, çatışarak ya da alaya alarak. Böylece, bir ölçüde de yaşantımız kendiliğinden olmaktan çıkıyordu; bilinç zaman zaman yalnız kalıyor, kendi üzerine kapanıyordu.”*(Özlü, 1976:19-20)

Roman başkişisinin çalkantılı yaşamı sadece siyasi olaylarla sınırlı kalmaz, evlilik hayatındaki sorunlar, özel ilişkilerindeki iniş çıkışlar, bohem yaşam tarzı ve bunalımları kaosu daha da derinleştirir. Bu kişisel sorunlarla boğuşan anlatıcı, çevresindeki bunalımlara ve toplumsal yapıya da uzak kalmaz:

*“1970 yılı sonbaharı çok uzun bir sonbahardı. Çok uzaklarda, başka yerlerde, görünmez bazı çarklar gümbür gümbür dönüyordu. Yaralıydım. Canımdan can koparılmıştı. İltisiz kalmıştım. Suç bende değildi çılgın bir toplumdu .”* (Özlü, 1976:154)

Roman başkişisi, siyasi gelişimler ve partisinin tutumu karşısında kendini dışlanmış hissederek yalnızlaşır; savunmasız bir biçimde oradan oraya sürüklenir:

“...yaşantımda bir dönüm yeri , işsiz kalmıştım, bambaşka bir yaşam bekliyordu beni , partiden çıkarılmıştım, yalnız kalmıştım..”.(Özlü, 1976:75)

“Bir taraftan kişisel sorunlar diğer yandan siyasal gelişimler karşısında bunalıma düşen roman başkişisi ilişkileriyle, tehlikeli ve korunaksız bir yaşamın girdabına kapılıp gider. Gece yaşamı ve alkol bağımlılığı, kadınlara olan tutkusu, intihar eğilimleri, bunalım ve yabancılaşma anlatıcıyı git gide kuşatır bu durum içerisinde “Sonbahar” uzayıp gider. “ (Kurt, 2011:18)

### **Gülgün**

Bir uzun sonbahar romanında yazarın karısıyla birlikte, tanıştığı ve daha sonra sevgilisi olan karakterdir Gülgün. Anlatıcı (başkişi) ilk bakışta etkilendiği Gülgün’ü şöyle betimler:

“ Yirmi dörtle, yirmi altı yaş arasındaydı. Güneş gözlüklerini çıkardı. Olabileceği kadar güzel gözleri, eşsiz, esmer, yanık teni vardı...iyice güzeldi Gülgün, incecik kolları, yüzü çok güzeldi, esmer cildinin mat bir duyarlılığı vard , kolayca rastlanamayacak bir deri rengiydi bu, duruşuyla masada herkesin üstüne çıkıyordu, ona bakmak iyice hoşuma gidiyordu.”

(Özlü, 1976:9)

Gülgün, İtalyan lisesini bitirmiş, genç bir burjuvadır. Yazara göre, günlerini güzel giyinmek ve anlamsızca sevgili aramakla geçirir.

Sık sık yurtdışı seyahatlerine çıkar; Floransa, Roma gibi şehirlerde moda kültürü takip eder.

Burjuva yaşam tarzının tatmin edemediği Gülgün sık sık boşluğa düşer.

Anlatıcıyla yaptığı bir konuşmada bunu açıkça dile getirir:

“ Ben de aynı durumdayım. Boşluk içindeyim .” (Özlü, 1976:27)

Hayata fazla anlam yüklemeyen Gülgün ve başkişi, sık sık buluşup uzun uzadıya sevişirler. Anlatıcının askere gitmesiyle birlikte Gülgün, genç bir sinema oyuncusuyla nişanlanır. Bu ilişki uzun sürmez.

Anlatıcı askerden döndükten sonra, Gülgün’le tekrar buluşmaya başlar. Gülgün iyice boşluğa düşmüş ve intihar eğilimleri artmıştır. Buluşmalarının birinde bu duygusunu yazara anlatır:

*“Kendimi öldürme saplantım devam ediyor, bugün çok bastırıldı üzerime”.*(Özlü, 1976:71)

Gülgün, anlatıcıyla annesini tanıştırır. Ama annesinin, anlatıcıyla ilgili kötü şeyler duymasından sonra, kızının görüşmesini yasaklar ve ayrılırlar.

Gülgün melankolik bir döneme girer, artık evden dışarı bile çıkmamaktadır. Uzun süre görüşmezler.

Bir gün anlatıcıyı arayan Gülgün, ona dostça sıra dışı bir konudan bahseder Yurtdışında, Milano’da olduğunu, orada genç ve yakışıklı bir oğlandan hoşlandığını, ama oğlanın kendisine tecavüz etmeye kalktığını anlatır. Anlatıcıyı pek etkilemeyen bu olaydan sonra Gülgün evine döner ve romanda kendisinden bir daha bahsedilmez.

### **Nazan**

Nazan, roman başkişisinin Gülgün den sonra yaşamına giren sevgilisidir. Anlatıcıyı, güzelliğiyle etkileyen çocuksu bir kadındır:

*“Nazan da alabildiğine güzeldi, fazla makyajlı olmayan yüzü, duru çocuksuydu, yapısı çok güzeldi, ağzı insanı kıskırtıcı biçimde aralıktı.”.*(Özlü, 1976:120)

Anlatıcı Nazan’la ilk gençliğinde tanışmış ama yıllarca hiç görüşmemiştir:

*“Ben tanıdığımda, henüz onaltı, onyediy yaşlarındaydı, altı, yedi yıl olmuştu Soket çoraplar giyen genç bir kızdı.”* (Özlü, 1976:98)

Gülgün’le ayrıldıkları dönemde anlatıcının, Nazan’dan gelen bir telefonla tekrar yaşantısının içine dâhil olur:

*“Gülgün’le koptuğumuz günlerde aşk hayatımı kökten değiştiren, beni sevişmenin tam ortasına atan bir telefon aldım gerçekten. İlk gençliğimde*

*tanıdığım bir kızdı. İyice güzeldi. Yillardır görmemiştim, yabancı ülkelere ticaret yapan genç bir adamla evlendiğini duymuştum.” (Özlü, 1976:96)*

Nazan’ın Anlatıcıyı arayıp konuşmak isteyişinin temelinde, mutsuz evliliği vardır. Kocasının işlerinin iyi gitmemesi ve Nazan’ın tüm parasını alması bu ilişkiyi soğutmuştur.

Nazan, anlatıcıyla buluşup bir şeyler içer, dertleşir. Bu buluşmadan sonra hafta içlerinde sürekli bir araya gelip sevişirler. Yirmi dört yaşında ve dört yıldır evli olan Nazan, evlenmekle hata yaptığının farkındadır. Evliliği sorgular:

*“Erken evlenmekle çok yanıldım.” (Özlü, 1976:103)*

Sürekli bir araya gelip sevişmeleri, Anlatıcının, Nazan’a bir sevgili olmaktan çok cinsel bir tatmin aracı olarak bakmasına neden olur. Nazan’ı fiziksel olarak betimleyişi bunu açıkça gösterir:

*“...Çok güzel bir gövdesi vardı, kalçaları genişçe, bacakları uzundu. Yüzü, ağzı da eşsiz güzellikteydi. Evli, genç bir kadınla aşk yapmanın güzel bir şey olduğunu söylemeden edemeyeceğim...” (Özlü, 1976:105-106)*

Nazan kocasının yurt dışı gezileri sayesinde yazarla sık sık buluşup sevişmeye devam eder. Bir konuşmasında, kocasını ilk kez aldatmadığını söyler. Nazan karakteri bu yönüyle ele alındığında, toplumdaki evlilik tabularını yıkan biri olarak ifade edilebilir:

*“Biliyor musun, evlendikten sonra kocam ayrı, sen ikinci aşığımsın.”*

(Özlü, 1976:112)

Sürekli evlilikten şikâyet ederek boşanacağını söylemesi ama burjuva yaşam tarzının ona sunduğu nimetleri de bırakıp gidememesi, çelişkilerle dolu bir karakter olan Nazan’ın; yalanlar üzerine bir yaşam kurduğunu okura yansıtmaktan uzak kalmaz:

*“Nazan, karmaşık varlığının yalanlarıyla örülü ince zekasına karşın, gene de düşüncelerini belli eden birisiydi.”.(Özlü, 1976:136)*



Bu durumdan sıkılan Anlatıcı, bir akşam telefonla Nazan'ı arar ve ilişkilerine son verir.

### **Evin**

Romanda kendisinden çok fazla bahsedilmeyen Evin, anlatıcının Gülgün'le tanıştığı esnada yanlarında yer alan Gülgün'ün arkadaşıdır. Gülgün'le İtalya'da bir süre birlikte kalmışlardır. Gülgün gibi İtalyan lisesini bitirmiş zengin bir ailenin kızı olan Evin, burjuva yaşam tarzına alışkın, erkek peşinde koşan genç ve şımarık bir kızdır. Yazar ilk görüşte onunla ilgili şu saptamada bulunur:

*“Evin görünüşünün de belli ettiği gibi, büsbütün zengin bir ailenin kızıydı. Bir süre sonra ister istemez bir burjuva evliliği yapacağı, o evlilik içinde, o evliliğin sorunlarıyla yaşayacağı umulabilirdi Gövdesi besliydi, edilgen bir varlıktı, fantezileri yoktu.” (Özlü, 1976:18)*

Romanın ilerleyen bölümlerinde anlatıcının karşılaşmış olduğu arkadaşı Ara'yla yapmış olduğu sohbette, Evin'in evlendiğinden bahsedilir ve bir daha da romanda adı geçmez:

*“ Biliyor musun Evin evlendi.”*

*“Yo, duymamıştım. Kocası kim?”*

*“Akrabası oluyor. Balayı için İtalya'ya gittiler.”.(Özlü, 1976:108)*

### **Güngör**

Başkişinin arkadaşı olan Güngör, insanlarla çok çabuk sıcak ilişkiler kurabilen, hatta bu yönüyle anlatıcıyı pek çok kez yanıltan, iri gövdeli bir adamdır. Burjuva kızlarla bir arada bulunmayı sever. Kızları iyi tanır. Gülgün'ü anlatıcıyla tanıştıran da odur. İçmeyi seven Güngör, roman sonuna kadar yazarla ilişkisini sürdürür. Yaşamı eğlence olarak gören Güngör, sık sık yurtdışına gider gençlik duygularıyla yaşamaya çalışır.

*“ ‘Aslandır Güngör.’ dedi Ara.”*

*“Aslandır ya, dünyayı görmez. Böyle ilk gençlik duygularıyla, melodram konuları kurup durarak kafasında sürünür durur.”(Özlü, 1976:109)*

Çevresindeki siyasi olaylarla çok ilgilenmeyen Güngör, anlatıcıyı da eleştirmekten çekinmez:

“*Şimdi hayatım eskisinden iyi Ben kendime sadık kaldım.*” (Özlü, 1976:109)

### **Tan**

Anlatıcı, bir burjuva daveti esnasında tanıdığı Tan’ı zıpır bir Klasik Filoloji öğrencisi olarak tanımlar:

“*Klasik Filoloji öğrencisi tam bir zıpırdı. Herhalde, en azından on yıllık öğrenciydi üniversitede, öğrenimini bitirmeye de niyeti yoktu, turist rehberliği yaparak hayatını kazanıyordu, bazı gece kulüplerinde yaşlı turist kadınlarla görünüyordu*”.(Özlü, 1976:82)

Şık giyinimli, sarı, yana taranmış saçlarıyla etkileyici bir gençtir Tan. Ev sahibesi Zengin Bayan M. İle ilişkisi olan Tan, bu birlikteliği aşk olarak ifade etse de, yine kendi ifadesiyle, aslında ona değer vermediğini gösterir.

“*‘Bunlar önemli kadınlar değildir.’ demişti Tan.*”.(Özlü, 1976:119)

Edebiyata düşkün olan Tan, üniversitedeki hocalarının etkisiyle şiirler yazar ama asıl yeteneği teknik lise yıllarında ortaya çıkan matematiğe çok yatkın zekâsıdır. Bu sayede çok etkileyici düşünce çıkarımları yapabilir. Bundan sosyalist düşünce ve burjuvazi de payını alır:

“*Tan’ın matematiğe çok yatkın zekâsı, bu konuda da düşünce çıkarımlarının üzerinden atlıyordu. Toplumsal ilerlemeyi, soyut bir alana taşıyarak düşünüyor, sosyalist görüşlerin aşılacağını, temeli başka bilimlerin kavramlarına aktararak, başka görüşlerin sosyalist düşüncenin yerini alacağını hesaplıyordu. Burjuva düşüncesinin ilerlemesi değişmesi, çöküşü konusundaki değişmeleri, Marksçı düşünceye de aktarıyor, bu konuda gerçek dünyada yeri belirli olmayan bir kurguya kayıyordu.*”

(Özlü, 1976:90)

Annesinin Tan' a olan aşırı ilgisi, babasının evi terk edişi, annesinin daha sonra hapse girişi. Tan'ın yaşamını olumsuz etkiler ve kendini zehirleyerek intihar eder.

### **Bayan M.**

Tan'ın ev sahibesi ve aşk yaşadığı burjuva kadındır. Kocasından ayrıldıktan sonra Tan'la birlikte olur. Tan'la evlenmeyi düşünen ama Tan'ın ölümünden sonra herkesle yatar hale gelmiş, cinsel konumu ön plana çıkarılmış bir kadındır:

*“Tan'ın ölümünü bir efsane yapmak istiyordu kendine, sevgilisi, o bütün kuşağın sevdiği pırıltılı genç ölmüş de evlenme olanağı böylece yitmiş gibi herkesle yatıyordu. Sen ona sakın cinselliğini yitirme demişsin bunu hep tekrarlayıp dururdu, sanki bu önemli öğütü dinliyormuş gibi, tersine canı yatmak istiyordu da, bu öğütü paravan yapıyordu kendisine.”*

(Özlu, 1976:119)

### **Hüseyin**

Anlatıcının en yakın arkadaşlarından biri olan Hüseyin, Türkiye'ye faşizmin geleceği korkusuyla sosyalist düşünceye sarılmış heyecanlı bir devrimcidir. Ama anlatıcı gibi burjuva yaşam tarzının içinde yer almaktan zevk alan, eğlenmeyi seven, kızlarla birliktelik peşinde koşmaktan da vazgeçmeyen biridir. Öğrenci hareketlerini takip eder, devrimin en kısa sürede olabileceği heyecanıyla yaşar. Hatta bu konuda Erten'le sık sık tartışır:

*“Bilebilir misin? Bilebilir misin bütünüyle bir devrimin gelip gelmeyeceğini? Daha doğrusu, bir bölük gözü pek insan, yaşamlarını ortaya koyup devrime kalkışırsa, nasıl heyecanını duymasın bunun.”*

(Özlu, 1976:141)

### **Erten**

Erten de anlatıcı ve Hüseyin gibi sosyalist düşünceye sahip biridir. Memur olan Erten siyasi gelişmelere daha dikkatli yaklaşır. Hüseyin gibi düşünmez devrimin alt

yapısının hazır olmadığını, geçler arasında kopuklukların var olduğunu ve tam bir dayanışmanın sağlanamadığına inanır:

“*Devrim olmayacaksa o heyecana kapılmaya da gerek yok.*’ Dedi Erten.”.(Özlü, 1976:141)

Partinin kucaklayıcı olmadığına inanır hatta bu nedenle partiden atılmıştır. Hüseyin’in pasif bulduğu Erten:

“*Bir memurum sonuçta ben.*” (Özlü, 1976:143)

diyerek, kendini savunur.

### **Ara**

Anlatıcının Gülgün’le tanıştığı arkadaş çevresinden biri olan Ara, esprili bir kızdır. Erkeklerle kısa ilişkiler kurmayı seven Ara, yaşamını sevgili aramak, eğlenmek üzerine kurmuştur.

### **Neco**

Başkişinin askerde tanıdığı çavuş arkadaşıdır Anlatıcı gibi sürgün askerlik yapan, Kürt asıllı bir devrimcidir.

### **Herkül Millas**

O da Neco gibi anlatıcının çavuş arkadaşıdır. Herkül de Neco gibi okumayı seven sosyalist bir mühendistir.

### **Tan’ın Annesi**

Oğluna aşırı ilgi gösteren ilerici bir öğretmendir. Görüşleri dolayısıyla hapse atılır.

### **Romanda Sadece İsimleri Geçen Kişiler**

Garson kız, Maria, Bayan M.,nin eski kocası, Nazan’ın annesi, Gülgün’ün İtalya’da hoşlandığı genç oğlan, Gülgün’ün İtalya da evlenmeyi düşündüğü ihtiyar adam, Nazan’ın tüccar kocası, Bayan M.’nin sevgilisi genç Profesör, romanda sadece isimleriyle var olan karakterlerdir.

### 3.2. BİR KÜÇÜKBURJUVANIN GENÇLİK YILLARI'NDA KİŞİLER

#### Selim (Başkişi)

“*Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*’nın başkişisi Selim’dir. Yazar, romanda, Selim karakteriyle okurun karşısına çıksa da; *Bir Uzun Sonbahar*’da olduğu gibi kendi otobiyografisine açık göndermelerde bulunmaktan çekinmez. Siyasal nedenlerden mimli olduğu için askerlik görevini yedek subay olarak yapamayışı, sürgün yılları, partiden uzaklaştırılması, edebiyata olan merakı, kadınlarla münasebeti, içsel sorgulamaları, Selim’in yazarla/anlatıcıyla özdeşleştiğinin en belirgin delilleri olarak karşımıza çıkar.” (Kurt, 2011:18)

Selim eşinden yeni boşanmış, İstanbul’da yaşayan, 30 yaşına yaklaşan, Kafka’nın romanları üzerine eleştiriler yazan genç bir eleştirmendir:

“*Otuz yaşına yaklaşıyordu, yaşamına kesin bir biçim vermiş de değildi. Bu yeni yaşamında, birkaç kitap, bu yeni evde de birikmişti . Edebiyatı seviyor; o sırada Türk diline yeni çevrilen Kafka’nın romanları üzerine eleştiriler yazıyordu. Eleştirmen, bir edebiyat eleştirmeni olmaktı amacı. Ama edebiyat eleştirisi ona belli bir gelir sağlamıyor, bu yüzden de, haftanın bazı günleri bir çeviri bürosunda çalışıyordu.*” (Özlü, 1979:16)

“Selim’in edebiyatçı ve eleştirmen kimliğiyle bir aydın olarak tanımlanması o dönemin edebiyata olan bakışını da ortaya koyar. Çevirilerini Kafka ve Sartre üzerinde yoğunlaştırması Özlü ve kuşağının “*Bunalım edebiyatına*” ilgisini gösterir. Hatta Selim bu yüzden suçlanan bir eleştirmen olmuştur.”

(Kurt, 2011:19)

Selim bundan sonraki hayatında burjuva kadınlarla aşklar yaşar.

“Bir yandan sosyalist kimliğiyle öne çıkıp kendi değerlerini sık sık dile getirirken mutluluğu burjuva kadınlarda ve cinsellikte arar. Bu yönüyle ele alındığında roman neredeyse onun ilişki kurduğu kadınlara göre şekillendirilmiştir diyebiliriz. Toplumun ahlâk anlayışını kabullenmez, kendi

doğrularını, kurallarını oluşturur. Selim'in başkaldırısı toplumsal kurallara, ahlâki tabulara yöneliktir.” (Kurt, 2011:19)

“‘Bir yığın gelenek yasak ve yalnızlık’. ‘Buz kırma gemileri gibiyiz’ dedi Selim ‘yolu biz açıyoruz.’” (Özlü, 1979:77)

“‘ Ama o kadar çok şeyle çevriliyiz ki’ . dedi Selim .Bunu söylerken birçok şeyi birden düşünüyordu, ilk gençliğiyle ilgili donuk, acımasız, toplumun yapısıyla ilgili yığınla kırık dökük imge parçası...”(Özlü, 1979:72)

Selim kendinin ve kuşağının yaşadığı çekinceleri göz önüne sererek gelecekle ilgili kaygılarını da somutlaştırır:

“ ‘Elime bir silah alıp, rastgele birini mi vurmalyım?’ dedi Selim. ‘Halk yuvasından çıkmadan hiçbir şey olmaz ki. O da uzun yıllar sürecek. Uzun yıllar da hep tek tek acı çekecek. Aydınlar, sonra genç insanlar bazı aileler...” (Özlü, 1979:130)

Muş'ta, sürgünlük içerisinde askerlik günlerini geçiren Selim, ruhundaki kaygıları mektuplaştığı sevgilileriyle dindirmeye çalışır.

İstanbul'a dönüşünde her şey değişmiştir artık. Bayan M. İle yaptığı konuşmada, tekrardan burjuva yaşam tarzına dönmemekte kararlı olduğunu belirten Selim, burjuvaziye duyduğu isyanı tekrarlayarak roman sonuçlanır:

“Kalıplaşmış burjuva sınıfı içinde, önceden belli bir yere oturup, ölümü bekleyeceğime, yaşadıklarımı, yeniden yaşamaya, tıpkısını yaşamaya! Anlıyor musun bunu? Bir burjuvanın biçimsel kocası olacağıma, gerekirse yeniden yaşarım hepsini.” (Özlü, 1979:176)

### **Bayan M.**

Bayan M. Karakteri, Özlü'nün *Bir Uzun Sonbahar*'ında da adı geçen kişidir ama bu romanda kendisi, başkişi olan Selim'in sevgilisi olarak karşımıza çıkar.

Bayan M.'nin babası eski devlet büyüklerinden biridir. Tanınmış, zengin bir kadın olan Bayan M., annesiyle yaşamaktadır Gösterişli otellerde ve evlerde kalan

Bayan M., Selim’le de bir otelde tanışır. Bayan M. daha Selim’le tanışır tanışmaz cinsel birliktelik yaşar ve romanın ilerleyen bölümlerinde de bu birliktelik sürer. Bayan M. Selim’i daha sonra cinsel birliktelik yaşayacakları, Anna, Ayşe ve Ada’yla da tanıştıran kadındır.

Hayata, burjuva yaşam tarzının içinden bakan Bayan M. eğlenmeyi, yemeyi-içmeyi, erkeklerle birlikte olmayı seven, Selim’in kafasındaki, klasik burjuva kadını modelidir.

Bayan M., Selim’in diğer ilişkilerinden dolayı ona uzak kalır ta ki roman sonuna kadar. Son konuşmalarında Selim’in Ayşe’yle ilişkisinden dolayı ona kızgın olduğunu belirten Bayan M. belki de bunlar yaşanmasaydı Selim’le evlenebileceklerini açıklayarak sitemini bildirir:

“ ‘Yoksa benimle evlenmeyi mi düşünüyordun ?’ dedi Selim.”

“Evlenmek ya da onun gibi bir şey...”(Özlü, 1979:175)

Selim ise burjuva kadınlara duyduğu yaklaşımı ifade ederek, Bayan M., ye verdiği anlamı ortaya koyar ve roman sona erer:

“Bir burjuvanın biçimsel kocası olacağıma, gerekirse yeniden yaşarım hepsini.” (Özlü, 1979:176)

### **Anna**

Anna, Selim’le Bayan M. tarafından tanıştırılmış evli bir kadındır. Evlilik sorgulamaları onu psikolojik sorunlar içerisine itmiştir. Bu yönüyle Anna, *Bir Uzun Sonbahar*’daki Nazan karakteriyle çok benzeşir. Cinsel arzularını karşılamayan bir kocadan rahatsızdır, bunun kendi fiziksel özelliklerinden kaynaklandığını düşünüp karamsarlığa düşer. Ama Selim’in onu çekici bulması ve Selim’le yaşadıkları ilişki bu duygudan kurtulmasını sağlar. Anna da Selim gibi sosyalisttir. Bayan M.’nin arkadaşı olmasına rağmen Selim’e duygusal yönden daha yakındır.

Selim’le ilişkisinin doğurduğu suçluluk duygusu ve gelecek endişesini ifade etmesi, Anna’nın yaşamına egemen olan duygunun, korku olduğunu gösterir. Bu kaygıyı şu şekilde dile getirir:

“*‘Korkular korkular’ dedi anna.’ ‘Kendi cehennemimi arıyorum sanki.’*”

(Özlü, 1979:51)

Tüm bu kaygılar, Anna’yı boşanmanın eşiğine getirir ve son görüşmelerinden sonra tartışmasız bir kopuşla Selim’in yaşamından çıkar.

### **Ada**

Selim’in kız arkadaşı olan Ada, koleji yeni bitirmiş genç bir kızdır. Annesi ve babası yılar önce ayrılmıştır. Zengin olmadığı için, Selim’le aralarında sosyal bir saplantı oluşmaması Selim’i Ada’ya yaklaştırır:

“*Ada zengin sınıftan değildi. Selim’i Ada’ya yaklaştıran sınıfsal bir saplantı yoktu. Aynı düzeyde birbirine yaklaşan iki insandılar.*”

(Özlü, 1979:85)

Selim Ada’ya, daha önce cinsellik yaşadığı burjuva kızlarından farklı bakar ve onu sever.

Ada, Selim gibi cesur ve isyankâr değildir. Bağımsızlığı için uğraşmamış, babasına başkaldıramamıştır. Bu nedenle babasının koyduğu yasağı delip Selim’le buluşamaz ve Ankara’ya gönderilir.

Ankara’ya giden Selim, Ada’yla cinsel ilişkiye girer ve bu bir süre devam eder.

Selim’in Ayşe’yle ilişkisini öğrenen Ada, yurtdışına gider. Döndüğünde Selim’le son kez görüşür.

### **Ayşe**

Selim’le ilişki kurmadan önce Ada’nın çok yakın dostudur. Selim’le aynı görüşleri paylaşmaktadır. Ada’ya göre daha akıllı ve cesurdur. Güzelliğiyle Selim’i etkiler.



Evden sık sık kaçıp Selim’le sevişir. Bu konuda Ada gibi çekingen değil tam tersine inanılmaz bir doyumsuzluk içindedir. Akademi sınavlarına hazırlanmaya çalışır, ama vaktini Selim’le geçirmekten geri kalmaz. Selim’in Adayı sevmesine karşı çıkmaz hatta Selim’in bir aşk üçlemesi teklifini bile kabul eder.

### **Hülya**

Ayşe’nin arkadaşıdır. Grek burunlu, mat, beyaz ciltli güzel bir kızdır. Güngör’ün de arkadaşı olan Hülya, sert içkiler içip eğlenmeyi sever.

### **Paskin**

Selim’in arkadaşı olan Paskin; yaşı ilerlemiş, akıllı bir entelektüeldir. Okumayı, şiir yazmayı seven Paskin, kafede oturup çevreyi gözlemler. Yaşam tecrübesiyle Selime yol gösterir.

### **Semra**

Bayan M.’nin arkadaşıdır Semra. Babası eski bir bakan olan Semra da Bayan M. gibi burjuva yaşam tarzına alışmış, konaklarda kocasından ayrı yaşayan bir kadındır.

### **Ahmet**

Ada’nın okuldan arkadaşı olan Ahmet, varlıklı bir ailenin çocuğu olmasına rağmen işçi partisine girmiş, yaşından büyük görünmeye çalışan, politik konuları konuşmak için sabırsızlanan gençtir.

### **Ada’nın babası**

Selim’le aynı partiden olan sert, prensipli bir yüksek memurdur. Karısından ayrı yaşar. Ada’yı korumasına almıştır. Tek endişesi kızına iyi bir gelecek sunmaktır.

### **Manol**

Selim’in askerdeki sürgün arkadaşıdır.

### **Gülgün**

Ada’nın Milano’da tanıştığı arkadaşıdır.

**İranlı Celâl (Menuçehr)**

Selim'in arkadaşı olan Celâl, uzun süren bir öğrencilik yaşamı geçirmiş, alaycı bir gençtir.

**Ali**

Selim'in arkadaşıdır. Uzun boylu, eğlenmeyi seven bir gençtir.

**Güngör, Hüseyin, Erten**

*Bir Uzun Sonbahar*'da da yer alan bu üç kişi, Selim'in en yakın arkadaşlarıdır. Bu romanda sosyalist düşüncelerinden ziyade burjuva yaşamındaki eğlenceye düşkün yönleri ön plana çıkartılmıştır.

**Sadece İsimleri Geçen Karakterler**

Albay, Üsteğmen, Baba, Bayan Rita, garson Osman, Ada'nın annesi, Bayan M.'nin annesi, Anna'nın kocası, Semra'nın kocası ve babası, Ada'nın annesi, romanda, sadece adı geçen kişiler olarak karşımıza çıkar.

### 3.3. BİR YAZ MEVSİMİ ROMANSI'NDA KİŞİLER

#### Selim (Başkişi)

*Bir Yaz Mevsimi Romansı'nın* başkişisi *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları* romanındaki Selim'dir.

“Başkişi yorgun bir dönemin ardından nefesini düzenlemeye çalışan biri gibidir. Selim’le ilgili birçok ayrıntı bize yine yazarı Demir Özlü’nün hayatını işaret eder. Öyle ki Selim ismi romanın 79. sayfasına kadar dile getirilmez. Bu safhada geçen bir konuşmanın dışında da bir daha Selim ismi tekrarlanmaz.” (Kurt, 2011:19)

“*Size saygımız var Selim Bey. Namuslu aydınlarınsınız siz. Ama yetmez. Sizler küçük-burjuvalarsınız.*” (Özlü, 1990:79)

“Roman yazımına uzun bir ara verdikten sonra okuyucu karşısına çıkan yazar başkişisini uzak bir Avrupa şehrinde karşımıza çıkarır. Başkişi 20 yıllık siyasal ve sosyal değişimleri eleştirel bir dille anlatmaya çalışır. Bu adeta bir dönemle hesaplaşma ve özeleştirinin dışı vurumudur.”

(Kurt, 2011:20)

“*Oy geçmiş , geçmiş, yeniden yaratılabilir misin ki sen!*” (Özlü, 1990:8)

Selim, kuzey ülkelerinde anlatmaya başladığı olayları zaman zaman geriye dönüşlerle İstanbul’daki yaşamına taşır. Özlemini duyduğu geçmişi anlatırken, bir nevi sürgün yaşamına da isyan eder:

“*Bütün o geçmişi, her başını çevirişinde sana bir şeyler fısıldayan o geçmişi unutmak. (Ah, Haliç’te suların karardığı saatler şimdi. Bir kuş kanadını vurup geçiyor.)*” (Özlü, 1990:9)

Daha ilk sayfalarda karşımıza çıkan Sandi, Selim’inin sürekli konuştuğu ölmüş arkadaşıdır. Sandi’yle yapılan sanrısız konuşmalar karakterin şimdiyle geçmişi arasındaki değişimlerini ve yalnızlığı gösterir:

*“Sandi’nin öldüğünü öğrendikten sonra- bütün bir sonbahar mevsimi boyunca- onunla konuştun durdun. Sandi’nin imgesel varlığı hemen omzunun yanbaşıdaydı, sorduğun sorulara dolu dolu karşılıklar veriyordu.”* (Özlü, 1990:13)

Selim, Belkıs'ın babası üzerinden, Türkiye burjuvazisine göndermeler yapar:

*“Bu burjuvazi tıpkı Belkıs’ın babasının yaptığı gibi sadece arsa spekülasyonu, yeni arsalara yapılan inşaatlardan doğuyordu.”*

(Özlü, 1990:118)

Buna rağmen Selim burjuva kadınlardan uzak duramaz. Zengin kızlarla sevişmek; parfüm kokuları, fanteziler ve tutku demektir onun için:

*“En güzeli o kızlarla fanteziler üzerine kurulu bir ilişki kurmaktır. Tutku ve geri itilme, ters dönen tutku ve kendi üzerine kapanış; tatlı deriyi hissetme ve öpüşmelerin hazzı, tertemiz ciltler, parfüm kokular.”* (Özlü, 1990:120)

Selim’in burjuva kadınlara olan vurgusu cinselliğin ötesinde, sınıfsal bir kimlik de taşır. Sık sık bahsi geçen “küçük burjuva” olma meselesiyle içsel bir hesaplaşma var gibidir:

*“O günden sonra da, zengin kızlarına karşı daha bir eleştirel, biraz da sarkastik oldun.”* (Özlü, 1990:118)

“Selim, romanın sonuna kadar hesaplaşmaya devam eder. Önceki romanlarında olduğu kadar yargılarında ve değerlendirmelerinde sertleşmeyen anlatıcı derin bir yalnızlığa gömülür. Bu sorgulamaların nihai bir durağı yoktur. Romanın son cümleleri bu durumun net bir göstergesidir.”

(Kurt, 2011:20)

*“İçinde gövdenin gerildiği yorgun bir güçle kıvrandığı bir gece yarısına. Nasıl olsa erken uyanacaksın. Bu ışıktan bir yere kaçamazsın ki!.. İyisi mi bu ışığa aç içini. Ve düşün: “kazandık mı? yitirdik mi? kim kazandı? yitiren kim?”*” (Özlü, 1990:180)

## **Sandi**

Romanın daha ilk sayfalarında karşımıza çıktığı Sandi, Selim'in çok sevdiği ölmüş arkadaşıdır. Sandi karakteri yazarın gerçek hayattaki şair arkadaşını (Celâl Sılay) temsil eder:

*“Böylece öldü Sandi. En sevdiğim insanlardan biriydi.”* (Özlü, 1990:11)

Sandi, ölümüyle başkişiyi çok etkilemiştir. Yazarın derin sorgulamalarını yaptığı imgesel bir kişi olarak romana ağırlığını koyar. Sandi bir iç hesaplaşmanın sırdaşı olur.

*“ -bütün bir sonbahar boyunca- onunla konuştun durdun. Sandi'nin imgesel varlığı hemen omzunun yanbaşıdaydı, sorduğun sorulara dolu dolu cevap veriyordu.”* ( Özlü, 1990:13 )

Selim'in, hayat karşısındaki acziyeti ve yalnızlığı o kadar artar ki, bir süre sonra Sandi karakteri yazarın kendisi olur. Özlü Sandi'yi adeta Selim kişiliğinin içine hapseder:

*“ ‘Ama sen artık yoksun, öldün Sandi’*

*‘öldüm ve yokum ben artık.’”* ( Özlü, 1990:18 )

## **Güngör**

Güngör karakteri de Selim'in ölen arkadaşıdır. Güngör' de Sandi gibi Özlü'nün gerçek hayattaki hikâyeci, şair ve tiyatrocu dostu (Güner Sümer) dur. Sandi karakteriyle gerçekleştirilen konuşmaların ardından romana girer. Güngör'den bahsedilen bölümler adeta idealist bir sanatçının biyografisi gibidir. Güngör hızla ölüme yaklaşan kanser hastasıdır. Fiziksel ve ruhsal olarak ta çökmüştür. Buna rağmen düşünce yapısında yaşamının sonuna kadar tutarlılık vardır:

*“ ‘Görüyorsun ben conformiste olmadım’ ” diyordu, sözcüğün üzerine basarak, aynı çizgiyi sürdürüyorum”.* ( Özlü, 1990:25 )

Hayâl gücü üst düzeyde olan Güngör, hastalığının da etkisiyle son günlerinde hayatını yeniden yaşamıştır. Güngör hastalığına rağmen çok sevdiği gece kulüplerinde içmeye devam eder. Sanat yaşamıyla ilgili parlaklıkları bir yana itmiştir artık.

Selim, Güngör'le olan hayâli konuşmalarında yine içsel dünyasının tereddütlerini ve yaşam karsındaki yanılırları imgesel ağrıımlarla ifade eder. Aslında Güngör tiplemesini de bu sorgulamalar için var ettiğinin izlerini okuyucuya sunar. Güngör'de tıpkı Sandi gibi artık yazarın kendisi olmuştur:

*“imdi artık biraz eksik yaanıldığı sanılan yaşamın üzerine yok etmek için bütün gücüyle saldırdığı bir imgeydi o.”* ( zl, 1990:26 )

### **Belkıs**

Selim'in cinsellik yaşadığı sevgilisidir. Genç yaşta önemli bir brokratla evlilik yaamı, uzun sürmeyen evliliğin ardından nianlanmıtır. Belkıs insanların dikkatini çeken zengin bir burjuvadır. Para harcamayı, lüks otellerde kalmayı, gece kulüplerinde eğlenmeyi sever. Hovarda bir kiiliktir. Selim'le uzun süreli cinsel ilişkiler yaar. Tüm bu yönleriyle *Bir Uzun Sonbahar*'daki Gülgün ve Nazan'ın yerini bu romanda Belkıs alır. Özellikle Nazan karakteriyle bire bir örtüşen yönleri vardır. Kendine gvenmeyii, zayıf görmesi, bu ortak özelliklerin en belirginidir:

*“ ‘Kimseyle evlenmek falan istediğim yok. Zayıf bir insanım ben.’ ‘Zengin ve Zayıf’.”*( zl, 1990:110 )

Evlilikten korkması, yaşam karsındaki endişeleri, hatta fiziksel unsurları bile Nazan karakterinin bu romanda başka bir isimle karşımıza çıktığının göstergesidir Sarı saçları, güzelliği, narin bedeni, soluk mavi gözleri kısacası her yönüyle Nazan'dır Belkıs.

Selim'in tutuklanmasından sonra onu ziyarete gidip para bırakır. Bir daha gelemeyeceğini ifade eder çünkü hayat karsındaki zayıflığı Selim'le sürdürülebilecek bir ilişkiyi kaldıramayacaktır.

Romanın sonlarına doğru tesadüfen karılatıklarında Belkıs artık evli bir kadındır ve bir tabu olarak gördüğü evlilik yaşamı onu mutsuz kılmıştır, gıptayla Selim'e bakar ve bir daha romanda kendisinden bahsedilmez.

*“ ‘Siz daha iyi yaıyorsunuz dedi.’ ‘ben her zaman çok iyi beceremiyorum yaşamayı’ ”* ( zl, 1990:169)

### **Nazan**

Nazan da *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları* romanındaki Ayşe karakterine çok benzer. Yazarın cinsel ilişki yaşadığı sevgilisidir. Bir barda Selim’le tanışmış ve kısa sürede Selim’e vermiştir kendini. Selim güzel ve etkileyici bir kız olan Nazan’la cinsel ilişkiye girmeyi ve bu ilişkilerin çok uzun süreli devam etmesini ister:

“...onunla öğleden sonra az ışıklı, rahat, küçük bir odada yaşadığın sevişme saatlerinin uzamasını ne kadar isterdin.” (Özlü, 1990:43)

Nazan sadece cinsel çekiciliğiyle değil güzelliğiyle de etkiler Selim’i:

“Nazan’ın yumuşak cildi, incecik kadınsı bilekleri, bilincinin içinde gerilen tedirginlik, ama henüz hayal kırıklığını derinden yaşamamış cesaretle kızla konuşuyordun...” (Özlü, 1990:43)

### **Twiggy Canan**

“Twiggy Canan geçmiş dostluklara duyulan özlemin simgesidir. Bu kadınlar saygıyla bahsedilen, cinsel kimlikleri gizlenmiş kadınlardır. İdealleri olan, sanatla ya da siyasetle ilişkilidirler. Hikâyeleri başka bir yerde anlatılmak üzere saklanmış gibidir.” (Eylem, 2011:25)

On yedi yaşlarında genç güzel ve etkileyici bir kızdır. Bedensel özelliklerine ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir:

“Açık kumral saçlıydı, ince güzel, beyaz bir yüzü vardı”.(Özlü, 1990:48)

Sevecen tavırlı yalın bir kızdır. Otomobillere ilgi duyan Canan evinin penceresinde oturur sokaktan geçen arkadaşlarıyla konuşur. Hayata bakışındaki pozitiflik Selim’i rahatlatır.

### **Rafael**

Selim’in barda karşılaştığı arkadaşındır. Karısı tarafında sürekli ezilmiş biridir Rafael. para karşılığı kızlarla yatar. Kadınların parasını yemesi onu bir jigolo gibi gösterse de aslında bunu bir meslek olarak görmez. Sevgisizlik sorunsalını unutmaktır

derdi. Sevecen bir mizacı vardır. Sarışın, renkli gözlü, tüm kadınların dikkatini çeken çok yakışıklı biridir:

*“Rafael incecikti, çok yakışıklıydı, siyah saçları alınına dökülen gencecik biriydi”* ( Özlü, 1990:52 )

### **Darida**

Zengin bir ailenin resim yapan kızıdır.

### **N.**

Doktorun çocuğunu kaçıran siyasi grupla, ilişkisi olan, polisten kaçan gençtir.

### **Raşit**

Zengin bir genç olan Raşit, Belkis’in arkadaşıdır. Selim ve diğer arkadaşlarıyla avlanmaya giderler.

### **Müşavir Albay, Yüzbaşı, Başçavuş**

Selim’in tutukluluk dönemini geçirdiği askeri tutukevinde adları geçen askerlerdir.

### **İsimsiz Kız**

Saklananlar bölümünde saçlarının rengini sürekli değiştirerek polisten kaçan kızıdır. Siyasi ve sanatsal düşünceleri olan bu kız idealize edilmiştir. Bir eylem hazırlığında olup gizlenmektedir. Yasa dışı işlere karışmıştır ve bazı insanları korumak amacıyla.

### **Osman**

Orta boylu bir şef barmendir. Yüzünde bir çıban izi olan Osman, Hristiyan’dır.

### **Romanda Sadece İsimleri Geçen Kişiler**

Dimitri, Onay, Nina, Lena, Melek, Francesco, romanda sadece isimlerinden bahsedilen kişilerdir.



### **Özlu'nün Daha Önceki Romanlarında da Var Olan Kişiler**

Selim'in arkadaşları olan Hüseyin, Erten, Neco daha önceki romanların vazgeçilmezleri olarak bu romanda da yazarın arkadaşı konumunda karşımıza çıkarlar.

### 3.4. TATLI BİR EYLÜL'DE KİŞİLER

#### Başkişi (Anlatıcı)

*Tatlı Bir Eylül*'de roman başkişinin ismi verilmemiştir. Özlü, bunu daha önceki romanlarında da yapmıştır. Anlatıcının kendisi olduğu yine su götürmez bir gerçekliktir. Anlatıcı, Berlin'de bir konakta metin yazarlığı yapmaktadır ve yazdıkları da onun yaşam hikâyesidir.

“Eseri iki farklı hikâye olarak kurgulayacak olduğumuzda okur hem yazarın hikâyesini hem de yazdıkları hikâyeyi bir arada okuyacaktır. İki hikâye arasındaki geçişlerde anlatıcı değişikliği ile fark ettirilmiştir.”(Kurt, 2011:20)

Yazar eserin birçok yerinde Kafka ile kendini özdeşleştirmiştir. Prag ve Avrupa şehirlerine yapmış olduğu yolculukları; çocukluğuna, İzmir'(Ödemiş)e ve İstanbul'a yapmış olduğu düşsel yolculukları imgelerle birleştirerek anlatır.

Başkişi kuzey ülkelerine yaptığı tren yolculuklarıyla romana başlar. Tren pencerelerinden etrafı seyrederken çocukluk yaşamı gözlerinin önüne gelir..

Maziye duyduğu özlemi görmüş olduğu şehirlerin içerisinde canlandırır. Bu özlem, yaşadığı şehirlerden değil melankolinin onu ittiği yalnızlıktan kaynaklanır.

*“Hiçbir güçlük duymuyordu bu kentte yaşarken, Melankoli kendi yalnızlığından geliyordu.”* ( Özlü , 2011 a:21 )

Başkişi, roman boyunca yaşamı imgesel bir serüven olarak görür. Yaşananları, sürgün ve yalnızlık duyguları doğrultusunda anlamlandırmaya çalışır. Çocukluğunun geçtiği Ödemiş'teki yılları, buradaki ilk aşkını ve cinsel deneyimlerini özlemle anlatır. Başkişi daha çocukluk yıllarında bile endişeli ve korkuludur. İzmir'deki yatılı okul dönemini, yaşadığı çelişkileri ve yalnızlığı imgelerle anlatmayı sürdürür.

İstanbul yıllarını, kentle arsasındaki bağı, melankolinin içindeki dünyayı şekillendiğini dile getiren roman başkişisi, tekrar Avrupa ülkelerindeki yaşamına dönerek içsel yolculuğunu tamamlar:

*“ Buralardasın işte. Dönüp dolaşp aynı yerlere geliyorsun . Bütün gezintiler, yolculuklar, başka kentlere bıraktığın yaşam parçaları, hepsi aynı yere açılıyor.” ( Özlü, 2011 a:118)*

### **Anlatıcının, Annesi ve Babası**

Anlatıcının annesi ve babası memurdur. Okul Müdürü olan babası, yaşama sevinciyle dolu, elinden her iş gelen, anlatıcıyla çocukluluğunda oynamayı seven, yaşama dair tecrübeleriyle yazarı aydınlatmaya çalışan çalışkan bir adamdır.

Annesi; disiplinli, insanları idare etmeyi bilen, anlatıcıya her zaman olgun biri muamelesi yapan, iç dünyasında hüznlerini yaşayan. Eşinin ölümüyle birlikte oğlunun varlığını tek yaşam umudu olarak gören, olgun bir kadındır.

### **Suzan**

Ödemiş'teki çocukluk yıllarında tanıştığı karşı komşularının kızı olan Suzan, anlatıcının ilk aşkıdır.

Kırda akşama kadar oynamaya, hatta ilk cinsel deneyimlerini yaşamaya çalıştıkları sevimli bir kızdır.

### **Bay ve Bayan Corpi**

Anlatıcının rüyasına giren hayâli asilzade komşularıdır. Sert ve otoriter Bay Corpi, evinin her yanına canavar tabloları yerleştiren, etrafındakilere korku sunan bir adamdır. Bayan Corpi, alımlı bir kadındır anlatıcı rüyasında bu kadınla cinsel bir birliktelik yaşar.

### **Anlatıcının, Anneanne'si ve Babaanne'si**

Anneanne'si, sinirli bir kişiliktir. Babaanne'si sessiz ve inatçıdır ikisi de anlatıcının annesi ve babasıyla birlikte aynı evde yaşar.

### **Nazife Hanım**

Evlerinde kalan tombul akrabalarıdır.

**Nermin**

Ödemiş yıllarında Suzan' la birlikte gizlice izledikleri, tarlada çalışan genç ve güzel bir kızdır. Anlatıcının cinsel fanteziler kurmasına neden olmuştur.

**Romanda Sadece İsimleri Geçen Kişiler**

Jack, ressam Koment, garson kız (Dora Dyamont).

### 3.5. İTHAKA'YA YOLCULUK'TA KİŞİLER

#### Anlatıcı ( Başkişi )

Özlu'nün önceki romanlarında olduğu gibi bu romanda da başkişi yazarın kendisidir. Eserin anlatıcısı *Tatlı Bir Eylül*'de olduğu gibi kendi yaşam hikâyesini anlatır. *Tatlı Bir Eylül*'de Berlin'in Wansee banliyösünde geçmişinin hikâyesini anlatmaya başlayan anlatıcı, bu kez Stockholm'da bir evde, geçmişle yaşanan anın kurgusunu birleştirir. İki eser arasında en büyük fark anlatıcın belirlemiş olduğu roman tekniğidir. Yazar kendisine sorular sorup bu sorulara cevap vererek soruşturmacı bir teknik kullanır.

Anlatıcı, Kuzey Avrupa'daki sürgün yaşamın kendisini sürüklediği yalnızlıktan kurtulma çabası içinde yazarlık yaparak kendini avutmaya çalışır. Anayurdundan ayrı düşmüştür ve sürgünlüğünün ilk yıllarını yalnızlık, boşluk ve hüznün içinde geçirir. Ağır bir melankoli çevreler yazarı.

“ *Böyle işte sessizlik içinde yaşayacaksın.* ” (Özlu, 2005:16 )

Bu yalnızlıktan kurtulmak için metinler oluşturur. Yazılarında eski yaşamının özlem dolu yıllarına dönmeye çalışır Kendini misafir olarak gördüğü bu yerden, anayurduna dönüşünün hayallerini kurmaya başlar:

“ *Orada aydınlık, yıldızlı gecenin içinde, asmalar altındaki evimin kapısını açacağım. Yeşile boyalı tahta bir kapı. Kendi evimin kapısı.* ”

(Özlu, 2005:19)

Yurt özlemini dindirmek için uzun bir yolculuğa çıkar. Avrupa'nın birçok şehrini gezer fakat aradığını bulamaz. Bu yolculuğu Ulysses'in İthaka'sıyla özdeşleştirir. Yazarın İthaka'sı da İstanbul'dur. On yılı aşkın süre oradan oraya koşturur, İthaka'sını bulmak için. Bu yolculuk esnasında geçmişin sıcak günlerine döner. Çocukluğunu, ilk gençliğinin geçtiği yerleri arkadaşlarını ve ailesini hatırlar. Yolculuk sürer gider:

“ *Sonra bu bitmeyen yolculuğa çıktım. Dönüş yolunu bir türlü bulamadığım bu uzun yolculuğa. Uzun, uzun yıllar dönemedim oraya. İthaka'ya.* ”

*Dönersem de, İthaka'yı eskisi gibi bulup bulamayacağımdan kuşku duyuyordum.” (Özlü, 2005:120 )*

Anlatıcı evlenir ve iki çocuğu olur. Artık kendi ailesini kurmuş orta yaşlarda olgun bir adamdır. Yolculuk ise bitmez, tatil amacıyla çıktığı Akdeniz seyahatinde İstanbul'a da uğrar, ama bıraktığı kent yoktur artık:

*“On yıl sonra döndüm oraya. Yoktu İthaka. Sislerin içinde görünmeyen bir kara parçasıydı. Belki de artık yitip gitmişti.” (Özlü, 2005:120 )*

### **Lena**

Anlatıcının Stockholm'da tanıdığı, kısa süreli cinsel birliktelik yaşadığı 28 yaşındaki sevgilisidir. Cinsel soğukluklar yaşadığı için psikiyatrik tedavi görmüş ve bu sorunu atlatmıştır.

Lena çok güzel, alımlı ama bir o kadar da karmaşık bir kızdır. Babası işçi sınıfından gelmesine rağmen, bu sınıfın yaşam tarzını benimsemez.

Kısa süreli bir ilişkiden sonra yazarın kapısına bir mektup bırakarak onunla görüşmek istemediğini belirtir ve romandan çıkar. Bir daha da isminden bahsedilmez:

*“Lena, evin kapısına kadar gelmiş, mektubu posta aralığından içeriye atmıştı... ‘herkesin sana âşık olacağını mı sanıyorsun’ gibi bir cümle de vardı içinde.” (Özlü, 2005:61 )*

### **Erdal**

Anlatıcının, Ödemiş'te geçen çocukluk yıllarından arkadaşıdır. Uzun boylu, sakin ve sessiz bir çocuk olan Erdal'ın, küçük yaşta büyük adamları andıran cinsten bir kişiliği vardır.

### **Dr. Rıza Bey**

Erdal'ın babasıdır. Anlatıcının, çocukluk yıllarındaki doktoru olan Rıza Bey, yazarın babasıyla da arkadaştır.

### **Baydo**

Anlatıcının çocukluk yıllarından arkadaşıdır. Anne ve babası ayrıldıktan sonra, anlatıcının ailesinin korumasına girer. İstanbul'da geçen üniversite yıllarında, anlatıcının babası ve özellikle de babaannesinin himayesinde okur. Babaannesini sık sık ziyaret ederek ona karşı vazifesini yerine getirir. Fakülteden sonra yargıç olur. Bir Anadolu kasabasında keşiften dönerken, sol teröristlerce öldürülür.

### **Leyla Hanım**

Baydo'nun annesidir. Şişmanca bir kadın olan Leyla Hanım, kocasından dayak yediği için, ayrılır. Yazarın babaannesinin de arkadaşıdır. Oğlunu alarak İstanbul'a gider.

### **Sorgu Yargıcı ( Safa Bey)**

Romanda adı Safa Bey olarak da geçen adam, Baydo'nun babasıdır. Sert ve titiz bir yargıçtır. Leyla Hanım'la ayrıldıktan sonra eşi ve ailesini aramaz tekrardan evlenir.

### **Babaanne**

Anlatıcının babaanesi Halep'e gelin gitmiş, harp esnasında oğlunu alıp İstanbul'a kaçmıştır. Kızını Halep'te bırakan ve yıllarca onu merak içinde bekleyen olgun bir kadındır. Fatih'te kendi başına yaşar. Çileli bir ömür geçirir, ihtiyarlayıp ölür.

### **Anneanne**

İstanbul'da yaşayan anneanne de yazarı sık sık gezintiye çıkarıp, sinemaya götürülen yaşlı bir kadındır. Zaman zaman sinirlenir. Hanımeli sigarası içer.

### **Anlatıcı'nın Annesi ve Babası**

Yazarın annesi ve babası memurdur. Okul Müdürü olan babası, yaşama sevinciyle dolu, elinden her iş gelen, anlatıcıyla çocukluğunda oynamayı seven, yaşama dair tecrübeleriyle onu aydınlatmaya çalışan, dürüst bir adamdır,

Annesi disiplinli, insanları idare etmeyi bilen, anlatıcıya her zaman olgun biri muamelesi yapan, iç dünyasında hüznlerini yaşayan, anlayışlı bir kadındır.

**Anlatıcının Karısı**

Kuzey Avrupa'lı, akıllı ve alımlı bir kadındır.

**Anlatıcının Oğulları**

Biri on sekiz diğeri on üç yaşında iyi yetişmiş gençlerdir.

**Romanda sadece İsimleri Geçen Kişiler****Anlatıcı'nın Çocukluk arkadaşları**

Niyazi, Erdinç, Kemal, Yıldırım, Fikret.

**Anlatıcının Lise Yıllarındaki Okul Arkadaşları**

Haluk, Culi, Çetin.

**Anlatıcının Aile Bireyleri**

İlk eşi, kızı, dedesi, halası (Esmâ).

**Anlatıcının Öğretmenleri**

Türkçe Öğretmeni Lütfi Bey, Matematik Öğretmeni Haşmet Bey, Fizik Öğretmeni Rasim Bey, İngilizce Öğretmeni Matmazel E. Hanım.

**Anlatıcının Gölcük'teki Komşuları**

Yazar arkadaşı Fikret'in ailesidir. Fikret'in babası Şefik Bey, annesi Emine Hanım ve halası Sevim Hanım.

**Anlatıcının Stockholm'den Arkadaşları**

Maya, Kerstin, Peter, Kristel, Sven, A. ve eşcinsel barmen.



### 3.6. AMERİKA 1954'DE KİŞİLER

#### Harun ( Başkışı )

Amerika 1954 romanının başkışisi Harun'dur.

“Harun, yazar adayı olarak romanın kurmaca dünyasına adım atar. Harun hukuk eğitimi almış bir gençtir ancak edebiyatçı kimliği romanda ön plana çıkar.” (Kurt, 2011:23)

“*Fakülte kantininde geçen saatlerde konuşulan konularda giderek daha çok edebiyata kaymaya başlamıştı..*” (Özlü, 2006 a:21)

Roman Amerika'da Manhattan'da başlar. Harun'un New York'ta Penelope adındaki genç bir kızla tanışmasının ardından, geçmişe gidilerek İstanbul yılları anlatılır.

Harun dört yıl süren erkek lisesi serüveninden sonra, üniversitede hukuk eğitimine başlar. Üniversite yıllarında arkadaşlarıyla gitmiş oldukları pastanede sosyalist düşüncelerle tanışır:

“*Harun arkadaşlıklarla çevriliydi. Pastanedeki yaşamında ilk kez sosyalist düşüncelerle karşılaşmıştı.*” (Özlü, 2006 a:21)

Bu, onun yaşamını belirleyecek bir dönemdir. Fakültede tanıştığı Demet'e ilgi duyan Harun, vaktini Demet'le geçirmeye başlar. Zaman zaman buluşup gizlice sevişirler. Demet'le nişanlanan Harun daha sonra Demet'ten ayrılır. Böylece Harun tekrar Amerika yıllarını anlatmaya devam eder.

Sosyalist düşünce yapısıyla hayata bakan Harun, Amerika'da gelgitler yaşasa da, bir süre çevresini gözlemleyerek adapte olur. Yeni yaşamından duyduğu heyecan, özgürlük ve sınırsızlık hissi, bu rüyalar ülkesinde Harun'a bir mutluluk hayâli yaşatır:

“*Böylece Harun 'bu kentte kendimi yaşamın içerisine bırakmadan önce gözlemlemem gereken birçok şey var' diye düşündü.*” (Özlü, 2006 a:43-44)

Penelope ile aralarındaki aşk da bu rüyayı adeta perçinleştirir.

Amerika'daki sosyal çevresi, arkadaşları ve Penolepe ile aralarında geçen konuşmalarda, sosyalist söylemler sıkça yer bulur. Buradaki arkadaş gurubu da, vahşi kapitalizm karşıtı gençlerdir. Tezat, bu kapitalist dünyada burjuvazinin sunduğu imkânları yaşayarak, sosyalist söylemlerin dile getirilmesidir. Bir süre sonra Harun bu çelişkiler içerisinde hayata ayak uydurur.

Penolepe'nin kaçırılması ve daha sonrada bırakılmasıyla yakınlaşan çift, kendilerini Amerika'daki yaşamın kollarına bırakırlar.

### **Penelope**

İsmi mitolojiden alan Penelope, Harun'un, Amerika'lı sevgilisidir. Üniversitede Doğu Avrupa Edebiyatları bölümünde okuyan genç, akıllı ve entelektüel bir kızdır. Siyah saçlı, iri gözlü yüzü çok güzel bir kızdır.

Güzelliğinin dışında, karşısındakinin düşüncesine önem vermesi ve toplumsal duyarlılığıyla, Harun'un ilgisini çekebilmeyi başarır:

*“Penelope'nin beyaz gövdesi, zaman zaman başının arkasında topladığı saçları, yumuşak sesi, bir şeye karar verirken dahi Harun'un ne düşündüğünü araştıran bakışları...” (Özlü, 2006 a:88 )*

Penelope özgür bir kızdır, yetişme biçimi, arkadaşlarıyla ilişkileri, siyasal olaylara bakışı, insancılığı, sınıfsal dayatmalara karşı gösterdiği tepki, kısacası tüm yönleriyle ideal bir kadındır:

*“Penelope özgür bir ortamda büyümüştü, doğru olanı seçmesi kendisine bırakılmıştı. Harun'un sezdiği de buydu: Özgürlükle, özgürlük içindeki iyilik...” (Özlü, 2006 a:88 )*

Sosyalist söylemleri olan Penelope, arkadaş çevresin de çok sevilir Amerika'da farklı etnik kökenlerden gelen farklı inanışlara sahip birçok arkadaşı vardır. Hayat dolu çok iyi bir insan olan Penelope, gezmeyi, eğlenmeyi sever. Arkadaş çevresinde sık sık politik ve sanatsal eleştiriler yapmaktan geri kalmaz.

Bir çete tarafından fidye için kaçırılrsa da sonra serbest bırakılır. Roman sonuna kadar sürekli Harun'la ilişki içerisinde. Özlü'nün diğer romanlarında olduğu gibi ayrılık olmaz. Harun Penelope'yi ayrılmayacağı sevgilisi olarak görür ve roman biter.

*“Senden ayrılmayacağım ki Penelope.”* (Özlü, 2006 a:181 )

### **Demet**

Harun'un üniversitede tanıştığı ve kendisinden bir yaş büyük sevgilisidir. Harun'u tanıdığı anda nişanlıdır Demet, ama Harun'dan hoşlanır. Nişanlısından ayrılıp Harun'la birlikte olur. Sık sık buluşup sinemaya, adalara تنها yerlere gidip öpüşürler. Kibar bir kızdır Demet, Üsküp'ten gelmiş olan annesine çok benzer. Harun'la Demet nişanlanır; ama Demetin babası, malı mülkü olmayan bir öğrenciye kızını vermek istemez.

Çalışmaya Ankara'ya giden Demet, Harun'la sadece mektuplaşır. Bir ara Ankara'ya giden Harun'la gizlice sevişirler. Demet güzel olmakla kalmaz cinsel açıdan da doyumsuz bir tip olarak Harun'u şaşırtır. Birkaç kez buluşup sevişirler.

Harun İstanbul'a döndükten sonra, mektuplaşmalar seyrekleşir. Demet bir gün Harun'a telefon eder ve babasının onu bir başkasıyla evlendireceğini söyler. Ertesi gün nişan yüzüğünü bir mektupla Harun'a gönderir.

### **Mr. Jack**

Harun'un New York'ta bir kulüpte tanıştığı, kırklı yaşlarda zengin bir adamdır. Kökeni İstanbul Kuledibi'ne dayanmaktadır. Harun'un İstanbul'dan geldiğini öğrenince onu çok sever ve her fırsatta yardımcı olmaya çalışır. Güzel kadınlarla gece kulüplerinde eğlenmeyi, içmeyi, gece hayatını seven biridir. Orta boyludur. Boynunda taşıdığı yara izinden dolayı sürekli fular takıp ve giyimine dikkat eder. İnsanı etkileyen sevecen bir mizacı vardır. Zengin, eli kolu uzun, karanlık işler çevirdiği konusunda şüphe duyulmayan bir adamdır. New York'un tanınmış simalarından biridir. Harun'u akrabası Hidayet Dayı'yla tanıştırmayı, kaçırılmasından sonra gösterdiği çabayla Penelope'yi kurtarmış olması, Harun tarafından minnetle karşılanmıştır. Harun'un, adeta Amerika'daki koruyucusudur.

### **Doktor N.**

Harun'u Amerika'ya çağırın iç hastalıkları uzmanıdır. Psikiyatride okumuş olan Doktor N.; Harun'la; Harun'un babasının yaş aralığında, enerji dolu tuttuğunu koparan bir kişiliktir. Kısa denilebilecek boylarda, güzel biçimli bir surata sahiptir.

Türkiye'de yaşarken, milletvekili olmaya çalışmış ama zedegân takımı tarafından ayağı kaydırılmıştır. Pansiyon gibi bir evde kalırken, evin genç kızıyla oynaştığı dedikodusu yayılmış, kısa bir küskünlük duyduktan sonra, dönüşsüz kararını verip Amerika'ya gelmiştir.

Türkiye'nin özgürlükçü ortamını eleştirerek, Harun'un Amerika'ya gelmesini sevinçle karşılamıştır:

*“O aşiret bağlarından henüz kurtulamamış, yasaklarla dolu toplumda senin de yerin yoktu.”* (Özlü, 2006 a:51 )

Deneyimleriyle, Harun'un yaşamının değişmesine etki eden, en önemli karakterlerden biri olarak romandaki yerini alır.

### **Hidayet Dayı**

Gençlik yıllarında, İstanbul'dan Amerika'ya kaçak gelip yerleşen, Harun'un akrabasıdır. Orta boylarda, dalgalı saçlıdır. Ticaretle uğraşarak iyi bir konuma gelmiştir. Mr.Jack'in çabaları sonucunda Harun, Hidayet Dayı'yla tanışır. İstanbul'da kendisinden bir efsane gibi bahsedilmiş, Harun da onunla ilgili dinlediği konuşmaların etkisiyle, bu ilginç kişiliği merak edip bulmuştur.

### **Meri**

Harun'u Demetle tanıştıran, fakülleden sıra arkadaşı.

### **Demetin Babası**

Eski bir yargıçtır. Sonraları avukatlık bürosu açmış, aynı zamanda ticaretle de ilgilenen, Demokrat Parti taraftarlığıyla, arsa spekülatoörlüğü yapan sert bir adamdır.

### **Frank**

Harun'un arkadaşıdır. Amerika'dan Türkiye'ye, idare hukuku konusunda uzmanlaşmaya gelen, uzun boylu, dalgalı saçlı, Amerikalı bir gençtir.

### **Miss Walde**

Frank'ın, Harun'la tanıştırdığı, irice bir kadındır. Harun'un erotik duygularını kışkırtan bir hâli vardır.

*“Kadın davranışıyla sanki Amerika'da cinsel isteğin daha sınırsız olduğunu fısıldar gibiydi.” (Özlü, 2006 a:37 )*

### **Femi, Leah, Jane**

Peleope'nin, Harun'la tanıştırdığı arkadaşlarıdır. Femi, kıvrıkcık saçlı yeri zenci kız, Leah kırmızıya çalan saçlarıyla değişik sıra dışı bir tip, Jane, siyah saçlı gözlüklü bir kızıdır.

### **Marc, Philip, Lary**

Lary zayıf, Marc dalgalı saçlı, Philip kumraldır. Hepsi, göz dolduran gençlerdir. İnsan da güven duygusu oluşturan bu gençler de Penelope'nin, Harun'la tanıştırdığı arkadaşlarıdır.

### **Alexandra**

Dr. N.'nin asistanı. Kısa siyah saçlı, incecik bir kız.

### **Mary**

Garson kız.

### **Laryy'nin Annesi**

Kumral saçlı, ince güzel yüzlü bir kadın.

### **Mr.Wade-Mrs. Wade**

Penelope'nin, babası ve annesi. Mr.Wade orta boylu, gözlüklü, genişçe gövdeli bir adam. Mrs.Wade Penelope kadar güzel, olgun bir kadındır.

**Mathilde**

Harun'un rüyasındaki uzun boylu, ince boyunlu, güzel bir kadındır.

**Hidayet Dayının karısı**

Audrey Hepbur'na benzeyen, sinema oyuncusunu andıran ince, uzun boylu genç bir kadın.

**Marilyn Monroe**

Amerikalı, güzel genç aktrist.

### 3.7. DALGALAR'DA KİŞİLER

#### Anlatıcı ( Başkişi )

*Dalgalar* romanının başkişisinin ismi verilmemiştir Başkişi, anlatıcının kendisidir. Anlatıcı, oğlu, gelini ve torunuyla bir uzak doğu ülkesi olan Tayland'a gider. Ağırlıklı olarak, Bangkok merkezindeki yolculuğunu ve farklı mekânlardaki gözlem ve izlenimlerini anlatır.

“Anlatıcı ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın, çocukluk, gençlik yıllarının yaşandığı Anadolu ve İstanbul'u, zihinsel yolculuklarıyla romanın eşzamanlı kurgusuna dâhil eder.” (Kurt, 2011:23 )

Anlatıcı Bangkok'a gitse de, zihni dünyasının derinliklerine işlemiş olan İstanbul, İzmir(Ödemiş) ve Stockholm'deki mekânlara ve buradaki yaşanmışlıklara sık sık geri döner. Geçmişin izleri anlatıcıyı mutsuzluğa ve karamsarlığa yönlendirir.

“...gece uyanmalar. Yeniden uykuya dalmanın güçlüğü. Korkunç rüyalar. Sanki yaşam boyu olup bitmiş her şeyle hesaplama. 'Yaşam mutluluk içinde geçmiş gibi görünse de bilmeden, derin bir mutsuzluk mu' birikiyor zihnin içinde?” ( Özlü, 2006 b:20 )

Bangkok günlerinde, çevreyi gözlemlemek ve kafasını dağıtmak için sokaklara dalan anlatıcı, görmüş olduğu ahlâki çöküntünün vermiş olduğu ıstırapla, Batı için bir seks merkezi olan bu fakir adadaki yaşama endişeyle yaklaşır. Küçük kızların fuhuş sektöründe çalıştırılması, batıdan ithâl eşcinsel ilişkilerin, turizm ve ekonomik nedenlerden dolayı bu ülkede sıradan karşılanması, kapitalizmin vahşi görüntüsü, onu hayâl kırıklığına uğratar. Modernizme ve onun beşiği olan batıya, büyük eleştiril getirir.

“Bu eleştiriler daha önceki gibi varoluşçu perspektiften değil, doğrudan açık bir dille yapılan eleştiridir.” (Kurt, 2011:24 )

“Gittikçe daha iyi anlıyordu ki Batı geometrisiyle, mantığı belli bir refah düzeyiyle yaşam kolaylıkları sağlamış, fakat öte yandan da bu büyük savaşları, nükleer bomba gibi yaşam düşmanı yıkıcı araçları yaratmıştı.”(Özlü, 2006 b:123)

İstanbul'a döndükten sonra, Phuket Adası'ndaki tsunami haberini alan anlatıcı, varoluşçu bir yaklaşımla bu olayı özetler:

*“Doğa kendi hayatını yaşamış, bu durumda da insanlar ölmüşlerdi”*

*“Son bağlantı: doğa ölümdür. Çünkü öldürür, doğa her zaman bizi tehdit eden bir aşırılıktır.” ( Özlü, 2006 b:138 )*

Karamsar ruh halini devam ettiren anlatıcı, yalnızlığını büyüterek tekrar geçmişe döner.

Geçmişe yaptığı yolculuklar esnasında, kaybedilmiş bir annenin vermiş olduğu hüznle, kendi ailesine ve mazideki fotoğraflara yönelir:

*“Geriye dönmek, geçmişi ele geçirmek mümkün müydü? Geçmiş bir imgeydi sadece. Bellekte yaşayacak, sonra da onunla birlikte silinip gidecekti.”*

(Özlü, 2006 b:141)

### **Tim**

Anlatıcının oğludur. Annesi İsveçli, babası Türk'tür. Uzun boylu, yakışıklı, kendini iyi yetiştirmiş, entelektüel, alçak gönüllü birisidir. Avrupalı kimliği daha ağır basar.

### **Tao**

Anlatıcının gelini. Tim'in eşidir. Taylandlı genç ve güzel bir kadındır Tim'in önce sevgilisi, sonra da karısı olmuştur. Okumayı seven, dinamik bir kadındır.

### **Emil**

Anlatıcının torunu, Tim ve Tao'nun çocuklarıdır Küçük, sevimli, duyarlı bir çocuktur. Avrupalı, Türk ve Taylandlı bir genetiğe sahip olan Emil'i, dedesi, dünyanın geleceğinin sırrı olarak görür.



**Nükhet**

Anlatıcının annesidir. Geçmişte, Taksim’de bir lisede öğretmenlik yapmış, idealist, akılcı, yaşlı bir kadındır.

**Bayan Jinda**

Otel çalışanı, şişman, koyu kumral, çalışkan bir kadındır.

**Bayan Jinda’nın kızı**

Okulu yeni bitirmiş, uzun boylu, yaşını hiç göstermeyen, sevimli incecik bir kızıdır. Otele, lokantaya ödenen paraları toplamakla görevlidir.

**Dr. Fee**

İşini layıkıyla yapmaya çalışan, Emil’i sağlığına kavuşturan, iyi bir doktordur.

**Romanda Sadece İsimleri Geçen Kişiler**

Pet, Anlatıcının babası, annesinin hizmetçisi, otelde çalışan kızlar, kör dilenciler, eşcinseller, satıcılar, satılık kadınlar, çocuk düşkünleri.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA ZAMAN VE MEKÂN

#### 4.1. DEMİR ÖZLÜ'NÜN ROMANLARINDA ZAMAN

Demir Özlü 1950 kuşağı romancıları dediğimiz, aynı idealler ve ortak bir dünya görüşü etrafında birleşen sanatçılarımızdandır. Romanlarını 1976-2006 arasında yayınlamıştır. Bir devam niteliği taşıyan ilk üç romanı, 1960-1980 yıllarının izlerini taşır. Siyasal gelişmelerin oluşturduğu kaotik ortam, yükselen burjuvazi, gelenekçi topluma kayış, körü körüne kabullenilen değer yargıları, yoksullaşan halk, değişen İstanbul, Özlü'nün romanlarında, dönemsel olgular olarak yer alır. 1980 sonrası yazmış olduğu romanlarında, sürgünlük ve geçmişe yapılan düş yolculukları, 1950'lerin özgürlükçü Amerika'sı ve 2000'lerin modernist dünyası işlenmiştir. Özlü için bir dönem anlatıcısı demek doğru olacaktır.

#### 4.1.1. Dönemler

##### 4.1.1.1. 1940-1950

Tarihsel aralığın geniş tutulduğu *Tatlı Bir Eylül*'de anlatıcı, 1940'lara dönerek çocukluk yıllarından bahseder. O süreci, Anadolu kasabalarından birinde geçiren yazar, taşranın kendinden olmayanı dışlayan içine kapanık toplumsal yapısına, eleştiriler getirir:

*“Kasabanın çocukları memur çocuğu olduğum için beni benimsemiyorlardı. Arkamdan bağırıp, köşe başlarından yan sokaklara kaçıyorlar...”*

(Özlü, 2011 a:64)

*“Evde babamın anlattığına göre de, bütün kasaba, devletten düzenli para alan, devlet mağazası Sümerbank'tan kumaş almak için düzenli kuponları olan memurlardan, nefret ediyordu.”* (Özlü, 2011 a:64)

1940'lardaki Anadolu kentlerinin baskıcı ve gelenekçi yapısı, Amerika 1954 romanında da eleştiriye uğrar. Roman Kahramanlarından Doktor N., küçük bir Anadolu kentinde yaşarken, milletvekili olmaya çalışmış ama zadegan takımı tarafından ayağı

kaydırılmıştır. Pansiyon gibi bir evde kalırken, evin genç kızıyla oynaştığı dedikodusu yayılmış, kısa bir küskünlük duyduktan sonra dönüşsüz kararını verip Amerika'ya gitmiştir:

*“O aşiret bağlarından henüz kurtulamamış, yasaklarla dolu toplumda senin de yerin yoktu.”* (Özlü,2006 a:51)

ifadeleriyle, Harun'un Amerika'ya gelmesine çok sevinir.

#### **4.1.1.2. 1950-1960**

Özlü'nün, 1950-60 arasıyla ilgili ifadelerini, ağırlıklı olarak *Amerika 1954* romanından hareketle, yorumlayabiliriz. .Siyasi baskıların, toplum üzerindeki hümanist duyguları yok ederek sevgisiz insanlar oluşturması; hoşgörüden uzaklaşılın, her türlü kirli eylemelere yönelen bir toplumun temelini atılmasını, 50'li yıllara bağlar:

*“O yıllarda sakin ve sadeydi İstanbul. 1950’de, o henüz daha on beş yaşını yaşarken dönüşen toplumun kirli elleri her yere uzanmıştı. Elbette insanların ruhlarına da.”* (Özlü, 2006 a:82)

Özlü'ye göre kirli eller olarak görülen sınıf, emperyalizmin emellerine hizmet edenlerdir. Hükümeti bizzat oluşturan bu karanlık güçler. Kore Savaşı'na gönderilen gençlerin ölümünden de sorumludur:

*“Bu dönüşüm savaşa gönderdiği, Kore'nin soğuk topraklarına gömdüğü on dokuz yaşındaki gençlerine de kirli ellerini uzattı.”* (Özlü, 2006 a:82)

Özlü, kirli ellerin, tüm haber alma kanallarını kontrol altında tutarak, toplumu istedikleri gibi yönlendirmelerinden duyduğu rahatsızlığı; Harun'un gazetelere karşı gösterdiği tavırla ortaya koyar. Bu aynı zamanda dönemin Türkiye'sindeki basın özgürlüğünün boyutlarını anlamak açısından da manidardır:

*“Gazeteler, Asya'nın bu en uzak yerine gönderilen on dokuz yaşındaki çocukların yola çıkışlarını bir festivale gidiş havası içinde yansıtıyordu.”*

*“Harun bu işin içinde bir oyun, pis bir şey olduğunu seziyor, o gazeteleri eline almıyordu... ‘Aslında bu gazetelerin yaptıkları şey, on dokuz yaşındaki*

*halk çocuklarını ölüme göndermeyi bir şenlik gibi göstermek' diye düşündü.” (Özlü, 2006 a:82-83)*

Özlü, 1950’lerin Türkiye’sindeki baskıcı yapının oluşturduğu sevgisiz ortamı, aynı dönemin Amerika’sıyla dolaylı olarak kıyaslayarak, aradaki büyük tezadı okura sunar. Ona göre sevgi, özgür ortamda oluşur:

*“Penelope özgür bir ortamda büyümüştü, doğru olanı seçmesi kendisine bırakılmıştı. Harun’un sezdiği de buydu: Özgürlükle, özgürlük içindeki iyilik.” (Özlü, 2006 a:88)*

1950’lerin Amerika’sını anlatan yazar, özgürlükçü yapıyı tehdit eden Mc. Carthy Komisyonlarından da bahsetmeyi unutmaz. Bu aşırı milliyetçi ve anti sosyalist yapıya karşı gelenleri Türkiye’deki baskılara direnen vatansever gençlerle özdeşleştirir:

*“Komisyona boyun eğmeyen kişi, kendisini bir cezanın, belki yıllarca sürecek işsizliğin beklediğini bilse de, salondan çok kişinin gözünde bir kahraman olarak çıkıyor.” (Özlü, 2006 a:125)*

#### **4.1.1.3. 1960-1980**

Demir Özlü’nün ilk romanı olan Bir Uzun Sonbahar, 1976 da yayımlanır. Bu roman sonraki yıllarda yazılacak olan romanlarla ilgili önemli ipuçları taşır. Özlü’nün bu romanını, takip eden süreçteki diğer romanları gibi, bir dönem anlatısı olarak yorumlamamız gerekir.

Roman 1970 yazında başlar:

*“Yaz mevsiminin ortasıydı. Yazın en sıcak günleriydi.” (Özlü, 1976: 12)*

Yaz mevsimi, roman anlatıcısının bireysel sorunlarla uğraştığı, psikolojik açmazlara doğru sürüklendiği dönemdir. Yaklaşan sonbaharın buhranlı geçeceği bellidir.

Sol düşünceye karşı sistemli bir politika yürütülmektedir. Siyasi ilişkilerini kullanarak, haksız yere kazanç elde eden burjuva sınıfı yükselişe geçmiş, fakir halkla aradaki uçurum büyümüştür. Askerin tutumu özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olmuş, can güvenliği kalmamıştır. 12 Mart’a giden süreç başlamıştır artık:

*“Uzun bitmeyecekmiş gibi uzun bir sonbahar yerleşmişti İstanbul’a. İstanbul’un zaten uzun olan sonbaharlarından biri.”* (Özlü, 1976:95-96)

Toplumsal eylemler sırasında tutuklanan gençler, sürgünler, yazarın dönemle ilgili siyasi kaygılarını;

*“Türkiye’ye faşizm geliyor. Uzun, karanlık bir dönem yaşanacak...”*

(Özlü, 1976: 136)

ifadeleriyle okura yansıtır.

“ Romanın 12 Mart dönemini işleyen romanlardan farkı, söz konusu siyasi gerçekliğin bizzat kendisinin değil, onun öncesinde yaşanan gerilim atmosferinin bireyde ve toplumda ürettiği tedirginliği ele almasıdır.”

(Kurt, 2011:18)

Özlü’nün ikinci romanı *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*, 1979 da yayımlanır. Dönem olarak bu kez daha geriye gidilerek, 27 Mayıs sonrası süreç ele alınmıştır.

Bir başbakan ve iki bakanın idam edilmişinden sonra, toplum içine kapanmış, korku ve itaat kültürü burjuvazinin doğmasına neden olmuştur. Demokrat partinin siyasi aktörlerinin yakın akrabaları bile bu yaşam tarzını benimsemiştir.

Romanın başkişisi Selim’in, Kafka ve Sartre çevirileri yapan aydın bir eleştirmen olması, dönemin edebiyat anlayışını yakından görebilmemizi sağlar. Varoluşçu yazarlardan yapılan çeviriler dönem yazarlarının ilgilendikleri eserleri ve atmosferi algılamak açısından önemlidir.

Roman kişilerinin ruh halleri ve dönemin sıkıntılı, bunalımlı atmosferi de roman da ayrıntılı olarak tasvir edilmektedir. Bu anlatılar o yılların getirdiği şartların bir kuşağın tedirgin ve arayış içindeki halini gözler önüne serer.

*“ ‘Elime bir silah alıp, rastgele birini mi vurmalyım?’ dedi Selim. ‘Halk yuvasından çıkmadan hiçbirşey olmaz ki. O da uzun yıllar sürecek. Uzun*

*yıllarda hep tek tek insanlar acı çekecek. Aydınlar, sonra genç insanlar, bazı aileler...*” (Özlü, 1979: 130)

Baskıcı rejim, dönemin ahlâk anlayışını da etkilemiş, tabulara dayalı gelenekçi bir anlayışı, toplumsal yapı içine yerleşmiştir. Aydın sınıfı bu kurallara da başkaldırır:

*“Bir yığın gelenek yasak ve yalnızlık. ‘buz kırma gemileri gibiyiz’ dedi Selim ‘yolu biz açıyoruz.’ ”* (Özlü, 1979: 68)

Demir Özlü, *Bir Yaz Mevsimi Romansı*’nı, ikinci romanından uzun bir süre sonra yayımlar. Roman yazımına vermiş olduğu bu ara anlatımı zenginleştirmesine rağmen ele aldığı konular da büyük değişiklikler yaşanmamıştır; bilakis:

*“Bir yaz Mevsimi Romansı’da dönem romanı olma özelliğini korur, tek fark önceki romanlarında ayrı ayrı ele alınan 1960 ve 1970 yılları arasındaki çalkantılı süreç bu romanda birleştirilmiş ve yirmi yıl içerisindeki siyasi ve sosyal değişimler bir arada sunulmuştur. Ancak bir farkla; yazar/anlatıcı uzak bir Kuzey Avrupa şehrinde artık. Metin bu dönemle hesaplaşmanın ürünüdür.”* (Kurt, 2011:20)

12 Mart 1971 rejimini İstanbul’da yaşayan, ardından da kendini kuzey ülkelerine sürgün eden bir yazar 1970’li yılların bozulmaya yüz tutmuş o büyülü İstanbul’unu, romanına eleştirel bir bakışla yansıtır.

Roman da, 12 Mart’ın izleri henüz silinmemişken yaşanan Kıbrıs Savaşı ve solcu aydınların askerler tarafından damgalanışının ipuçlarını görebilmekteyiz.

*“1974 yılının Eylül’üydü. O sarışın, rüzgarlı, durgun eylüllerden biri İstanbul’un.”* (Özlü, 1990:12)

*“Kıbrıs’taki savaş bitmişti. Askere alınan Trakya cephesine gönderilenler geri dönmüşlerdi. Senin dönemindendi askere çağrılanlar; oysa seni kimseler aramamıştı. Askerlik kütüğünde solcu yazdığını bildiğinden sende biliyordun aramayacaklarını.”* (Özlü, 1990:12)

Dönemin toplumsal eylemleri ve bu eylemlerin doğurduğu sonuçlar da metinlere açıkça yansımıştır.

Önce, tarihe kanlı 1 Mayıs eylemleri olarak geçen, 1 Mayıs 1977 deki işçi kutlamalarından:

*“ Güngör ’se 1977 yılındaki otuz sekiz insanın ezilerek öldüğü o kanlı 1 Mayıs kutlamasından birkaç gün önce öldü.”* (Özlü, 1990:24)

ifadeleriyle bahsedilmiş, sonra da demokrasi mücadelesi veren aydınların yaşadığı linç dile getirilmiştir:

*“Tutuklanmalar, daha çok demokratik anayasayı savunan profesörler, tanınmış sendika liderleri, yazarlardı.”* (Özlü, 1990:70)

1968 yazındaki üniversite işgaline atıfta bulunularak, yaşadıkları dönemin çok daha vahim bir süreç olduğunu ve direnişin daha sert olması gerektiğini ifade eden yazar, okura; gerilimli yılların devam ettiğinin haberini verir:

*“ ‘68 yazındaki üniversite işgali çok önemli değil. Asıl şimdi gerçekleştirmek gerekli o boykotu.’ Beyazıt Alanı ’ndan Divanyolu yoluyla, ağır ağır götürülen öğrenci ölülerini, onları izleyen uzun insan selini düşündün.”*

(Özlü, 1990:71)

Yazar, romanın sonlarına doğru bu kaotik sürecin toplumu sürüklediği dramatik sonu, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamına göndermede bulunarak özetler:

*“O yılın ilkbaharında, Ankara ’da, kapalı bir cezaevinin bahçesinde idam edilen, üç genç çocuktan birine mi benzeyecekti?...”* (Özlü, 1990:170)

#### **4.1.1.4. 1980-2005**

Özlü’nün romanlarında 80 sonrası dönem, ağırlıklı olarak modernizm eleştirileriyle şekillenir. Bunun nedenini, soğuk savaş sonrası ideolojik söylemlerin neredeyse hiç karşılık bulmadığı, tüketim toplumu üzerine kurulan hayat tarzına bağlayabiliriz. Batı toplumlarının tasarımı yaptığı dünyada, doğu ve batı kendine verilen rolü oynamaktadır. Dalgalar romanında, Bangkok seyahati ve bu seyahat esnasında

karşılaştığı manzaralar bunu doğrular mahiyettedir. Uzak Doğunun çoğu yerinde cinsel köleliğin devam etmesi, fakirlik ve geri bırakılmışlık, gelir adaletsizliği, Özlü'nün modern dünyaya yoğunlaşan eleştirisinin, temelini oluşturur:

*“Gittikçe daha iyi anlıyorum ki. Batı geometrisiyle, mantığı belli bir refah düzeyiyle yaşam kolaylıkları sağlamış; fakat öte yandan da bu büyük savaşları, nükleer bomba gibi yaşam düşmanı yıkıcı araçları... yaratmıştı. Bu mantık Nazi kamplarının kurulmasına kadar da gitmiş miydi? Batı düşünme biçimlerinin temelinde bu da var mıydı? Uzun yıllar sömürgecilikle köle ticaretini doğal gören mantık, bu Batı mantığının içinde miydi? Sonuç insanı bir yana atan bir teknoloji çılgınlığı değil miydi?” (Özlü,2006 b:123)*



## 4.2. DEMİR ÖZLÜ’NÜN ROMANLARINDA MEKÂNIN KULLANILIŞI

Romanın ana unsurlarından olan mekân Demir Özlü'nün eserlerinde daha da anlam kazanır. Özlü'nün romanlarında mekânlar, yaşanmışlıkların zihindeki derin izlerini taşır.

Hatıralar yer anlatılarında hep bir anımsanış gençlik düşleri içindedir. Anlatılarında yaşanan şehirler ve romanların yazıldığı şehirler iç içe geçmiştir. Sürgünlüğü olarak kabul ettiği yurtdışı yaşamındaki mekânlarda bile sürekli geçmişin İstanbul’una ya da İzmir’ine düşsel yolculuklar yapar. Bir yere kapanıp kalmak yerine sürekli gitmeyi yer değiştirmeyi seçen Özlü, bunu bazen kaçış, bazen sürgün, bazen gitme ihtiyacı olarak görür. Bu sürekli yer değiştirmeler, romanlarında hızlı ve değişken bir mekân akışına dönüşür. Öyle ki bazı romanlarında İstanbul’u özellikle Beyoğlu ve çevresini okuyucuya adeta gezdirir. Okuyucunun zihninde semtler, sokaklar, meyhaneler, lokantalar, barlar, oteller akıp gider:

“Demir Özlü'nün romanlarında (*Bir Uzun Sonbahar*/1976, *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*/1979) yaşamın durmadan değişip çeşitlenen renkleri, ince bir alaysılıkla, sosyalizmi kendi bunaltılarından kurtulmak için bir sığınak sayan küçük burjuva aydınının serüvenine koşut olarak yer alıyor, mekânlar yine duyguları, ortamın havasını destekliyordu.”

(Sezer, 2004:2)

### 4.2.1. Ülkeler

Başta Türkiye olmak üzere, İsveç, Almanya, Fransa, Amerika, Çekoslavakya ve Tayland, Özlü'nün romanlarında yer alan mekânların bulunduğu ülkelerdir.

Romanlarındaki mekânlar, ülke kavramından çok, kent olgusu üzerine kurulur. Bu bir romanına adını verdiği Amerika için de geçerlidir. Bunu ölçüt olarak ülke bağlamında ziyade şehir olgusu üzerinden mekân belirleyiciliği yapmak daha doğru olacaktır.

## 4.2.2. Yurt İçindeki Şehirler

### İstanbul

Özlu romanlarında 1960'lı yıllarından itibaren İstanbul'u gerçekçi bir üslûpla anlatır. Kısa cümlelerle tasvir edilen İstanbul, mazisinden çok uzak, gizemlerle örülü otantik bir şehirdir Özlu için:

*“Hiçbir yere benzemez İstanbul. Dünyanın biricik körfezidir sanki; daha doğrusu dünyanın en sapa, en derin körfezi. İlk çağlardan beri, Marmara ile Boğazdan gelen akıntı, bu yöreye bir yığın gizemi yığıyor. İlk çağlarını unutmuş çoktan kent. Yunan ya da Roma çağlarıyla ilgili, açık duruk, çizgileri belirli bir şey yok. Bizans'ın dış dünyadan koptuğu kendi içine kapandığı çağlardan başlıyor giz. Derin yılanlı kuyular, yer altı sarnıçları, labirentler, iç içe derin, karanlık salonlarla dolu yapılar, süslemeler, kıvrımlı anıtlar sütun başlıkları, kendi üstüne kapanmış, birde dalgaların durmadan atıp üst üste yığıldığı, kökünü yitirmiş bir birikim.”* (Özlu, 1976:87)

Özlu'deki mekân anlatımları, özellikle 60-80 yılları arasındaki, İstanbul'un sosyo-kültürel yapısıyla ilgili aydınlatıcı bilgiler sunar:

*“Bulvarın kıyısında, yüksekçe bir set üzerinde, yaz mevsimi boyunca ön camları kırılan, kışın yeniden yerine konulan, bir kahveydi bu. İstanbul'da açılıp da üç beş yıl açık kalan, belli bir müşterisi varken, patronun vergi kaçırmak için birden bire dekorunu değiştirdiği kahvelerden biriydi.”*

(Özlu,1979:79)

Türkiye'deki siyasi çalkantıların en yoğun yaşandığı İstanbul'daki dramatik olaylar, Özlu'nün romanlarında tüm canlılığıyla yansır mekâna. Özellikle öğrenci hareketlerinin sembol yeri Beyazıt Meydanı:

*“Beyazıt'ta idam edilen siyasi ölümlerin Edirnekapi'ya, sur dışındaki mezarlıklara taşınan kaskatı cesetleri, siyasi tutuklamalar, suikastlar salgın hastalıklar...”* (Özlu, 1976:64)

*“Beyazıt Alanı’ndan Divanyolu’yla ağır götürülen öğrenci ölüleri, onları izleyen uzun insan selini düşündün.” (Özlü, 1976:71)*

Özlü romanlarında olayların yaşandığı çevreyi tanıtmak içinde sık sık mekânlardan faydalanır:

*“Cihangir'deki geniş, eski ama ferah ev; odalardan birinde durmadan çoğalan kitaplar, küçük düzenli harflerle yazılmış eleştiri taslakları... Geride bırakılmış sıcak bir yaz. Yaz güneşinin altında kavrulan bir kentin imgesi. Yukarı caddenin kıyısındaki park, daracık yolları.”(Özlü,1979:40)*

Bir betimleme ustası olan Özlü, keskin gözlemleriyle yaşanan iç mekânlarla olayları da birleştirebiliyor:

*“Hayır çok küçükken, Vefa’daki evinizin küçük salonunda, bir komodinin üzerinde duran büyükannene ait ilacı içerek hastaneye kaldırıldığın günü değil.” (Özlü, 2011 a:59)*

Özlü’nün romanlarında İstanbul sadece tasvir edilen mekânlarla sınırlı kalmaz, bu mekânlar, roman kişilerini tanıtmak içinde kullanılır:

*“O sıralarda Selim Cihangir'de, eski yapı büyükçe bir evde oturuyordu. Parkın altına düşen asfalt yoldan aşağıki sokağa inen, birkaç basamak merdivenden sonra, girilen, bozulmuş ama sonradan yeniden biçim verilmiş bir apartmanın birinci katıydı burası.” (Özlü,1979:14)*

Özlü mekânı kişilerin kimliğini yönlendiren bir etken olarak da kullanır. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*’nda, kentteki insanların çoğunluğunu oluşturan fakir kesimi şöyle anlatır:

*“Yakacak sıkıntısını başladığı kış ayları gelmeden önce o birkaç ay, daracık evlerine, apartman katlarına çekildikleri, belki daha az sıkıntılı bir dönemdi bu. O zaman gazinoların afişleri kentin her yanına asılıyor, gazino sahiplerinin her yıl yeniden bulup öne sürdükleri, saçları yapay olarak sarışınlaştırılmış kadınlarla, birtakım bıyıklı erkeklerin, bazı*

*homoseksüellerin şarkı söyledikleri gazinolara gidebilmek için halk matineelerini bekliyorlardı.” (Özlü,1979:150)*

*“Yokuş aşağı inen merdivenli sokaklar, bakımsız yollar. Arada eskiden kalmış, tahta, güzel bir köşkte vardı. Ardından fakir insanlara özgü, kararmış, küçük tahta evlere rastlanırdı.” (Özlü,1979:43)*

Özlü, gençlik yıllarına yaptığı düşsel yolculuklarla, özlem duyduğu çocukluğunun sıcak şehrinde canlı manzaralar sunmayı da ihmal etmez:

*“Çocukken Şehzadebaşı'na çıkardık, anneannemin elinden tutarak, Vefa sokaklarından, Şehzadebaşı Cami ile sokağın öbür başındaki sebilin önünden geçerek, Şehzadebaşı'na çıktığım dönemleri anımsıyorum... Sinemalara giderdik. Birçok sinema vardı orada. Hepsi Amerika'dan, Avrupa'dan gelmiş filmleri oynatırdı. Karanlık bir eski İstanbul sinemasının içine girer seyrederdik filmi, anneannemle birlikte.” (Özlü, 2005: 28)*

Hatta bellekteki izleri daha da derinleştirip kentle özdeşleşir:

*“Şimdi İstiklal Caddesi'nde kim bilir kimler dolaşiyor. Burada camın önüne oturmuş iç avluya bakarken ya da birkaç ev ötedeki, daha yüksekteki çalışma odama çıkıp, bu ıssız kenti seyrederken –betonla kaplı iç avlular var orda– ötede çok uzakta, kurşun renkli bir İstiklal Caddesi'nin var olduğunu biliyorum.” (Özlü, 2005: 530)*

Bir kentle bir insanın ne kadar içselleşebileceğini, Özlü'nün İstanbul hülyâlarını anlatan satırlarda görmemiz mümkündür. Özellikle de bir sürgünün gözüyle:

*“Sonra artık, kim bilir, gerçekte gençliğinin başladığı Fatih'teki küçük apartman dairesine dönebilirdin. Fatih'e, o yere yatarak ya da eski, büyük ahşap masanın başında yazı yazmaya cesaret edebildiğin eve; Feriköy'e, bütün o, ondan uzak kaldığın yıllarda, arka odasında yarı kaçak bir insan olarak yaşamayı kurduğun odaya , çöken Galata'ya, Beyoğlu'nun rutubetli ara sokaklarına, gölgeli Asmalımescit'e, İstiklal Caddesi'nden aşağıya doğru sapan Postacılar Sokağı'na, Parmakkapı'da ara sokaktaki Afrika*

*Hanı'nın iç geçidine, o iç geçitten görünen, hanın o boş pencerelerine bakmaya, yirmi yaş çevresindeyken devam etmeye başladığınız Baylan Pastanesi'nin bulunduğu yere, arka tarafa düşen ,eskiden genelevlerin bulunduğu sokaklara, Beyoğlu Balık Pazarı'nın arkasındaki sokaklardan birinde yer alan, büyük demir bir kapının açıldığı pasajdaki Lefter'in meyhanesine, Aynalıçeşme'de, güneş vurmayan yokuşlu sokaklara, Kasımpaşa'nın köhne evlerini tepeden gören Tepebaşı'na-nasıl da bir güneş olurdu orada-karşı kıyıya, Fener'le, Balat'a, kiliselerin, sinagogların, Ortodoks Patrikhanesi'nin, silüette görkemli olarak yer alan Rum Ortaokulu'nun bulunduğu yerlere, daha ötede, ağaçlar, buğular, arasında minarelerin görünüşü kaybolan Eyüp'e ,oralara...” (Özlü, 2011 a: 73)*

### **İzmir (Ödemiş)**

Özlünün çocukluğunun geçtiği küçük bir taşra kasabası olan Ödemiş, çocukluk yıllarının sıcaklığının yaşandığı yerdir. Bu mekânlar genellikle çevre betimlemeleriyle romana girer:

*“...beş kilometre kadar ötedeki sıcak su kaynayan kaplıcalara, yemyeşil yollardan, tarlaların arasından geçerek gidişler-bazen de bu haşhaş tarlalarının arasından arabayla geçiyorduk.” (Özlü, 2011 a: 64)*

Yatılı lise yıllarını yaşadığı İzmir'den bahsederken, melankolik insan psikolojisinin mekâna yansımaları görürüz:

*“Gene Karşıyaka'da, o yakın dostlarımızın evinde kalıyorduk. Evin bahçe kapısından çıkıp birkaç adım yürüyünce, sokağın ucunda, ilerideki deniz görünüyordu. Annemle babam beni yatılı okula bırakıp, içerideki-ovadaki-kente döneceklerdi. Orada lise yoktu. Ne olduğunu bilmediğim, ancak içimdeki melankoli eğilimiyle ona değmeye çalıştığım yeni bir hayata başlıyorum.” (Özlü, 2011 a: 103)*

Özlü için İzmir, gençlik yıllarının güzelliklerinin yaşandığı şehirdir, bırakılıp gidilen bir şehir:

“İzmir kentini tanıdım, körfeze dikine inen sokaklardan denizi gördüm, İstanbul'u çevreleyen hırçın denize benzemiyordu. İklim de çok yumuşaktı. Sokaklar ağaç, çiçek, tütün, çam sakızı kokuyordu. Sokaklarına öğleden sonrası güneşinin vurduğu Alsancak'ta, sokaklarda dolaşan deniz kokan bir rüzgâr çıkıyor.” (Özlü, 2005:187)

### **Ankara**

Özlünün romanlarında Ankara, roman kişilerinin kaçış yeri olarak görülür. Amerika 1954 de Demet'in babası, kızını Harun'dan uzaklaştırmak için Ankara'ya çalışmaya gönderir:

“Babası Demet'e Ankara'da, o kente iyice yerleşmekte olan Amerika'luların Tuslog adlı bir çalışma yerinde, dostları aracılığıyla iş bulmuştu.”

(Özlü, 2006:32)

benzer bir olayı *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda, Ada'nın babası yapar:

“ 'Ada Ankara'ya gönderildi' diyordu Ayşe.” (Özlü, 1979:95)

Başkişilerde, bir nevi sürgüne gönderilen sevgililerinin ardından Ankara yollarına düşer:

“...Ankara'ya bu defa Demet'i görmek için gitti.” (Özlü, 2006:33)

Ankara çoğunlukla çevre betimlemeleriyle anlatılır:

“Ankara'da yumuşak bir bozkır baharı vardı. Bulvarların kaldırımlarını süsleyen ağaçlar çiçek açmıştı. İlerde, ağaç yetiştirilen araziler de uzun kavak ağaçlarının açık yeşili görünüyordu.” (Özlü, 1979:120)

### **Muş**

Özlü *Bir Uzun Sonbahar* ve *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları* romanlarında, sürgün askerliğini yapmak için gittiği Muş'u anlatırken, genellikle çevre betimlemelerinden ve alaydaki insanların umutsuzluk dolu psikolojilerinden yararlanır.

Doğunun sarp ve bakımsız bu şehri kışın dondurucu soğuğu, yazın bunaltıcı sıcaklığıyla resmedilir:

*“Muş’un tozu içinde-yaz-aylarında benden onbeş metre kadar önden yürüdü, askerliği benden bir yıl önce bitecekti... Uzun yürüyüşlerden sonra, bütün köylü çocuklarıyla birlikte Alaya doğru çıkarken onun çilesini düşündüm.”*

(Özlü,1976:45)

Yazar yaşadığı yerleri iklimleriyle birlikte anlatır. Onun için mekânın değişmesinin en büyük göstergesi iklimdir. Bu açıdan bakacak olursak yolculuk, dünya üzerine koordinat değiştirmektir, iklim kuşaklarından geçmektir. Ve yazar için bu alışılmış bir durumdur. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda başkişi Selim askerlik için İstanbul'dan Muş'a gitmek üzere trene bindiğinde Türkiye'nin batısından doğusuna uzanan bir yolculukta değişen sadece koordinatlar değildir. İnsanlar, diller, yollar dahi değişir. Bu sürgün memlekette iklim hep kıştır. Yazar adeta Doğu'yu hiç güneş doğmamış gibi anlatır: (Can, 2011:4)

*“Uzun kış geçmek bilmiyordu. Donmuş ağaçların dalları, kar yığınlarının üzerinde görülüyor; alayın önünden geçen kent şosesinde arada bir kara kalın kumaştan giysilere bürünmüş, başları sarılı birkaç insandan başka kimse görünmüyordu.”* (Özlü, 1979:147)

### **Patnos**

Askerlik günleri esnasında bir manevra dönüşü geçilen Patnos'u çevre betimlemeleriyle ele alır Özlü. Yazara göre orada anlatmaya değer tek şey Süphan dağının insanı oyalayabilen manzarasıdır:

*“Patnos, iyice yüksek bir yaylaydı. Patnos'ta hiçbir şey yoktu.sadece Süphan dağı vardı. Süphan dağı. Genç volkanik bir dağ, yaylanın ortasından, beyaz, kurşun rengi bir heykel gibi fıskırmıştı. Günün her saatinde renk değiştiriyor, karadan, lacivertten, donuk petrol renginden kızıla*

*kadar...Tepesi yaz ortasında da karlıydı. Patnos'da insan, bütün gün, dağın değişen renkleriyle, görünüşleriyle oyalanabiliyordu.” (Özlü, 1976:46-47)*

### **Kıbrıs**

Yazar ailesiyle gittiği Kıbrıs'ı, kuzey ülkelerinin soğuk iklimleriyle karşılaştırır. Sıcaklığı, doğası ve yaşamın canlılığına dikkat çeken bir yer olarak Kıbrıs'ı anlatır:

*“Sabah olup da, aydınlık günün içinde, meyve ağaçlarını görünce şaşırdım. Bambaşka bir iklimde uyanmışım işte. O kadar kısa, kolaydı oraya ulaşmak. Topraktan sıcak verimli bir yaşam fişkırıyordu.” (Özlü, 2005:173 )*

### **4.2.3. Yurt Dışındaki Şehirler**

#### **Paris**

Özlü'nün gönüllü sürgünlüğü olarak ifade ettiği, uzun yıllarını geçirdiği şehirlerden biridir Paris. Yaşanılan birçok acı sonrasında tekrardan gelinen bu şehirde yazar aradıklarını bulamaz, geçmişin Paris'iyle mukayese edildiğinde çok şey değişmiştir, kendi yaşamında olduğu gibi:

*“Bulvarlar otomobiller dolmuştu. Büyük mağazalar çoğalmış, gökdelenler dikilmişti. Artık siyah beyaz kartpostalların Paris'i, halkın Paris'i değildi sanki. Oranında artık bir yabancı olduğunu hissettin.” (Özlü,1990:15)*

Paris anlatılarında karşımıza sıklıkla çıkan yer Montparnasse Sokağı'dır. Burası Özlü'nün Paris yıllarında yaşadığı evin bulunduğu yerdir. Montparnasse Sokağı, kilisesi, kahveleri, büfeleri ve sokaktaki insanların hareketliliğiyle ayrıntılı bir biçimde tasvir edilir:

*“Bulvara bakıyordun:kaldırımdan geçen insanlara, caddeden geçen otomobillere, karşıdaki kahvelere:Select'e, Cosmos'a daha ötede, solda, Montparnasse Kilisesi görünüyordu. Önünde küçücük bir bahçesi vardı.”*

(Özlü,1990:31 )



## New York

Özlu'nün, *Amerika 1954*'de tüm ayrıntılarıyla ele alınan New-York, özgürlük ve hareketliliği temsil eder. Romanda mekânlar yaşantıya bir dinamizm katmıştır. Büyük oteller, gökdelenler, gece kulüpleri, barlar, caz salonları, restoranlar, kafeler, caddeler, sokaklar. Gece gündüz uzayıp giden canlılığın geçtiği mekânlardır.

Harun gönüllü sürgünlüğünü yaşamaya gider New York'a. İstanbul'da yaşanan kötü anıların unutulmasının gerektiği, özgürlük hayâlinin beklenti durağıdır New York. Harun:

*“Bu kentte solunulan havada böylesine bir özgürlük kokusu var.”*

(Özlu, 2005:88 )

Ifadeleriyle şehrin, bu beklentiyi karşıladığını açıkça dile getirir.

Her şeye rağmen sürgünlüğün yaşandığı şehirdir. İstanbul özlemi hiç bitmeyecektir. Özlu'nün her adımında, bulunduğu Amerikan kentini İstanbul'un bir köşesiyle karşılaştırması da bu hasretin göstergesidir:

*“Öğle vakti gelmişti. Bir Bar/Grill'e girerek bir şeyler yediler. Harun kaldırım düzeyindeki alt-katında ayakta bir şeyler atıştırılan Beyoğlu'ndaki Atlantik'i hatırladı.”* (Özlu,2006:54)

New York'un, günün her saatinde canlılığı koruyan bir şehir olması da, mekânlar üzerinden verilmeye çalışılmıştır:

*“5. Cadde'ye çıktıklarında yaşam devam ediyordu. Caddede otomobillerin akışı azalmamış, bu gece yarısı vaktinde daha da artmıştı.”*(Özlu,2006:179 )

Amerika 1954'de mekânlar, sosyo-kültürel yapının algılanması açısından da önem taşır. Dünyanın her yanından gelen insanlar bu kenti, dünyanın en kozmopolit şehri yapmıştır:

*“Işıkları çok parlak olmayan barların çevresinde sanki yeni, nereye doğru yol aldığı bilinmez bir yaşam başlıyordu. Bu caddede her ırktan insanlar geçit resmi yapmaktaydılar sanki.”* (Özlu,2006:94)

## **Berlin**

Tatlı Bir Eylül, Berlin'in banliyöleri Wansee ve Visby'de yazılmıştır. Romanda, anlatıcının yaşadığı 'yazarlar evi' Wansee'de eski bir konaktır. Bu konakta geçmiş yapılan düşsel yolculuklar kaleme alınır. Zamanının çoğu, kendisi gibi birçok aydının yer aldığı bu konak ta geçse de, Özlü kuzeyin bu soğuk şehri Berlin ve banliyösü Wansee'yi çevresel unsurlarıyla resmetmekten geri kalmaz:

*“Berlin'in bu göl kıyısındaki banliyösünden, ağaçlı bahçesi, arkada göl kıyısına kadar inen konaktan kalkarak, daha güneye, Orta-Avrupa'nın içlerine doğru, vadiler arasından akan sularla, tepeler arasından akan ırmaklar boyunca..”* (Özlü,2011 a:15)

Visby kenti, yazarın romanını tamamlamak üzere geldiği yerdir. Sessizliğin ve sükûnetin hüküm sürdüğü bu şehir şu satırlarla anlatılır:

*“Yalnız, sessiz Visby kenti, yaşananlardan, yitirilenlerden sonra boşalan içinin tenhaliğine uygun düşüyor. Taş sokaklarında adımlarının sesi duyuluyor. Liman sessiz bir denize açılıyor sanki. Karşı kıyılar görünmüyor.”* (Özlü,2011 a:117)

Burada bir odaya yerleşen yazar romanını tamamlar.

## **Stockholm**

*“Sonra Stockholm. Sivri kuleler ve yeşil renkli çatılar şehri.”*

(Özlü, 2005:15)

Özlü'nün sürgünlüğü olarak ifade ettiği dönemlerinin en uzununu İsveç'in Stockholm kentinde geçer. Romanlarının birçoğunda Stockholm ve çevresindeki yerleşim birimlerinden bahsedilir. Özlü'nün sürgünlüğü daha çok bu mekânlar üzerinden anlatılır. Yazara göre bu ıssız puslu karanlık şehre gelmek, insanın kendini cezalandırması gibi bir şeydir:

Özlü, kuzey ülkelerinde geçen serüveninde, en çok şehirlerin ıssızlığı ve donukluğundan şikâyetçidir:

*“Normalmstrog, kentin en canlı alanı. Burada insanlar var hiç olmazsa.”*

(Özlu, 199:30)

*“Tanrım! Bu insansız kente yolumun düşmüş olması neyin cezası acaba?”*

(Özlu, 2005:67)

Stockholm sessizliğinin yanında estetik kaygılardan uzak mimari yapısıyla da eleştirilir:

*“Rörstrandsgatan'a göre çok daha kaba, büyük yapılarla çevrelenmiş, o sokağın üst yanında, yamuk bir çizgiyle neredeyse ona paralel uzanan daha da boş, hantal, insansız Tomtebogatan.”* (Özlu, 2005:62)

### **Helsinborg**

Yazar, İsveç'in bu şehrini de Stockholm gibi görür. Soğuk, sakin ve tuhaf:

*“Ne tuhaf, ne tuhaf bir kenttir bu Helsinborg. Gökyüzü yüksek, kapalı ve renksizdi. Ve ‘ne güzel, halktan insanlar da var’ diye düşündün orada.’ Yaşlı ve halktan insanlar. Tren memurları ya da gümrükçüler. ‘Nihayet sakin bir ülkedesin.”* (Özlu, 2005:13-14)

### **Prag**

Bir tren yolculuğu sonucu gezdiği Prag'ın, sanatsal ve kültürel dokusuna hayranlık duyan Özlu; tarihi, kültürel ve mimari unsurlarıyla önce çıkan bu kenti, şöyle anlatır:

*“Büyük kubbeler, sivri kubbeler, gotik, rönesans, barok yapılar kenti Orta Çağ'dan başlayarak kurulmuştu, Elbe nehrine ulaşan bu nehrin çevresinde. Bohemya Krallığı yaşıyordu orada. Yahudiler kentin kuruluşundan beri vardı...”* (Özlu, 2011 a:16)

## Bangkok

Yazarın, ailesiyle birlikte tatile gitmiş olduğu Bangkok; otelleri, sokakları, fakir insanları, pazaryerleri, parkları ve hayvanat bahçeleriyle uzun uzadıya anlatılır. Bu Uzak Doğu kentiyle ilgili tasvirler, okura sosyo-ekonomik açıdan da ayrıntılı bilgi verir:

*“Kentın eski kesimlerinden birindeydi bu otel The Oriental Bangkok , ama her şeyiyle kendisini kalabalıktan, sokakların tozundan, kokusundan, fakirliğinden, halkın yaşamından ayırmıştı.” (Özlü, 2006 b:19)*

Bangkok anlatılarında mekânlar, sosyal yapıdaki tezatları da görmek açısından önemlidir. Büyük oteller, Krabi ve Phuket’in düz arazileri, enfes kumsallar, tropik bitkiler ne kadar güzelse; sokaklardaki dilenciler, seks köleleri, pislik içindeki bulvarlar da şehri sevimsiz gösteren unsurlardır:

*“...ormanlar, denizler, Krabi, Phuket, düzaraziler üzerinde gökyüzünden uzanan bir elin koymuş olduğu düşünülebilecek sipsivri tepeler, çok iyi asfaltlanmış yollar üzerinde, yeni Japon otomobilleriyle yolculuk edilirken apaçık, geniş gökyüzü, sonra ağaçlar, tropik bitkiler ve durmadan yağan yağmurlar, kalabalık parklar kenti Bangkok, üzerinden metronun geçtiği kalabalık, pis bulvarlar, binlerce binlerce motosiklet...”(Özlü, 2006 b:136)*

2004’de, yaşanan ve tarihin en büyük felaketlerinden biri olan tsunaminin etkileri mekâna yansıtılmıştır:

*“Endonezya’dan kuzeye, Tayland kıyılarına, Seylan’a, ta Afrika kıyılarına kadar yüz binlerce ölü. Altı ay önce kıyılarında dolaştıkları Phuket de dalgaların altında kalmıştı.” (Özlü, 2006 b:137)*

## BEŞİNCİ BÖLÜM

### 5.1. DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA DİL ve ÜSLÛP

Demir Özlü 1950 kuşağı yazarlarından. Bu kuşak temsilcilerinin farklılıklarına(özgünlük) rağmen, birçok ortak hedefi vardır. Ortak idealler etrafında bir dünya görüşü ve sanat anlayışı oluşturmuşlardır. Bu anlayış dilde de kendini gösterir. Kendilerine özgü bir anlatım biçimi sergilerler. Dili adeta özgürleştirmiş, anlamsal ve biçimsel açıdan yeni bir dil anlayışı yaratmışlardır. Bu anlayışı Feridun Andaç şu şekilde özetler:

“ Dili kendi hapisanesinden çıkarması, dili kavramsallaştırarak cümleye düşünsel anlam yüklemesi, metnin anlam bütünlüğüne biçimsel yenilikler taşıması bu kuşağın öncülüğünde gerçekleşmiştir. Her birinin farklı/özgün olması, birbirine benzememesi, değişken duruşlarıyla “kuşak” kavramını bütünleştirici bir payda’da buluşmaları, insana/topluma dair anlattıklarından, bir de getirilen yenilikleri farklı farklı açılardan yapıtlarında örneklemelerinden kaynaklanmaktadır.” (Andaç, 2011:5)

Özlü, sanat endişesinden uzak kalarak izlenimlerini düşünsel alana kaydırır. Romanlarında süsten uzak, duru ve akıcı bir dil kullanır. Uzun cümleler ve ayrıntılarla okuru yormaz. Kısa cümle anlayışını benimseyerek mesaj kaygısına odaklanır:

*“Türkiyeye faşizm geliyor. Uzun, karanlık bir dönem yaşanacak...”*

(Özlü, 1976:36)

Romanlarda anlatımın en temel ögesi dildir. Metnin varlığından söz etmek için bu temel öğeyi iyi anlamamız gerekir. Dil unsurlarını ortaya koyamadan metni değerlendirme çabası boş bir çaba olur. Metin incelemelerinde, metnin yazıldığı dönemin koşulları ile o dönemin dilbilimsel açıdan belirlenmiş olan kurallarını iyi analiz etmek gerekir. Üslûp incelemelerinde dönemin dil anlayışı ve dilbilim kurallarının uyumu, metni analiz etmede önemli bir gösterge olacaktır. Şerif Aktaş’ın yorumuyla:

*“Dilde manalı en küçük ünite “gösterge”dir. Her göstergenin iki cephesi vardır: Gösteren ve gösterilen. Saussure’ün ifadesiyle bunlar ‘bir yaprağın*

*iki yüzü gibidir', birini diğerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Dil incelemelerinde göstergeler diğer unsurlardan soyutlanmış (tecrid edilmiş) olarak ele alınabilir. Üslûp incelemesinde böyle bir soyutlama mümkün değildir. Söylem(discours) seviyesinde, gösterilenlerin yerini içerik(muhteva), gösterenin yerini ise ifade almaktadır.” (Aktaş,1986:17)*

Özlu'nün romanlarında dilin ne şekilde kullanıldığının, göstergelerin metin içinde üstlenmiş olduğu görevin, özellikle anlatımın nasıl şekillendiğinin daha iyi anlaşılması için romanlarındaki hâkim bakış açısının kime ait olduğunu ve anlatıcı kişinin kim olduğuna dikkat etmek gerekir.

Demir Özlu, romanlarında tek anlatıcıya son veren bir yazardır. Anlatılarında hâkim bakış açısı “sen” anlatıcı olsa da; “ben” anlatıcı, hatta “o” anlatıcıyla da karşılaşılır. Bazen de “ben” ve “sen” bakış açılarını iç içe kullanmıştır. Bunun yanında iç çözümleme, iç monolog, tasvir, özetleme, geriye dönüş, leimotif, diyalog, otobiyografik teknik, bilinç akışı gibi modern roman tekniklerini kullanır.

Özlu, *Bir Yaz Mevsimi Romansı, Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları, Amerika 1954, Tatlı Bir Eylül* romanlarının genelinde “sen bakış” açısını kullanır. Örneğin: *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda anlatıcı, geçmişte yaşadıklarını hatırlayıp kendisine ikinci tekil şahıs olarak seslenir:

*“Aradan geçen iki yılda kızda bir değişimin olduğunu düşünabiliyordun.”*

(Özlu, 1990:50)

Aynı romanda bu kez ben ve sen anlatıcı birlikte kullanılmıştır:

*“ ‘Geldiğin zaman salonun ışığı yanıyorsa cama vur, konuşuruz.’ dedi kız sana ‘Her zaman evden çıkmak istemiyorum.’ ” (Özlu, 1990:50)*

Özlu, farklı anlatım teknikleri kullansa da, İlk Romanı *Bir Uzun Sonbahar*'da hâkim bakış açısı “ben anlatıcı” kullanılır. Olaylara ve kişilere hâkim olan ana karakter akışı ve hareketi yönlendirendir. *Bir Uzun Sonbahar*'da roman kahramanının Gülgün'le tanışması da bu bakış açısıyla ifade edilmiştir:

“Gülgün’le askerlikten izinliyken, İstanbul’un yeni kahvelerinden birinde tanıştım. Güngör’le buluşmayı kararlaştırmıştık kahvede, karımı da yanıma alarak onu bulmaya gitmiştim.” (Özlü, 1976:7)

Özlü, ben anlatımı hâkim kıldığı *İthaka’ya Yolculuk*’da ise, “ben” anlatıcının monotonluğunu ortadan kaldırmak için, okuyup etkilendiği yazarların eserlerine atıfta bulunur. Kavafis’in, *İthaka* şiiri ve Joyce’un, *Ulysses*’i gibi:

“yok,yok, *Ulysses* gibi ayak basacağım oraya. Zaten orada yaşayıp durmadım mı?” (Özlü, 2005:176)

Özlü’nün bazı romanlarında üçüncü tekil kişi olan “o” anlatıcıyla da karşılaşılır. Hatta bazı durumlarda “ben” ve “o” anlatıcı bir arada kullanmıştır. Ben ve o anlatıcının en belirgin şekilde bir arada kullanıldığı roman *Bir Yaz Mevsimi Romansı*’dır. Anlatıcı, geçmişte bir anısını dile getirirken, kahraman- anlatıcının ağzından kendisi ve ilişkide bulunduğu kişileri, ikinci bir şahıs yerine koyarak hareketi oluşturan parçaların aktarılması yoluna gidilir:

“Geniş bir kahvaltılı salonu vardı birinci katta. Orada alana bakarak, küçük pencereler önüne yerleştirilmiş masalarda, sessizlik içinde sabah kahvaltınızı yapıyordunuz.” (Özlü, 1990:38)

Özlü *Bir Yaz Mevsimi Romansı*, *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*, *Amerika 1954*, *Tatlı Bir Eylül* romanlarının genelinde “sen” bakış açısını kullanır. Sen bakış açısı bazen çoğul kipiyle ifade edilir.

*Tatlı Bir Eylül*’de kendinden bahseden yazar:

“Kim bilir, belki de artık hiç yazma gereksinmesi duymuyorsun. Sadece kendini hayalet gibi saran bu kentin içinde yaşıyorsun. Onun içine çekiliyorsun. Gördüklerin sana yetiyor.” (Özlü, 2011 a:31)

ifadeleriyle sen bakış açısını,

“ İki gün sonra, yeniden trene bindiniz, vadiler arasından geçerek bu kente geldiniz.” (Özlü, 2011 a:30 )

ifadeleriyle ise, yazar yaşadığı bir olayı ikinci çoğul şahıs(siz) ağzından dillendirir.

Birçok eserinde geriye dönüş tekniklerini kullanan yazar, geçmiş ve yaşanan an arasındaki duygusal ilişkiyi güçlendirir:

*“Bulvarlar otomobiller dolmuştu. Büyük mağazalar çoğalmış, gökdelenler dikilmişti. Artık siyah beyaz kartpostalların Paris’i, halkın Paris’i değildi sanki. Oranın da artık bir yabancı olduğu hissettin.”* (Özlü, 1990:15)

“Anlatıcının sesini, “ben-anlatıcı” ve “sen-anlatıcı” üzerine kuran Özlü, geriye dönüş imini sürekli kılarak, bir yerin belleğin labirentlerinde iz bırakan imgelerinden yola çıkar.” (Andaç, 2011:7)

Yazarın ilk romanlarına baktığımızda dönemin dil hususiyetlerine uygun olarak Türkçe kelimelerin kullanımı dikkatimizi çeker:

*“Bu örgensel bir bozukluk haline dönüştü.”* (Özlü, 1976:21)

*“Ama en devingen kısım öğrencilerdi.”* (Özlü, 1976:63)

*“...onulmaz bir biçimde...”* (Özlü, 1976:73)

*“Bir Uzun Sonbahar (1976) romanında sıklıkla karşılaştığımız bu sözcükler 1990 sonrası eserlerinde azalmış, olgunluk dönemi eserlerinde dil kıvamını bulmuştur. Ayrıca yazarın ilk romanlarında birtakım yazım yanlışlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu iki nedenden ileri gelmektedir: Dönemin imlâ anlayışı ve kitabın baskısı yapılırken karşılaşılan teknik yetersizlikler...”*

(Daşdemir, 2006)

Örnek vermek gerekirse; birçok yerde “de/da” bağlacı yanlış yazılmıştır. Bazı yerlerde bugünkü imlâda geniş ünlü olması gereken yerlerde bazen dar ünlülerin kullanılması gibi:

*“Bir süre sonra artık, geceyi taşıyamıyacağım için kalktım.”*(Özlü, 1976:20)

(Günümüzde taşıyamayacağım biçiminde yazılmaktadır.) Yazarın bunu, üslûbu farklılaştırmak ve ilgi çekmek için özellikle yapmış olmadığını belirtmek de yarar



vardır. Özlü'nün bazı sözcükleri biraz zorlayarak kullanmaya çalışması bir eksiklik olarak algılanabilse de tüm romanlarını göz önünde bulundurduğumuzda kelime hassasiyetine dikkat ettiği görülür.

Özlünün üslûbundan bahsederken üzerinde durulması gereken en önemli husus yalın anlatımın tercih edilışıdır. Bir röportajında sorulan soru karşısında görüşlerini şu şekilde ifade eder:

**“ -Yazar arkadaşlarınızla (Ferit Edgü, Erdal Öz, Orhan Duru) birlikte özellikle yalın anlatımı tercih ettiniz yeni bir yazın oluşturma fikrini, öyküye kentli bir kimlik kazandırıp” yalın anlatımla belli bir noktaya ulaştırmayı hedeflediniz galiba.**

*-Türk dili, 1940'tan sonra yerli yerine –modern yazı dili olarak – oturmuştur. Ama dilin, daha çok zenginleşmesi gerekir. A dergisi çevresinde yapılan bazı terim araştırmalarının sürüp gitmesine her zaman üzülürdüm. Batıda, insana İngilizce sözcükleri gösteriyorlar. “sizin sözlüğünüzde kaç sözcük var?” diye soruyorlar. Yanıtlaması güç sorular bunlar. Türk dilinin anlatım olanakları da, soyut, manevi kavramları karşılayan sözcükleri de çoğalmalı... Üslup bilgisinin çözümleyebileceği yaratış alanları vardır. Kendi özgürlüklerini kendileri sağlayarak kendilerine yeni yaratma alanları açtı bu yazarlar. Yeni üsluplar buldular.*

**“-Yalın anlatımı benimserken bunun kaçınılmaz olarak kısa cümlelerle kurulacağı sonucuna vardınız herhalde. Özellikle sizde ve Ferit Edgü'de çok belirgin bu.”**

*- İlk metinlerimizi daha çok kısa cümlelerle yazdık. Ama ben, 80 sonrası yazdıklarımda uzun tümceler kullanmaya başladım. Önceden verilmiş kararlara dayanmıyor bunlar. Açıklaması zor. (Lekesiz, 1999:227)*

Özlü romanlarının içinde de kendi anlatımlarıyla ilgili yorumlar sunar. *İthaka*'ya *Yolculuk*'da, kurguladığı metinlerdeki eksikliklere dair özeleştiriler yapar. Bu eleştiriler

genellikle fonetik üzerinedir. Tüm bu özeleştirilere rağmen sanatçının, kendi metinlerine dair gerçekçi yorumlar yapamayacağı fikrinde karar kılar:

*“...Çeşit çeşit harflerle basımlarını-birkaç basım doğal olarak- görmedikçe anlayamıyorum, kendi yazdığım bir metnin değeri olup olmadığını. Sonra tam iyi diyebileceğim bir sırada bir sözcüğü ya da sözcükteki hecelerin seslerini fazla buluyorum. Ya da uygun düşmüyormuş gibi geliyor kimi sözcüklerle sesler. Kimi sözcükler hareketli sanki. Böylece anlıyorum insanın kendi yazdığı bir metni değerlendiremeyeceğini.”*(Özlü, 2005:77-78)

Özlü için yazılan metnin tam olarak kavranabilmesi, zaman içerisinde o metinlere geliştirilen farklı bakış açıları sayesinde gerçekleşir. Süreç ve okuma tecrübeleri metnin gerçek anlamını olgunlaştırır:

*“Sonra, geçen yıllarla, okumalarımla, anlıyorum ki bu yazınsal metinleri kavrayabilmek için, birçok ayrı konumda da görmek gerekir onları.”*

(Özlü, 2005:78)

## ALTINCI BÖLÜM

### DEMİR ÖZLÜ' NÜN ROMANLARINDA TEMALAR

#### 6.1. SİYASİ VE SOSYAL TEMALAR

##### 6.1.1. İdeoloji

Özlu Politik bir aydındır. Sosyalist duruşunu hayatının her aşamasında sergilediği gibi romanlarında da bu düşünceyi en belirleyici temalardan biri olarak kullanır. Kuşağının diğer yazarları gibi sosyalist kimliği sanatının da önceliğidir. Romanlarındaki başkişilerin kendisi olduğunu düşündüğümüz de kurmacanın içinde Özlu'yle özdeşleşen yaşamlar karşımıza çıkar. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda Selim karakterinin, polis sorgusunda verdiği cevap, siyasi görüşünü çok net ifade eder:

“-Hangi politik düşünceyi benimsersiniz ?”

“-Demokratik sosyalistim.” (Özlu, 1990:96)

Romanlarında demokrat sosyalist kimliğiyle öne çıkan Özlu, sosyalist ideolojinin farklı yorumlarına da atıflarda bulunur. Örneğin; *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda sevgilisi Ayşe, Maocu sosyalizmi öven ifadeler sergiler:

“ ‘Tarihte Mao'nun kültür devriminden daha gerçek bir şey yoktur’ dedi Ayşe.” (Özlu, 1979:136)

*Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda eylemlerine destek verdiği gençlerse Marks ve Bakunin'cidir:

“Polis yetkililerine göre, eylemci gençler Marksçı değil, Bakuninci ...”(Özlu, 1990:94)

*Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'ndaki Selim karakteri komünist propaganda yapmakla suçlanır:

“Yargıç Selim'in yazısının yayımlandığı gençlik dergilerinden birini göstererek ‘Komünizmi övme suçunu işlediğiniz iddia ediliyor’ dedi”

(Özlu, 1979:128)

Sosyalist bir aydın olarak toplumun tüm çevrelerine duyarlı olmaya çalışır Özlü. *Bir Uzun Sonbahar*'da derebeylik sistemini eleştirir ve toprak reformunun er geç gerçekleşeceği gerçeğini dile getirir:

*“Köylülerin toprağı yok. Toprağın köylülere dağıtılması gerek, er geç olacak bu.”* (Özlü, 1976:34)

Erten konuşuyor, o da yazar gibi işçi partisinden atılmış. Özlü siyasi düşüncelerini ifade ederken, o düşünceyi temsil eden siyasi partileri ve yönetim tarzlarını da gündeme getirir. Parti tabanı ve yönetimleri arasında yaşanan sürtüşmeler birçok kez dışlanmalarına neden olmuştur. *Bir Uzun Sonbahar*'da Erten kişinin dilinden bu sorun öne çıkarılır:

*“Öğrenci hareketlerinin yapısını iyi bildiğim için söylüyorum, bunlar Halk Partisi'nin yöneticiliğinden çıkmış ilk gençlik yürüyüşleridir. Ama, sorun işçi sınıfı ile birlikte yürümekse, doğrusu kendi yaşama deneylerimden biliyorum, işçi sınıfı ile ancak parti içinde bir araya gelinebiliyor. İşçi Partisi'nde çalışırken işçilerle kaynaşmaya başlamıştık, ama artık partinin kapıları bize kapalı.”* (Özlü, 1976:51)

Parti içinde yaşanan çekişmeler arkadaşı gibi kendisinin de partiden uzaklaştırılmasına neden olur. Bu kabullenilmesi güç bir durumdur:

*“Sosyalist bir partiden ayrı düşmek, başka partilerden ayrı düşmeye benzemez, yaşantısını kökten etkiler insanın...”* (Özlü, 1976:75)

Anlatıcının bu uzaklaştırılışı, Türkiye'deki siyasi ortamı anlamak açısından önemli bir referanstır. Sosyalist bir partide bile eleştiriye tahammül edilememesi, parti içi demokrasinin ne boyutta olduğunun göstergesidir:

*“En demokratik anlamda bir eleştiri sonucu, partiden uzaklaştırıldım.”*

(Özlü, 1979:39)

Siyasi partilerin gösteremediği kararlılığı toplumsal eylemlerde öğrenci direnişleri göstermektedir. Özlü'nün güven duyduğu bu duyarlı kesim, korkusuz bir başkaldırıyla tüm devrimci sosyalistlere umut ışığı olur. Öğrenci direnişleri toplumun tüm katmanlarına yayılırsa beklenen devrim gerçekleşebilir:

*“Köylüler köylerde, ağaların devletten zapt ettikleri toprakları işgal ediyorlardı. Ama en devingen kısım, öğrencilerdi. Öğrenciler, polisle çatışıyorlar, fakülteleri boykot ediyorlar, gösteriler düzenliyorlardı.”*

(Özlü, 1976:63 )

Gençlerin gösterdiği bu onurlu başkaldırıya rağmen halkın genel olarak sağ iktidarlara verdiği desteği görebilen Özlü, hareketi, sonuca ulaşamayacak bir çaba olarak görür:

*“Olayları, sadece devrimci bir tırmanışın yükselişi olarak, belki sonuca varmayacak bir yükseliş olarak, düşünüyordum.”* (Özlü, 1976:136)

Yazar gereksiz sorunlarla boğuşarak vakit kaybeden partisinin yanında, güçlenen sağ iktidarın Türkiye’yi kargaşaya götürdüğünü, ülkenin sistematik bir şekilde faşizme doğru sürüklendiğini savunur. Özlü, 1971 darbesine atıfta bulunarak, yaklaşan darbenin ipuçlarını verir. Bu süreç çok tehlikeli ve ürkütücü bir dönemi (12 Mart) işaret etmektedir:

*“Türkiye’ye faşizm geliyor. Uzun, karanlık bir dönem yaşanacak...”*

(Özlü, 1976:136)

*“Biz gençliğin içinde olduğumuz için kolayca görüyoruz. Gençlik içinde görüyoruz faşizmin hazırlandığını.”* (Özlü, 1990:71)

Özlü, romanlarında, Türkiye’de faşizm tehlikesinin geçmişte de yaşandığını, fakat bu kez sistemli bir faşizmin uygulanacağı endişesini dile getirir. Bu düşünce yazarı korkutmakla birlikte, devrimci yükselişi hızlandırabilecek bir gelişme olabilir ümidini de besler:

“ Türkiye her süre faşizmi yaşadı ama gerçek, çok kapalı, düzenli bir faşizmi daha yaşamadı. Yaşayacak bunu. Yıllar geçecek. Belki ondan sonra güçlü bir sol hareket olacak. Ama şimdi faşizm geliyor. Onun ürküntüsünü duyuyorsun sen. Devrimci yükseliş bitti senin için.” (Özlu, 1976:137)

Özlu, Erten kişisinin ağzından, sağ iktidarların kolayca iktidara gelebilmesini halkın duyarsızlığına yorar:

“ ‘Vietnam’daki insanlar mutlaka bizden daha mutludurlar’ dedi Erten .‘onlar savaşıyorlar hiç olmazsa. Burada herifler seçimle kolayca iş başına geliyorlar.’ ” (Özlu, 1979:92)

*Bir Uzun Sonbahar*’da, başkışının, kendisi gibi sosyalist düşünceye sahip arkadaşlarının tartışması da tüm heyecanına rağmen devrime olan inançlarındaki belirsizliği ortaya koyar.

Hüseyin ve Erten’in devrimle ilgili diyalogları bu belirsizliği daha da netleştirir:

“Devrimin koşullarının var olduğuna inanıyorlar. Ama örgütleri halk içinde örgütlenmiş değil.”

“Devrimin koşulları bütünüyle tamamlanmış değil.”

“...bir bölük gözü pek insan, yaşamlarını ortaya koyup devrime kalkışırsa, nasıl heyecanını duymazsın bunun .”

-“ ‘ Devrim olmayacaksa o heyecana kapılmaya gerek yok.’ Dedi Erten ”

(Özlu, 1976:141)

Darbeyi hazırlayan kaotik yılların muhasebesini yapan Özlu, kargaşayı yaratan güçlerin polis ve hükümetle işbirliği yaptığı düşüncesine sahiptir. Gençlerin birbirlerini öldürmesinde, bu kargaşadan beslenen karanlık güçlerin parmağı vardır kuşkusuz:

“Tabanca mermilerinin ucundaki ölü, resmi tabancalardan çıkan ya da gizlice sağcıların eline verilen...”(Özlu, 1990:74)

Bu gerilimli yıllar, aydın kesimini de sindirmekte, toplumu örgütleme ihtimali olan tüm duyarlı insanlar gizlice takip edilmektedir:

*“Yetişme çağında Türkiye bir polis devletiydi. Bütün genç entelektüeller siyasi polisçe izleniyordu.”* (Özlü, 2006 b:107)

1950 kuşağı aydınlarından olan Özlü, roman kişilerini sürgünlere, baskı ve sindirmelere karşı bir idealin arkasından sürükletebilme başarısını gösterir. Kurmacanın içine soktuğu ideolojik temler sayesinde, okurun romana tutunup kalabilmesini sağlamıştır.

### **6.1.2. Aşk ve Cinsellik**

Özlünün romanlarında Aşk ve Cinsellik en yoğun işlenen temadır. Romanlar neredeyse kadınlar üzerine kurgulanmıştır. Romanlarda özellikle burjuva çevresinden seçilmiş ve kendileriyle cinsel birlikteliğin yaşandığı kadınlar ön plana çıkar. Ana karakterlerin bazen bu kadınlara âşık olduğu düşünülse de sonuç kaçınılmaz bir ayrılık olur. Amerika 1954 gibi istisna bir romanın dışında, aşk mutlu sonla bitmez. Romanlarda pek çok kadın karakter birçok yönüyle neredeyse birbirinin aynıdır, sadece isimler değişir.

Özlü, aşk ve cinselliği çok fazla öne çıkarmasına karşın kadına gereğinden fazla anlam yüklemeyiz. Kadınlar beğenilebilir, ilgi çekici olabilir hatta onlarla aşk yaşanabilir ama eninde sonunda bu yargılar yok olup gider. *Bir Uzun Sonbahar*'da anlatıcı, kendisinden çok etkilenmesine rağmen, Gülgün karakteriyle ilgili ön yargıları bu düşünceyi doğrular. Anlatıcı, ön yargıların nedenini bireyin değil, toplumun belirlediği fikrindedir:

*“Doğrusu, insanın her görüşünde, daha da çok beğendiği, gözünde büyüyen kadınlara rastlamak çok zordur. Üstelik benim böyle kızlara rastladığımda pek söylenemez. Kadınların gittikçe gözden düşmeleri, belki salt toplumsal bir sorundur, bunu da pek kurcalamamalı. Ama Gülgün'de beni durmadan artarak ilgilendiren bir şey vardı.”* (Özlü, 1976:29)

Varoluşçuların eserlerinde sıklıkla üzerinde durdukları konulardan biri olan cinsellik, Demir Özlü'nün romanlarında da varoluşçu felsefeyle yorumlanır. En geniş anlamda sevgi, ne şekilde yaşanırsa yaşansın insanın cinselliğinin bir parçasıdır:

*“Yaş ilerler, gövde güçlenir; artık cinsel duygu tadımlık bir haz olmaktan çıkar, gövde ile birlikte güçlenir, koyulaşır. Sevişilince artık gövdenin bütün varlıksal ağırlığıyla sevişilir.”* (Özlü, 1976:36)

ifadeleriyle cinsellik; kişinin doğası gereği ihtiyaç duyduğu bir davranış olarak görülür. Cinsellik sadece fiziksel bir ihtiyaç durumundadır:

Özlünün cinselliği yorumlamasında Freud'un Psikanalist yaklaşımları da ön plana çıkar. Bilinçaltına itilmiş dürtüleri açığa çıkması sonucu yaşanan cinsellik, aynı zamanda bir arayışın kaynağıdır:

*“Birçok kadınla yattık ve bütün bu kadınlarda, aslında bilinçaltımızda yatan, varlığımızı kaplamış, derin dokunulmaz, iyice bilinmez bir saflığı aradık.”* (Özlü, 1979:161)

Yazar cinselliği yorumlarken psikanalizimin farklı boyutlarına değinmekten uzak kalmaz. Bunlardan biri de karmaşadır. Karmaşıklaşan ilişkiler, psikolojik desteklerle düzene konulabilir. Bu fikir *İthaka'ya Yolculuk*'da böyle bir destek alan Lena'nın öngörüsüyle şekillenir:

*“Cinsel karmaşalarınız var. ‘Psikanalizden sonra cinselliğe gereksinmem kalmayacak mı?’ ”* (Özlü, 2005:17)

Özlü, genellikle gençlik dönemlerinde yaşanan platonik aşkları ve neticesinde varılan melankoliyi, tadılmamasına rağmen gerçek aşkın, fiziksel yaklaşımlarla anlam bulacağını yani cinselliğin aşkın olmazsa olmazı olduğunu açıkça ifade eder:

*“Kim ne derse desin! Tendir aşkı yapan. Kadın erkek aşkını. İlk gençlik yılları bunalımlarını, saplantıyı, imgeci aşkı, melankoliyi bilmez değilim.”*

(Özlü, 1976:106)



Toplumdaki kalıplaşmış ahlâki değer yargılarına temelde karşı bir yazar olan Özlü, kimi zaman bu yargıları savunma durumuna da geçer. Bu tutum fikriyat ve uygulamasıyla tezat içindedir. *Bir Uzun Sonbahar*'da ahlâki bir yaklaşımla, arkadaşı Hüseyin'i eleştirmesine rağmen, kendisi de evli ya da nişanlı burjuva kadınlarla cinsel birliktelikler kurar:

*“Hüseyin bize yakışır mı, evli burjuva kadınlarının aşığı olmak.”*

(Özlü, 1976:124 )

Sosyalist kimlikleriyle öne çıkan roman kişileri, burjuva eleştirisi yapmalarına rağmen, burjuva kadınlarla birlikte olmaktan da vazgeçmezler. Sınıfsal farklılık içinde yorumladıkları bu yakınlaşmayı, kendilerini bir nevi ispat edebilme çabası olarak görürler. Bir burjuvayla paylaşılan cinsellikte sadece cinsel tatminin zevki değil, kendini ispat edebilme düşüncesinin hazzı da yatmaktadır:

*“Selim, büyük burjuva tabakasından bir kadınla yatmakta tutkularını doyuran bir yan buluyor, ama bu düşünsel tutkusu sevişmeyi bir haz alma şenliği yapmaktan çok, kendi varlığını kanıtlama yolunda bir çekişme durumuna getiriyordu.”* (Özlü, 1979:30)

Romanlarda kişilerin, cinsellik konusunda her zaman başarıya ulaşamadığını görürüz. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Selim, Anna'nın utangaç tavırları nedeniyle, cinsel birliktelik yaşayamaz ve öfkelenir:

*“Amacına varamayan aşk altüst etmişti onu.”* (Özlü, 1979:36)

Romanlarda cinsel istekleri çok güçlü kadın ve erkek kişileri de görürüz. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Selim'le ilişkiye giren Ayşe'nin, cinselliği derinden yaşaması Selim'i cinselliğin ötesine taşıyarak gerginliğe sürükler. Cinselliğin ötesinde bir doyuma ulaşma güdüsü çıkar ortaya:

*“Ayşe'nin orgazmları büyüdükçe, derinleştikçe, Selim'de de cinsel ilişkinin daha ötesine ilerlemek isteği belirliyordu. Kolay doyuma ulaşamamakla, boşalmanın tam bir ruhsal doyum getirememesiyle ilgili bir gerginlikti bu.”*

(Özlu, 1979:158)

İnsanın doğasında var olan cinsellik, yaşandığı sürece anlam kazanır. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Anna ve Hüseyin arasında geçen konuşmada Hüseyin'in, Akdeniz kadınlarını bu özelliğiyle öne çıkarmasını:

*"Her gece, mutlaka erkeğiyle yatmazsa, rahatsızlık duyan, doğaya yakın kadınlar..."*(Özlu, 1979:46)

ifadelerinde görürüz.

Özlu'nün romanlarında masumane güzellikleriyle ön plana çıkan kadınlar da vardır. Çocuksu tavırları nedeniyle hassas yaklaşılan bu kadınlara âşık olunma ihtimali daha da yüksektir. Bu kadınlardan biri de *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Adadır:

*"-Sutyenini çıkar Ada.*

*- Utanıyorum. İmkânsız .*

*-Bu durumda nasıl aşk yapabiliriz?*

*-Bilmem bunu sen yapabilmelisin.*

*-Kendi kendime mi?*

*-Hu. Ben bakmıyorum." ..."* (Özlu, 1979:76)

Özlu aşkı sınıfsal yapı içerisinde değerlendiren bir yazardır. Burjuva kadınlarla yaşadığı birlikteliklerde kendini burjuva sınıfına kanıtlama iddiası olan karakterler, zengin olmayan çevreden seçmiş oldukları kızlarla birlikteyken, bu saplantıdan uzaklaşırlar:

*"Ama Ada zengin sınıftan değildi. Selim'i Ada'ya yaklaştıran sınıfsal bir saplantı yoktu ."* (Özlu, 1979:85)

Özlu'nün cinselliği para karşılığında yaşayan karakteri Rafael, evli olmasına rağmen kadınlarla para karşılığında yatar. Okurun gözünde Rafael'in bir jigolo olduğu

fikri uyansa da Rafael kadınlara bedel ödeterek, sorunlu olan evliliğinin intikamını alıp rahatlama hevesindedir:

*“Sadece parayla yatarım kızlarla...”* (Özlü, 1990:53)

*Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Belkıs'ın sorusu üzerine:

*“Seni de başka kadınları da seviyorum.”* (Özlü, 1990:53)

cevabını veren Selim, kadınlara verdiği ortalama değeri ortaya koyar. Aşk teması bu ifadeyle sıradanlaştırılır. Bir burjuva kadına verebileceği değer bir diğeri kadardır.

Özlünün aşk ayrılıklarına bakışı da net değildir. Ayrılığın verdiği acıyı uzun süre üzerinden atamayacağını düşünse de bu karamsar havadan bir anda çıkabilir:

*“Sonra o melankolik sevda, acısını en çok duyuracak sandığım bir dönemde, birdenbire bitiverdi.”* (Özlü,2011 a:42)

Özlü, melankolizmin etkisinde uzun süre kalmamasını, aşk acısının cinsel bir tutkuya dönüşmesiyle ifade edilir. Bu çok anlaşılır olmayan bakış, Sartre'in varoluşçu cinsellik anlayışıyla izah edilebilir. Bu yaklaşımı hem *Tatlı Bir Eylül*'deki anlatıcıda hem de *Amerika 1954*'de Harun karakterinde görebiliriz:

*“Bendeki melankolin cinsel tutku haline dönüştüğünü hissediyorum.”*

(Özlü,2011 a:43)

*“Bu acıya onu sürükleyen içinde kaynayan cinsel güç müydü? Melankolisinin kaynağı mıydı bu? Kim bilir.”* (Özlü, 2006:23)

Aşk ve cinsellik temasını çok farklı boyutlarda işleyen Özlü, çocuk aşkı ve çocuk cinselliğini de kendi yaşamından örnekler sunduğu *Tatlı Bir Eylül*'de dile getirir. Çocukluğunda Suzan adlı küçük bir kızla, gizli gizli buluşup çocukça bir cinsellik deneyimi yaşayan başkişi, suçluluk duygusuyla bunu yasak aşk olarak tanımlar. Aslında yaşadığı gerçek manâda bir cinsellik değildir:

*“Ama gene de heyecanlar veren bir sevişme ilişkiydi bu. Üstelik de çok küçük olduğumuz için, sanırım, yasak bir ilişkiydi de.”* (Özlü,2011 a:66)

*Tatlı Bir Eylül*'de sıra dışı bir cinsellik olayı da, yazarın kendisinden büyük kızlara duyduğu cinsel istektir. Nermin adındaki kızı gizlice izleyip gördüğü kadınlık organı karşısında inanılmaz derece de tahrik olduğunu ifade etmesi, okurda fetişist çağrışımlar uyandırır:

*“Gözümü o organdan alamayarak sarsıldığımı, içimden bir şeylerin akar gibi olduğunu, hafif bir baygınlık duyduğumu çok iyi biliyorum. Dayanılmaz bir çekiciliği olan, ona ulaşma arzusu yaratan bir şeydi bu.”*

(Özlü,2011 a:67)

İlk gençlik yılları ve sonraki dönemlerde de kadınlar üzerinde Fetişist bakış açıları içeren ifadelere sıklıkla yer verir Özlü; özellikle, kadınların bacakları, göğüsleri kalçaları bu fetişizmi besler. *Amerika 1854*'de Harun'un Demet'e yaklaşımında bunu okura sezdirir:

*“Sadece bacakları değil kalçaları da güzeldi. Bulvardaki Günseli Pastanesi'nde otururlarken Harun ona sıcaklıkla karşılık cinsel bir çekim duyuyor, kareli etekliğine, bluzuna, süveterine, bakıyor, içten içe doyuma ulaşmayan bir mutluluk duygusunun içine aktığını, orada biriktiğini sanıyordu. ”* (Özlü, 2006 a:24 )

Özlü'nün romanlarında başkişiler ya da onunla birlikte olan kadınların geneli cinsel doyumsuzluğu olan kişilerdir: *Amerika 1954*'te Demet'in Harun'a:

*“Cinsel isteğin çok fazla. Kadın olsaydın kaldırırma düşerdin.”* (Özlü, 2006a:32 )

ifadesinde bunu rahatça algılayabiliriz.

Hatta yazar bu doyumsuzluğu güçlendirmek için tarihi kişilikleri de sokar esere. Eski Bizans'da cinselliğin ve erotizmin sembolü olmuş fahişe Teodora, erotik güçlerinin sınırlarını zorlayan, doyumsuz hazların varoluşçu sorgulamalarıyla öne çıkarılır:

*“Yönünü belirsizlik içinde arayan, varoluşun nedeni de sonucu da olmak isteyen, ruhu tutunmak istediği belirsiz yükseltilere doğru kaldırılacak olan bir erotik soluk. Şehvet içinde yaşamış, ten zevklerine yönelik eski bir kentte*

*(Teodora, çıplak gövdesiyle bir vitrine benzeyen odasında, sedirin üzerinde yatıyor, güzel gövdesi lambanın ışığında daha bir pembemsi görünüyor), kendi erotik güçlerinin belirsiz yönünü belirli kılmak isteyen bazı genç insanlardı onlar. Belirli ve coşkun bir erotizm: esintisi varoluşu ürperterek geçen... ” (Özlü, 2005:44)*

Başkışilerinin genellikle yazarın kendisi olduğunu düşündüğümüzde, Özlü'nün romanlarında aşk ve cinsellik temasını bu yoğunlukta kullanmasının ana nedeni de anlamış oluruz. Varoluşun verdiği doğallık, ve sosyal yaşam içinde kendini ifade edebilme biçimi.

### **6.1.3. Kent ve İnsan (Sürgünlük)**

Feridun Andaç, *Sürgünlüğün Bin Yüzü: Sürgünde Edebiyatçılar* adlı incelemesinde sürgünlük kavramıyla ilgili olarak şu saptamalarda bulunuyor:

“Günü, anı aşan bir boyutta yaşar sürgün. Hem zamanın içinde, hem de dışındadır. Kaçış ve yalnızlıkla örtülüdür dünyası. Yaşadığı yer değil, yaşattıkları/onda yaşayanlar önemlidir. Kopulan yer, bağlanılandır aslında (...) Vardığı yerde sürekli geçmiştedir; onu yaşar, onu sorgular ve yaşatır. Köksüzlüğü sindiremez. Kimliğini yitirmiştir. Bir yenisini arayışını, cebelleşmesini yaşar (...) Geçmişini canlı tutan öğeler yaşamında yer etse de, yeni kimliğinin adını arar yeryüzü haritalarında. Oysa boşunadır. Çünkü yüzünün aylasında ışıyan yalnızlığına resmedilmiş, künyesine kazanmıştır adı: sürgün, gezgin, göçebe.” (Andaç, 2004:300)

Demir Özlü'nün yaşamına baktığımızda sürgünlük olağan bir durummuş gibi gözlemlenebilir. Özlü'nün öğrenciliği de, askerliği de, günlük yaşamı da adeta oradan oraya sürüklenerek geçmiştir. Özlü bu ayrılışları, bazen gönüllü sürgünlüğü, bazen de bir kopuş olarak görür. Bu sürgünlük teması birçok romanına yansır.

“1978 de Stockholm’e turist olarak giden Özlü, 1979 da bu kez tedirginlik duyduğu İstanbul’dan ayrılarak Gönüllü sürgünlükle yerleşir Stockholm’e.”

(Andaç,2011:5)

Özlu'nün yaşamındaki git gellerin yeni durağı Stockholm olacaktır.! Sennur Sezer bu sürgünlüğü şu satırlarla ifade eder:

“Demir Özlu 1979 yılında İsveç'e yerleşti. Aydın çevresine, işçi önderlerine yönelen suikastlar ve bunların 'yapanı bilinmez/faili meçhul' kalışı İstanbul'u (ve Türkiye'yi) dayanılması zor bir ortama çevirmişti. 12 Eylül darbesinin ardından vatandaşlıktan çıkarılışıysa onun Türkiye'ye gelişini 10 yıl engelleyecekti. Bu engelleniş onun İstanbul özlemini kışkırtmaya yaradı. Yabancı şehirlerin bir sokağını anlatırken ezbere bildiği İstanbul sokaklarından bir görüntüyü sokuverdi araya. İsveç'i bir gece kulübü gibi anlattı bir öyküsünde. Oraya sığınan yazar daktilosuyla, orkestranın yanı başında, kulüpteki herkesin görebileceği biçimde yazı yazmak zorundaydı. Kısacası Özlu, yurt dışında yaşamak zorunda olmanın atmosferini de taşımıştı öykülerine. Bazen yıllar önce yaşadığı babasıyla vedalaştığı evin, bir odasının onu izleyen düşüyle. Bu atmosfer hiç silinmedi öykülerinden.”

(Sezer, 2004:2)

Özlu'nün romanlarında oradan oraya sürüklenişler, yaşanılan yerler ve özlemi duyulan yer arasında derin bir bağ oluşturur. Özlu Stockholm'da İstanbul'u yaşarken, Berlin ve Paris'te de Ödemiş yıllarının sıcaklığına gider. Özlu'deki bu hatırlayışlar; hiç bitmeyecek, satırlarından eksik olmayacak kentlerin imgesidir:

*“O yazarın kentinde olmak, seni onun karmaşık diliyle yarattığı on binlerce, anlaşılması güç imgeler dünyasına daha çok sürüklemeyecek; bunun olanaksız olduğunu biliyorsun, gelirken de yoktu böyle safça bir düşüncen.”*

(Özlu, 2011 a:20)

Özlu'nün, ilk gençlik yıllarının geçtiği İstanbul, gizemini saklayan, yaşanıldıkça gizemi açığa çıkan bir şehirdir:

*“Alabildiğine geniş, her yerinde ayrı, kat kat gizler saklayan bir kenttir İstanbul; o gizlerini de kolay kolay ele vermez, ortaya çıkartmak gerekir.*

*Küçük dalgalar kıyıyı dövüyor. Yeryüzünde daha birçok güzelim kent var diye düşündürüyordu insanı.” (Özlü, 1976:30)*

ifadeleriyle, Özlü'nün İstanbul gibi birçok güzel şehir olabildiği merakı, gidişleri, yerinde kalamayışları, gönüllü sürgünlükleri anlamak açısından önemlidir:

Özlü'nün düşüncelerinde İstanbul, tarihi olgusu ve farklılıkları barındıran o engin yapısıyla, bir ömür yaşanabilecek kadar zengin bir şehirdir:

*“O tepeler üzerine kurulu kenti gezdim. Düşünüp durdum da bir yandan. İnsanlar bu, yüzyıllardır birbirine kapalı, çeşitli ırkın oturduğu bitimsiz kentte yaşlanabilirdi.” (Özlü, 1976:154)*

Kentler arasında git geller, Özlü'nün İç dünyasındaki gel gitleri anlamak açısından da önemlidir. Kentlere yüklenen anlam mekânların iç dünyadaki çağrışımlarıyla özdeşleşir. Kent ve insan ilişkisi bu romanlarda bir sürgünün diliyle tam anlamını bulur. Kalmak yerine gitmeyi tercih eden dönse de huzursuzluğu hisseden Özlü'nün sürüklenişlerini anlamak açısından, Feridun Andaç'ın şu tespitleri çok önemlidir:

“Kent imgesi... Gitmek düşüncesi, belleğin hatırladığı zamanla yaşanan zaman arasındaki git-geller bu sürecin tüm anlatılarına siner. Öykülerinin yanı sıra romanlarına sinen gitmek/hatırlamak izleği; güncellerinde/anlatılarında yer eden mekân duygusu onun anlatı güzergâhlarıyla birlikte yeni izleklerinin de coğrafyasını oluşturacaktır. Kapanıp kalmak yerine, gitmeyi/yer değiştirmeyi seçen anlatıcının huzursuzluğunun bakış açısına yansıyanlar, düşünce izleri, yaşanmışlıklar/tanıklıklar bu anlatılarına bir bir yansır. Özlü'nün anlatı dünyasının başlayan, süren, gelişip içselleşen izlekleri, yer yer başka yerlere/dönem ve mekânlara dönük bakışının yansısı olarak çeşitlilik gösterir. Dış dünya bilgisiyle, iç dünyanın anaforları, git-gelleri arasındaki duruş ondaki anlatımcı yanı ortaya çıkarmaktadır. Kuşağının belirgin bir özelliği olan bireyin iç dünyasına bakış, bunu tüm halleriyle yansıtmaya

kaygısı; her bir anlatısında kendini gösterir... Bir anlamda değişken durumunda savrulan bireyin gitme/sürüklenme, sıkışıp kalma durumlarının anlatımı vardır. Sürgünlük zamanı tamamlanmayan bir süreçtir. Yollar açılrsa, yurduna dönse de; yerinden edilmişliğin huzursuzluğunu derinden hissedişin yansıdığı metinleri kurmaya yönelir...” (Andaç, 2011:5-6)

Sürgünlük Özlü için, hiç bitmeyecek, uzayıp gidecek bir zaman dilimidir; ve o dilimin boşluğu, özlem duyduğu kentteki yaşanmışlıklarla doldurulabilir:

*“O kentte, orada yaşanan yıllar çıkıp gitmeyeceklerdi içinden. Zamanın uzadığı dönemlerde, yeniden, hep yeniden geri gelecekti.”* (Özlü ,2011 a:14)

Özlü’nün kent olgusunda öne çıkan diğer bir unsur da yaşamın canlılığı ve hareketliliğidir. Gençlik yıllarının İstanbul’unu anlatırken yaşam aceleciliği öne çıkar. Aşkları, hüznleri bir daha hiç yaşanılmayacakmış gibi dolu dolu yaşamak gerekir ve bütün bunlar ait olduğu bu şehirde yaşanmalıdır:

*“En güzeli o kızlarla fanteziler üzerine kurulu bir ilişki kurmaktı. Tutku ve geri itilme, ters dönen tutku ve kendi üzerine kapanış; tatlı deriyi hissetme öpüşmelerin hazzı , tertemiz cildler, parfüm kokuları ve kızlık organlarının kayganlığı, karmaşık duygular, aşk duyguları, duyguların yükselmesi ve hüznün ..bütün bunların toplamı değil miydi o kentteki gençlik yaşamı. Erken öleceğini sanan bütün çocuklar gibi, acelen vardı yaşamak için.”*

(Özlü, 1990:120)

Her şeyin değişmesi Özlü’de, İstanbul’unda değişebileceği endişesine yol açar. Geçmişinin izlerini süremeyeceği bir şehir gerçeği, umutsuzluğa kapılmasına neden olur:

*“İstanbul evlerini, hiçbir zaman bütünüyle zenginleşip modernleşemeyecek olan eski kenti bu günün dünyasına hiç de benzemeyen uzakta kalmış bir ilkgençliği. Ardından da değişen kentle birlikte her şeyin değişmiş olduğunu düşündün.”* (Özlü, 1990:124)



Baştan sona bir ayrılığın (ayrı düşme) anlatıldığı *İthaka'ya Yolculuk*'da, mitolojiye atıflarda bulunulur. Anlatıcı kendini Odysseus'la özdeşleştirir. Ayrı düştüğü vatanını bulma özlemiyle çıkılan yolculuklar, sürgünlüğün ve kavuşma temalarının ön plana çıktığı metinlerdir. Özlü'nün *İthaka'sı*, İstanbul'dur. Ayrı düştüğü şehrin değişmiş olduğu endişesi bu romanda da dile getirilir:

*“Sonra bu bitmeyen yolculuğa çıktım. Dönüş yolunu bir türlü bulamadığım bu uzun yolculuğa. Uzun, uzun yıllar dönemedim oraya. İthaka'ya. Dönersem de, İthaka'yı eskisi gibi bulup bulamayacağımdan kuşku duyuyordum.”* (Özlü, 2005:170)

Ve kuşklarındaki haklılık, belleğindeki şehrin yok olması, hayâl kırıklığına neden olur:

*“On yıl sonra döndüm oraya. Yoktu İthaka. Sislerin içinde görünmeyen bir kara parçasıydı. Belki de artık yitip gitmişti.”* (Özlü, 2005:170 )

Özlü'nün Avrupa sürgünlüğü, bazı dönemlerde o kadar derinleşir ki, yaşadığı şehrin içinde iyice yalnızlaşır; onu çepeçevre saran şehre teslim olur:

*“Sadece seni hayalet gibi saran bu kentin içinde yaşıyorsun. Onun içine çekiliyorsun. Gördüklerin sana yetiyor.”* ( Özlü, 2011 a:31 )

Sürgünlük yalnızlığın çok daha ötesine taşınır. Yaşadığı kent, onu çepeçevre saran parmaklıklarla örülü bir hapis haneye dönüşür:

*“Büyük bir cezaevindeydim sanki. Geniş, açık, gezilebilen, büyük bir cezaevi gibi algıliyordum kenti. Büyük bir cezaevindeydim ve bütün dolaşmalarım kendi terk etmemek üzere düzenlenmişti sanki.”* (Özlü, 2005:71 )

Artık yaşanan kent, hayâllerinde kendine yer edinmiş derin bir imgedir. Yalnızlığıyla kentin yalnızlığı özdeşleşir:

*“Gecenin karanlığı içinde, sivri kuleleriyle küçük kubbeleriyle bir hayalet gibi duran bu kenti görmeden önce de, hayal dünyanda bu kentte defalarca dolaştın.”* (Özlü, 2011 a:39)

Özlu'nün metinlerinde, sürgünlük teması uzun bir ayrılıktan sonra kavuşmanın heyecanına döner:

*“O orta Avrupa kentinin garındaki sessiz ayrılıktan birkaç ay sonra ‘uykularda sürüklenen o kente’ çocukluğunun, gençliğinin, olgunluk çağlarının en güzel dönemlerini geçirdiğin o belirsiz büyüye yeniden yol almaya cesaret ettin.”* (Özlu, 2011 a:72)

Yıllar süren ayrılıktan sonra (sürgünlük), hayâllerinin şehri İstanbul'a dönme heyecanı, yazara büyüye giden bir yol gibi görünür.

Özlu Avrupa şehirlerini dolaşırken, Prag'da karşılaştığı manzarayı:

*“Girdiğiniz sokaklar sizi alt-üst ediyor. Mimarlık yapısının bu denli uyumlu ve güzel olduğu başka bir kent daha görmediniz.”* (Özlu, 2011 a:26 )

ifadeleriyle dile getirir. Uyumla işlenen sanatın insan üzerinde bıraktığı haz Özlu'yü hayran bırakır.

Diğer tüm romanlarından farklı olarak *Amerika 1954*'te Kent olgusu; içinde özgürce yaşanan, hareketli ve insana huzur veren yer olarak işlenir. New York, kaçılan şehir İstanbul'un stresinin yaşanmadığı, hatıralarında yasların saklanmadığı, eğlencenin, özgürlüğün, mutluluğun şehri olarak yansır belleklere:

*“Bu kentte solunulan havada böylesine bir özgürlük kokusu var.”*

(Özlu, 2006:88)

Özlu, kent ve insanı özdeşleştirmenin yanında, imgesini daha da güçlendirerek, kente bir kişilik verir. *İthaka'ya Yolculuk*'da bu açıkça ifade edilir:

*“Kentin kendi kendisi olduğu, olabildiği dönem diyorum. Yoksa bir kent kendisi olmaktan çıkıyorsa artık her şey akıp geçecektir onun üzerinden: insanlar da, insan imgeleri de, duygular da, yaşam da, yaşamın görünüşleri de.”* (Özlu, 2005:43)

#### 6.1.4. Burjuvazi

Sosyalist düşünceye sahip olan Demir Özlü'nün romanlarında, yoğun olarak işlediği temalardan biri de Burjuva yaşam tarzları ve bu yaşam tarzına getirilen eleştirilerdir. Romanlarındaki başkişilere kendi yaşamından atıflarda bulunan Özlü, sosyalist bir aydın tiplemesini karşımıza çıkarır; ancak bu kişilerin birer burjuva gibi yaşamaları, düşünceleriyle yaşamları arasındaki tezadı gösterir. Örneğin; *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nın başkişisi Selim;

*“...ilkelerim var: kendimi satmamak, burjuvazi yanında yer almamak...”*

(Özlü, 1979:83)

ifadeleriyle, burjuvazinin karşısında olduğunu gösterir; ama yine aynı Selim Cihangir'de, annesinden kalma evde küçük bir burjuva yaşamı sürdürür:

*“O sıralarda Selim Cihangir'de, eski yapı büyükçe bir evde oturuyordu. Parkın altına düşen asfalt yoldan aşağıki sokağa inen, birkaç basamak merdivenden sonra, girilen, bozulmuş ama sonradan yeniden biçim verilmiş bir apartmanın birinci katıydı burası.”* (Özlü, 1979:15)

Selim gibi Selim'in cinsel paylaşım içinde bulunduğu kadınlar da Burjuva yaşam tarzı içerisinde yerini almış olan tiplemeldir. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda, burjuva kadınlar hem büyük hem de görkemli evlerde yaşarlar; yazlıkları, otomobilleri vardır. Babalarının olan bu evlerde aileleriyle otururlar:

*“Bayan M. çalışmayı, böylece de kendini oyalamayı düşünüyor ama çalışmayı bir türlü başaramıyordu. Annesiyle birlikte, geniş bir salonu olan eşsiz büyüklükteki terası boğaza bakan yepyeni bir ev satın almışlardı.”*

( Özlü, 1979:42 )

Çalışmayan, üretmeyen, zamanlarını genç sevgili aramakla geçiren bu kadınlara toplumsal anlamda eleştiriler getirilir. Bu eleştiriler güçlü ironik eleştirilerdir. *Bir Uzun Sonbahar*'da başkişinin, Gülgün ve Evin hakkındaki değerlendirmeleri bunu açıkça ortaya koyar:

“...Aslında günlük yaşamlarını sürdürmüşler, genç kız olarak kendilerini bir biçim sokmaya çalışmışlardı. Tabii çoğunluk burjuva kızları gibi günleri sevgi, sevgili aramakla...” (Özlu, 1979:17)

Aslında bu yaşam tarzından burjuva toplumu da memnun değildir, ama kurtulmak için de bir çaba sarf etmezler. *Bir Uzun Sonbahar*'da anlatıcının arkadaşı Erten'le yapmış olduğu konuşmada Erten'in:

“Burjuvaların yaşamlarını bir şey mi sanıyorsun sen. Hepsi sıkıntıdan geberiyor.” (Özlu,1976:80)

ifadeleri bu görüşü kanıtlar niteliktedir.

Burjuva yaşamının bu sıkıcılığı aile hayatlarına da yansır. Anlatıcıyla cinsel birlikteliği olan evli burjuva kadınlar, yaşamlarından memnun değildir. Hepsi yaşam tarzlarını eleştirir, çelişkiler ilerler ama kocalarını da terk edemezler. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'ndaki Ada, *Bir Uzun Sonbahar*'da Nazan, *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda Belkıs bir çok özellikleriyle birbirine benzeyen evli burjuva kadınlardır. Kocalarını sevmezler ama bu yaşam tarzlarını da terk edemezler. *Bir Uzun Sonbahar*'da Nazan'ın durumu üzerine anlatıcı şu yorumu yapar:

“...burjuva evliliğinin çelişkisi içine, boşanıp boşanmama sorunu içine. Aslında o sorunun insanı değildi. Boşanmak onun için artık burjuva olmamak, burjuvaziden kurtulmak demektir. Oysa kurtulmak istemiyordu burjuvaziden. Tersine korkuyordu yitirmekten durumunu. Durumunu kurtarmak istiyordu.”

(Özlu,1976:145-146)

Burjuva kadınlara getirilen bunca eleştiriye rağmen, onlarla birlikte olmaktan vazgeçmez anlatıcı; bu ikilem yaşanan cinsellikle doğrudan ilintilidir. Burjuva kadınlar güzel kadınlardır, fakat kalıcı olamazlar, onlara bağlanılamaz. Yaşanan şey cinselliğin ötesine geçmez. *Bir Uzun Sonbahar*'da, Selim'in arkadaşı Hüseyin'le yapmış olduğu konuşmada, bir burjuva kadına âşık olmanın yaşamlarını olumsuz yönde etkileyeceği:

“*Bir burjuvaya aşık olmak, kafanı o sınıfın duvarında parçalamaktır.*”

(Özlü,1976:125)

ifadeleriyle dile getirilir. Yazara göre sınıf farkı, düşünce biçimi, bu pişmanlığı ister istemez doğuracaktır.

*Bir Uzun Sonbahar*'da Gülgün ve Nazan da *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Gülgün ve Nazan'ın yerini alan, Bayan M., Ada ve Anna'da başkışilerle birlikte olduktan sonra ayrılık yaşanan sevgililerdir. Özellikle bilinç düzeylerini geliştiremedikleri için, sosyalist bir aydınla olan tek paylaşım(cinsellik) asla yeterli olmayacaktır.

Cinsellik bazen aşka dönüşür gibi olsa da burjuvazi kolay terk edilemez.

Yazarın ilk romanı *Bir Uzun Sonbahar*'da, burjuva yaşamına yöneltilen sert eleştiriler, ikinci romanda biraz yumuşama eğilimi gösterir:

“*Zaten Türkiye’de sınıflar gündelik yaşam açısından birbirlerine fazla kapalı değildirler, özelliklede büyük kentte küçük burjuvaların bir kesimiyle zengin tabaka, barışçıl dönemlerde karışabiliyordu.*” (Özlü, 1979:17)

Selim'in bu değerlendirmesi, belki de kendi küçük burjuva yaşamını aklama girişimi olabilir. Ama burjuva kadınlarından çok farklı bir duruşu olan, kendine olan güveniyle ön plana çıkan Ayşe'yle geçen konuşmalarında, Ayşe'nin eleştirileri, Selim'in uyanışına neden olur:

“*Teslimiyet, burjuvaziye ortaklıktır.*” (Özlü, 1979:129)

Bu yönlendirmeler amacına ulaşır. Romanın sonunda Selim'in, Bayan M. ile olan diyalogu, Selim'in burjuva sınıfıyla arasına koyduğu mesafeyi keskinleştirir:

“*Kalıplaşmış burjuva sınıfı içinde, önceden belli bir yere oturup, ölümü bekleyeceğime, yaşadıklarımı yeniden yaşamaya, tıpkısını yaşamaya! Anlıyor musun bunu? Bir burjuvanın biçimsel kocası olacağıma, gerekirse yeniden yaşarım hepsini.*” (Özlü, 1979:176)

*Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda karşımıza çıkan Belkıs, kendisine âşık olunacak kadar etkileyici bir kadındır, hatta anlatıcı bu etkilenmeden dolayı, ilk iki romanındaki sert eleştirileri iyice yumuşatır. Burjuvazinin yenilediğini, sınıfsal farkların azaldığını ifade eder:

“*Şimdi geniş mermer merdivenlerle çıkılan yalının birinci katındaki geniş girişinde en ince, en güzel giysilerle süslenmiş, durmadan yenilenen burjuvazinin ‘seçkin’ kadınları dolaşıyordu.*” (Özlü, 1990:146)

Belkıs, burjuva sınıfına bakış açısını değiştirebilecek bir kadın gibi görünse de anlatıcının tutukluluk sürecinde bu ayrılığı kaldıramaz ve başkişiden ayrılır:

“*Belkıs’ın dayanabileceği şeyler değildi bunlar. Tutukluluğunun biraz uzun süreceğini bir an düşünse bile, bu onu derin bir umutsuzluğa doğru sürüklüyordu.*” (Özlü, 1990:164)

Bu algı, burjuva sınıfının yaşam tarzlarını terk edemeyecekleri gerçeği anlatıcının;

“*Evet, hepsi, hepsi sanki birer şakaydı: onunla yarı sınıflardan oluşunuz...*”  
(Özlü, 1990:165)

ifadesiyle yeniden şekillenir.

Özlü romanlarında, burjuvazi eleştirilerini, sadece burjuva kadınların yaşam tarzları üzerinden vermez. Siyasi ilişkilerini kullanarak zenginleşen burjuva sınıfının, ahlâk anlayışını da eleştirir. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Anna'nın kocası, *Bir Uzun Sonbahar*'da, Gülgün'ün kocası, *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda Belkıs'ın nişanlısı ve *Amerika 1954*'te Demet'in babası, bu şekilde zenginleşmiş ya da zenginleşmeye adım atmış kişilerdir. Birtakım karanlık işlerde parmakları olan bu kişiler, siyasilerin yönetim tarzı içindeki boşlukları, gayri ahlâki yöntemlerle kullanmaya çalışırlar. Öneğin: *Amerika 1954*'te Demet'in babasından bahsedilirken, bu gerçek tüm çıplaklığıyla anlatılır:

“Yargıçlıktan ayrıldıktan sonra avukatlıkla birlikte halı ticareti de yapmaya çalışmış ama –öyle anlaşılıyordu- bu alanda pek başarılı olamamış baba, şimdi kokusunu aldığı, ileride çok büyüyeceğini sandığı şehirde arsa spekülasyonu yapma düşüncesine kapılmıştı. Birkaç yıl önce iktidarı almış olan Demokrat Parti ile onun vücudunu sınıksız saran bob-stil kruvaze elbiseler giyen Başbakan’ı ülkede yeni bir hava estirmiş, dinsel inançları ağır basan halka din yolunda ödünler vermiş ve ‘her mahallede bir milyoner yaratacağız’ sloganını yaygınlaştırmıştı.”(Özlü, 2006 a.29-30)

Özlü, romanlarının birçoğunda, burjuvazinin ahlâk anlayışına dolaylı göndermelerde bulunur; hatta bununla yetinmez, *Bir Uzun Sonbahar*’da açık açık bu ikiye yüzlü ahlâk anlayışını hem de bir burjuva olan Nazan’ın yüzüne karşı söyler:

“Burjuvalık bu! bu iki yüzlü ahlak burjuvazinin ahlakı. Açıkça yaşa. Sınıfsız bir insan ol istersen, bohem ol istersen, istersen yozlaşmış biri ol... bunların hepsi de burjuvazi içinde, onunla bağlantılı durumlardır, ama ne olursan ol, gene de burjuva olma.” (Özlü, 1976:150)

Yazarın, ahlâki olarak sorguladığı burjuvaziyi, her türlü yaşam biçiminden tehlikeli görmesi, burjuvaziye karşı duyduğu nefreti anlatmak açısından manidardır.

Özlü’nün eserlerinde sıklıkla, burjuva yaşam tarzı temasını işlemesi, burjuvaziye bir takım roller (İki yüzlülük, korkaklık, dejenere olmuş hususi ahlâk) atfettiği anlamına da gelir. Bu atıflar, döneminin siyasal ve sosyal konularını aydınlığa kavuşturma açısından önemlidir. Örneğin: Burjuva kadınlarla yaşanan ilişkiler üzerinden verilen sıkıntı, Türkiye burjuvazisinin neşeye uzaklığı ve toplumla arasına koyduğu mesafe, bu düşüncenin çıkarımlarından bazılarıdır.

#### **6.1.5. Aydın Çatışmaları**

Özlü’nün romanlarında aydın sınıfının temsilcileri, kendisi gibi sosyalist düşünce etrafında birleşmiş genç yazarlar, şairler, eleştirmenler ve ressamlardır. Çoğu romanın başkışisi olan yazar karşımıza, edebiyata meraklı genç bir yazar ya da çeviriler yapan bir eleştirmen olarak çıkar. 1950-80 yılları arasındaki bir çok aydın gibi, toplumsal olaylar

karşısında duyarlı olan bu çevre fiili olarak olaylara yeterince katılmadığı için, kendileriyle çatışma içerisindedir. *Bir Uzun Sonbahar*'da başkişi bu geride duruşu;

*“Topluma sonradan dıştan katılıyorduk. Çatışarak ya da alaya alarak. Böylece, bir ölçüde de yaşantımız kendiliğinden olmaktan çıkıyordu; bilinç zaman zaman yalnız kalıyor, kendi üzerine kapanıyordu.”*(Özlü, 1976:19-20)

ifadeleriyle dile getirir.

Öğrencilerin siyasi anlamda vermiş olduğu mücadeleyi ilgiyle takip eden yazar, burjuva çevresinden kadınlarla aşk yaşadığı dönemlerde ise, bu toplumsal olaylardan kopar. Aydın hassasiyeti ikinci plana atılır:

*“Köylüler köylerde, ağaların devletten zaptettikleri toprakları işgal ediyorlardı. Ama en devingen kısım, öğrencilerdi. Öğrenciler, polisle çatışıyorlar, fakülteleri boykot ediyorlar, gösteriler düzenliyorlardı. Bir yandan bu olaylarla ilgiliydim, öte yandan da Gülgün'le geçirdiğim zamanlarda tümüyle bu olayların dışındaydım.”* (Özlü, 1976:63)

Özlü, gençlerin bu heyecanı karşısında, kolaycılık yaparak onları eleştiren aydın kesimin, aslında belleklerinde büyük bir boşluk oluştuğunun özeleştirisini yapmaktan da çekinmez:

*“Ortada kendine karşı cesur genç bir kuşak vardı. Kendini eleştiren eski kuşaklarda yaşamalarında da ister istemez, küçük ya da büyük boşluklar bulacaklardı .”* (Özlü, 1976:19)

Özlü'nün romanlarında aydın sınıfının, sosyalist düşünce için mücadele ettiğini, ancak siyasi engellemeler sonucu cezalandırılan bu aydınların, görüşleri uğruna vermiş oldukları savaştan yılarak, burjuvaziye yaklaşmalarını da eleştirir. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda büyük bir burjuva partisine katılan kişilerin büyük çoğunluğunun aydın sınıfının canı yanmış insanlarından oluşması bunun göstergesidir.

*“...sol politikalara bulaşıp da ağızlarının payını almış bir yığın genç aydın, yazarlarla, üniversiter'ler vardı orada.”* (Özlü, 1990:61)



Aydınlara fikirlerini tam olarak ifade edememe temasının işlendiği diğeri bir romanı da *Dalgalar*'dır. Bu eserde kendi yaşamından örnek vererek, rejimin düşünen gençler üzerinde oluşturduğu baskıyı:

*“Yetişme çağında Türkiye bir polis devletiydi. Bütün genç entelektüeller siyasi polisçe izleniyordu.”* (Özlü, 2006 b:107)

ifadeleriyle açığa çıkarır.

1950-80 yılları aydınlara için zor yıllardır. Bunu kabul etmek gerekir. Siyasal açıdan tüm bu baskılara rağmen mücadelelerinden ödün vermeyen gençlerle mukayese edildiğinde ise, aydın kesimin yeterince kararlı duramayışı Özlü'nün romanlarında tematik bir özeleştiri olarak yerini alır.

## 6.2. VAROLUŞÇU DÜŞÜNCE ETRAFINDA ŞEKİLLENEN TEMALAR

### Varoluşçuluk

Varoluşçuluk (egzistansiyalizm) bireyin deneyimini, ve bu deneyimin tekliğini ve biricikliğini insan doğasını anlamının temeli olarak gören bir felsefe akımıdır. Varoluşçuluk, insanın varoluşuyla doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı büyük bir güçle vurgulayan, iradesi ve bilinci olan insanların, irade ve bilinçten yoksun nesnelere dünyasına fırlatılmış olduğunu öne süren bir düşünce okuludur. Bu akım insan özgürlüğüne inanır ve insanların davranışlarından sorumlu olduğunu öne sürer.

Varoluşçuluk veya egzistansiyalizm, genel olarak psikolojik ve kültürel devinimlerin; bireysel deneyimlerle birlikte var olabileceğini savunan felsefe akımı. Erdemlilik ve bilimsel düşünce birlikteliğinin insan var oluşunu anlamlandırmak için yeterli olamayacağını ve bundan dolayı mevcut birlikteliğin gerçek değer yargıları içinde yönetilen ileri düzey bir ulam (felsefi kategori) olduğu düşünülmüştür. İnsan yaradılışını anlamlandırma kesin olarak bahsedilen bu otantik gerçeklikle mümkündür.

Varoluşçuluk, 19. yüzyılın ortalarında, baskın sistematik felsefeye karşı bir tepki olarak doğmuştur. Søren Kierkegaard'ın genel olarak ilk varoluşçu filozof olduğu görüşü hâkimdir.

Hegelmilik ve Kantçılığa karşı olarak, Kierkegaard bireysel bir bakış açısına sahiptir. Onun oluşturduğu sorumluluk temelindeki görüş; yaşamın anlamına, tutku ve samimiyet ikilisinin gerçekçi çözümlerine dayanmaktadır. Varoluşçuluk II. Dünya Savaşı'nı izleyen günlerden sonra bilinirlik kazanmıştır. Akım, felsefenin yanında, teoloji, drama, resim, edebiyat ve psikoloji dallarını da etkilemiştir.

Varoluşçuluk, esas olarak 17. yüzyıldan beri var olmakla birlikte, gerçek ününü ve daha çok da popülaritesini Sartre ile birlikte kazanmıştır. 20.yüzyılda, Martin Heidegger gibi kendine özgü ve yetkin varoluşçu filozoflar söz konusu olmakla birlikte, bir felsefe olarak varoluşçuluk asıl etkisini Albert Camus ve özellikle de Sartre ile

birlikte göstermiştir. Sartre, varoluşçu felsefenin hem felsefi hem de siyasal alandaki taşıyıcısı, uygulayıcısı olmakla bir entelektüel ve filozof olarak ayrı bir yer edinmiştir.

Daha sonraları, Soren Kierkegaard tam olarak belli bir şekil verir varoluşçuluğun anlaşılmasında. Buna göre dünyadaki insanın varoluşu bir problematiktir ve felsefenin soruşturulması bunun üzerine yürütülmelidir. İse, modern varoluşçuluğun kurucusu olarak kabul edilir. Varoluşçuluk öyle ki hem edebiyat alanında hem de felsefe alanında etkili olmuş ve çeşitli şekillerde temsilcilerini bulmuştur. Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger, Albert Camus, Dostoyevski varoluşçuluk dendiğinde akla gelen ve modern varoluşçuluğun temsilcileri olarak incelenen isimlerdir.

### **Sartre'in Varoluşçuluğu**

Sartre'in, varoluşçuluğunda ilk olarak görülen, insanın önceden-tanımlanmamış bir varlık olarak ele alınmasıdır. İnsan kendi yaşamını ya da tanımını kendi kararlarıyla verecektir. İnsanın içinde bulunduğu koşullar içinde yaptığı tercihleri onun kim olacağını ve ne olacağını belirler. Bu, "varoluş özden önce gelir" sözünün anlamıdır. İnsan önceden-zaten-belirlenmiş bir öze sahip değildir, daha çok o özünü kendi eyleyişleriyle gerçekleştirecek, yani varoluşunu şekillendirerek özünü ortaya koyacaktır. Kahraman ya da alçak olmak, insanın kendi yaptıklarıyla ilgili bir sonuçtur. Bu anlamda varoluşçu felsefede insanın etik bir varlık olarak şekillendirildiği, ama bununla siyasal yadsımayan bir etik olduğu görülür. İnsan belirli bir bütünlüğün içine doğmuştur, burada belirli bağımlılıkları vardır ve bu bağımlılıklar içinde bazı kararlar vermek zorundadır yaşamı boyunca. İşte bu kararlar insanın varoluşunun gerçekleştirilmesidir. Bu anlamda Sartre varoluşçuluğu genelde sanıldığı gibi aksine ve varoluşçu edebi metinlerde görülen karamsarlığa rağmen iyimser bir felsefe olarak değerlendirir. Özgürlük ve bağımlılık arasında tuhaf bir ilişki kurulur bu felsefede, öyle ki, insan kendi özgürlüğüne de mahkum edilmiştir, denilir. Kendi kararlarıyla ve tercihleriyle özgürlüğünü gerçekleştirmek zorundadır.

### **Camus'nün Varoluşçuluğu**

Camus'nün felsefeye en büyük katkısı, insanların ne berraklık ne de anlam sunan dünyada bunları aramalarının sonucu olarak oluşan "absürt" fikridir. Filozof bu felsefesini *Sisifos Söylencesinde* açıklayıp *Yabancı* ve *Veba* gibi romanlarında da işlemiştir.

Genelde varoluşçulukla birlikte ele alınan "Absürdizm" (Saçma, uyumsuzluk felsefesi) ile birçok yazar ilgilenmiş ve bu felsefi düşünce akımını kendine göre yorumlamıştır, Camus saçma'nın kurucusu değildir fakat bu düşünce akımında önemli bir yer tutar.

Camus, makalelerinde okuyanı dualizmle tanıştırır. Mutluluk ve keder, yaşam ve ölüm, karanlık ve aydınlık.. Hayatın çeşitli biçimlerde geçtiğini ve insanın ölümlü olduğu gerçeği de budur. *Sisifos Söyleni*'de bu dualizm bir çelişki halini alır: Bir yanda yaşayarak hayatlarımıza değer vermekte öte yandan eninde sonunda yok olacağımız gerçeğini de bilmekteyiz. Bu çelişkiyle yaşamak Absürt'ün ta kendisidir. Eğer hayatımızın anlamsız ve boşuna olduğunu biliyorsak, kendimizi öldürmeli miyiz? Bu trajedik kısır döngü nasıl aşılabilir? Camus saçma kavramını burada kurar: yaşamın beyhudeliğinin bilincinde olan insan. Fakat Camus intihardan yana değildir, yaşamın anlamsızlığının yok edilemeyeceğinin bilincindedir fakat bununla savaşmaktan kaçınmaz.

### **Demir Özlü'nün Varoluşçuluğu**

Özlü, ilk romanlarında yoğun olarak varoluşçuluk üzerinde yoğunlaşmıştır:

*“Yaşam kendimizin yarattıklarıdır.”* (Özlü, 1990:26)

Bu yoğunlaşma 1950 kuşağı aydınlarının hayata bakış açılarını da özetler. Karmaşık yıllar olarak ifade edilen 1960-70 arasındaki olaylar ele alınırken, bunalım, boğuntu, psikolojik açmazlar, yalnızlık, boşluk vb. duygular eserlerinin değişmez teması haline gelmiştir. Özlü de

kuşağındaki birçok yazar gibi, bu temalardan beslenmiştir. Varoluşçu yazarların(Kafka, Sartre, Camus vb) Türk Edebiyatına yoğun olarak çevrildiği bu dönemde Özlü de bu popüler yazarlardan oldukça etkilenmiştir. Öyle ki; *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda başkışı Selim, Kafka çevirileri yapan genç bir edebiyat eleştirmeni ve çevirmendir:

*“Selim’in Kafka’nın Şato çevirisi üzerine yazdığı yazı eleştiriye uğradı.’ Bizim somut koşullarımızla Kafka’nın içinde bulunduğu koşullar çok ayrıdır’ biçiminde bir düşünce öne sürüyordu yazar.”* (Özlü, 1979:39)

“Yazarın, romanda Sartre’ı anması kendisinin ve kuşağının ilgilendiği eserleri ve atmosferi vermesi açısından anlamlıdır.” (Andaç, 2011:19)

“ ‘Sartre’ gibi konuştun’ dedi. Selim ” (Özlü, 1979:52)

Sartre, Kafka ve Camus gibi yazarlar sık sık tekrarlınsa da, “ buhranlı, sıkıntılı sürekli bir boşluk ve düşüş içinde öne sürülen roman karakterleri, Özlü’nün varoluşçulukla kurduğu bağın, Batı’dakinden farklı olduğunu gösterir. Erken yaşlarda tanıştığı bu akım toplumsal hareketi birey açısından değerlendirmesine yol açar. Özellikle belirtilen bilinçaltı, şiddetli Oedipus gibi tanımlamalarla anlatıcının Freud okuduğu anlaşılır. Fitzgerald ve Boris Vian'ın isimleriyle özellikle belirtilir. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda (s.70) Anlatıcının solla ayrışması diyaloglar yoluyla ortaya konur ve yorumsuz aktarılır. Düşüncelerini ise düzene ilişkin sözleriyle ifade eder.”

(Eylem, 2011: 12)

*“Bir yapı kurulmuştu, ben kendimi kurmadan önce de, başladıktan sonra da, yapı nasıl kurulursa kurulsun, boşlukları vardı; çürük yanları, çürük tuğlaları, taşları vardı, bir zaman gelince o yapı sarsılıyor, boşluklar yerine oturuyor, eskiden daha sağlam bir yapı ortaya çıkıyor, sarsıntıyı atlatınca...”* (Özlü, 1990:66)

Varoluğu, gelenek ve gelişme arasında bir engel olarak görmeyen Özlü *Amerika 1954'* de;

“ *‘Sanırım çok iyi anlatmış’ dedi Penelope. ‘Durmada n değışebiliyor, tıpkı yaşam gibi. Gelenekten geliyor ama gelişmeye de tam tamına açık, çok güçlü varoluşsal ve insancıl öğeler üzerine kurulmuş, yazıldığı gibi.’* ”

(Özlü, 1990:64 )

ifadeleriyle, Caz müziğinin insancıl haykırışını örnek göstererek savını güçlendirir.

Yaşam tarzının şekillenmesinde bu yazıların etkisi açık olarak ifade edilir. Varoluşçu düşüncelere yapılan eleştiriler Özlü gibi birçok yazarın toplumdan ayrışmasına neden olur:

“*Gençlik yıllarında gerçeküstücülükten, varoluşçuluktan etkilenmiş, bizi belirleyen kurallar dizininden kopmuştuk. Bu bir anlamda toplumd n kopmak demektir.*” (Özlü, 1976:19)

Bu toplumsal ayrışmaya rağmen Özlü, varoluşçu düşünc eyi neredeyse bir kader olarak algılar, bir kere sahip olunan bu düşünce uğruna bir bedel ödenecekse, bundan kaçınılmamalıdır:

“*Sana varoluşun diriliğini duyuran her şey hep dışarıdan gelmedi mi? Seni gelip bulan şeyi yaşayacaksın Selim. Boğazına kadar yükselen dalgaları göğüsle. Kaçacağın bir yer yok: seni gelip bulan ölüm de olsa, aşk da olsa, ölümle kaynaşan, kollarını ölüme dolayan bir aşk da olsa, iyi karşılayacaksın onu.*” (Özlü, 1979:119)

Özlü, yaşanmışlıklarını romanlarına aktarırken, bilinçaltının etkisinden kurtulamaz. Bilinçaltı sorguları, örnek aldığı varoluşçuların etkisiyle daha da güçlenir:

“Yaşam ile ölüm arasında sıkça gidip geldiği çocukluk ve ilk gençlik yıllarından, varoluşçuluk üzerine ilk bilgileri öğrendiği Berkeley'e ve Paris'te tanıştığı diğer varoluşçulara değin, aslında “bilinçle” şekillenmiş bir yaşam pratiğine tanık oluruz Demir Özlü'de. Bunalım, umutsuzluk, bunaltı,

kötümserlik, özgürlük, idealizm, usdışılık, saçmalık vb. Görüldüğü gibi bir ikisi hariç, varoluşsal açıdan pek de iyi sonuçlar çıkarılabilecek tanımlar değil bunlar. Bunlara iç daralması, kaygı, titreme, ürperti, boğuntu, bağısızlık ve bungunluk gibi varoluşçu eserlerde sıkça rastlanan terimleri de eklemek mümkün. Nereden bakılırsa bakılsın insanın olumsuz ruh haline tekabül eden bu terimler, varoluşçuluğu da bir karamsarlık felsefesine indirger sanki.” (Uygun, 2011 b:4-5-6)

Varoluşçuluk teması Özlü'nün romanlarına 1970'lere kadar yoğun olarak yansımıştır. Hatta o kendine sahip çıkmak için yazdığını, düşüncenin dehlizlerine bu duygularla inip insanları sarstığını ve sarsıldığını ima etse de;

*“Hiçbir şey düşünmüyordum... hiçbir şeyi gözden geçirmiyor, hiçbir şeyi çözümlenmiyordum. Bilincim gövdemin dışında ayrı, ağır bir varlık olmaktan çıkmış, varlığıma karışmıyordum .”* (Özlü,1976:26)

sonraki romanlarda bu etkinin azaldığını görürüz. Bunun nedenini yaşadığı toplumun şartlarına bağlamak uygun olacaktır. Kafka'nın metinleri Özlü'nün yaşamını belirlemiştir ama bu imgeler üzerinden uzun bir süre hayata tutunmak imkânsızdır. Özlü, *Bir Yaz Mevsimi Romansı* ve sonrasında yazılmış olan *Tatlı Bir Eylül*'de varoluşçu bakış açısından vazgeçeceğinin sinyallerini verir. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda Doktor N. ile yapılan konuşmada:

*“ ‘Sizin bir-iki eleştiri yazınızı okumuştum’ dedi ‘Sartre, Camus, vb varoluşçuluk üzerine. O dönem geçti artık. İnsancılık falan.’”*

(Özlü, 1990:77-78)

değişen ve gittikçe vahşileşen dünyada, bu bakışın kalıcı olamayacağı dile getirilir.

### **6.2.1. Yabancılaşma ve Yalnızlık**

Özlü'nün romanlarında yoğun olarak işlenen temalardan biri de yalnızlıktır. Baş kişiler de dahil bir çok roman kişisi, çeşitli nedenlerle yalnızlaşır. Özlü romanlarında, sürgünlüğü esnasında ayrı düşme ve özlemden kaynaklanan yalnızlaşmalar, burjuva hayatının sıkıcılığından kaynaklanan yalnızlaşmalar, toplumsal eylemlere katılmak

istedikleri halde belli nedenlerle uzakta kaldıkları için yalnızlaşanlar ve varoluşçu sorgulamalar yaparak kendini yalnızlaştıran kişiler görmek mümkündür. Yalnızlıkları bu şekilde temellendiren Özlü, yalnız kalışlar sonrası yabancılaşan roman kişilerinin sorgulayıcı yaşamlarını gözler önüne serer.

Özlü'nün gerilim yıllarında kaleme aldığı tüm romanlarında, yalnızlık duygusu işlenmiştir. Bu yalnızlığı anlayabilmek için dönemin acılarını bu acıların doğurmuş olduğu bireysel çöküntüleri de göz önünde tutmak gerekir. Bu konu da Fethi Naci'nin tespitlerini anlamak önemlidir:

“Demir Özlü, belirli bir dönemde yaşayan, belirli koşulların biçim verdiği bir aydın tipini ustaca çiziyor. Kolay suçlamaların gülünçlüğüne biliyor. Çekilen acıyı biliyor. Yaşanan yalnızlığı biliyor. Nesnel koşulların ağır basacağını biliyor. Bunun için de düzmece ‘iyimserlik’lerden uzak kalıyor.”

(Naci, 2012:13)

*Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda Selim'in, sürekli konuştuğu kişi, ölmüş arkadaşı Sandi'dir. Sandi'yle yapılan sanrısız konuşmalar, karakterin şimdiyle geçmişi arasındaki değişimlerini ve yalnızlığı gösterir. Terk edilmişlik duygusu umutsuz bir yalnızlığa neden olur:

“...o buruk, biraz da sıkıntılı havada anlaşılmaz bir tad vardır; terk edilmişliğin tadı insanı yalnızlığa, yalnız kalma korkusuna, boşluğa, ölüme yaklaştıran buruk, kötümser bir tad.” (Özlü, 1990:8)

“Özlü, beslenmiş olduğu varoluşçu yazarların etkisinde kalarak yalnızlaşır. Albert Camus gibi, hayatın mantıklı bir izahı olmayacağını, insan davranışlarının salt akılcılıkla açıklanamadığı, dünyada bir yabancı olarak kaldığını ve insanların da birbirlerini gerçekten bilemeyeceğine inanmış bir yazar olarak, gerçeği örtük biçimde ortaya koymaya çalışmıştır.”

(Eylem, 2011:2)

Özlü'nün ilk romanlarında sosyalist kimlik taşıyan kişiler, toplumsal eylemlere katılmazlar, daha çok dışarıdan destek verirler. İstedikleri halde bu tepkiyi



verememeleri, onları içsel bir yabancılaşmaya iter; yabancılaşma da yalnızlığı doğurur. Bu zihni bir yalnızlıktır:

*“Topluma sonradan dıştan katılıyorduk. Çatışarak ya da alaya alarak. Böylece bir ölçüde de yaşantımız kendiliğinden olmaktan çıkıyordu; bilinç zaman zaman yalnız kalıyor, kendi üzerine kapanıyordu.”*(Özlü, 1976:19-20)

Toplumsal bir dünya görüşüyle şekillenmelerine karşın, bir türlü topluma uyum sağlayamayan bu kişiler, kalabalıklar içerisinde yalnızlığa mahkûm oluyorlardı. *Bir Uzun Sonbahar*'da Gülgün ve anlatıcının yalnızlıkları:

*“Ben de, bu kalabalık yalnızlık içinde epeyce toparlamıştım kendimi.”*

(Özlü, 1976:23)

*“İçinde yaşadığım toplumun koşullarını iyi bildiğimi sanıyor, ‘çürümüş bağlantıların içinde bir tutsaktan başka bir şey değilim’ diyordum. Çevresi ateşle çevrili bir akrepten farksızdım. Bütün bütüne dövülmüş, allak bullak edilmiş iç dünyama karşılık, İstanbul, eşsiz sonbaharlarından birini yaşıyordu.”* (Özlü, 1976:24-25)

ifadeleriyle netleşir.

Toplum adına savaşmak istediği toplum çevresini kuşatmıştır artık aydının.

Çok değer verdiği sosyalist kimliğini öne çıkarabildiği partiden uzaklaştırılması da, yazarı yalnızlığa sürükleyen önemli bir etken olur:

*“...bir sosyalist için parti onun yaşama biçimidir, derin ölçüde yalnız kalırsın, sırasında yıllarca da sürebilir bu yalnızlık duygun.”*(Özlü, 1976:77)

Özlü'nün hiçbir şeyi umursamayan, hayatı eğlence olarak gören kadın burjuva kişileri de yalnızlıktan şikâyet ederler. Topluma karışma gibi bir dertleri olmasa da faydalı bir şeyler yapamama düşüncesi bu kişilerde ağır bir can sıkıntısı yaratır. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'nda Bayan M.'nin isyânı, bunu daha somut ortaya koyar:

*“Hiçbir şey yapmadan, yaşayıp durmak ne kadar zor korkunç cansıkıntısı içindeyim.”* (Özlü, 1979:20)

Özlü'nün yalnızlık temasını en belirgin olarak dile getirdiği dönemi ise roman kişilerinin gönüllü sürgünlüğü olarak ifade ettiği, Kuzey Avrupa yıllarıdır. İçsel yalnızlık beraberinde somut yalnızlığa da dönüşmüştür. Boş evlerin boş odalarında geçmişine yapmış olduğu hayali yolculuklarla yalnızlıktan kurtulmaya çalışır:

*“Yoksa yolculuğunun merkezi olmuş bu boş odalarda artık hüznle karışan içine, kendi içine yaptığın bir yolculuk mu bu?”* (Özlü, 2011 a:9)

Melankolik kimlikleriyle ön plana çıkan kişiler de, kaçınılmaz bir sondur yalnızlık. Tatlı Bir Eylül'de başkişinin melankolik oluşu, şehrin insanı yalnızlaştırması gibi algılansa da yine yazarın ifadeleriyle melankoli yalnızlıktan doğmuyor, yalnızlık melankoliyi besliyordu:

*“İçini saran melankoli, İstanbul'a, büyük kente uyum sağlayamamasından gelmiyordu. Hiçbir güçlük duymuyordu bu kentte yaşarken Melankoli kendi yalnızlığından geliyordu.”* (Özlü, 2011 a:21)

Özlü ilerleyen yaşını, arkadaşlarını kaybettikten sonra ortaya çıkan yalnızlığını, ölümün boşluğuyla doldurmaya çalışır:

*“...yılların geçmesiyle artan, ölümün boşluğuyla dolmaya başlayan yalnızlığını ...hepsini.”* (Özlü, 2011 a:34)

### **6.2.2. Bunalım/ Bunalı**

Özlü'nün romanlarında bunalım/bunalı ifadeleri sık rastlanan ifadelerdir. Alışlagelmiş bir kavram olan bunalım yerine bunalı ifadesini kullanmasında iki temel neden olduğu düşünülebilir. Birincisi farklı sözcüklerle okuyucunun dikkatini çekmek, ikincisi ise etkisinde kaldığı varoluşçu yazar Sartre'ın Bulantı adlı eserine gönderme. Varoluşçu bir yazar olan Özlü'nün romanlarında insanın bunalımları ile Sartre'ın *Bulantı* eserindeki psikolojik çatışmalardan doğan bunalımlar, büyük benzerlikler gösterir. Dolayısıyla Özlü'nün bunalı ifadesini kullanmasında bu iki etkenin de rol oynadığını düşünmek yanlış olmaz.

Özlu'nün romanlarında karakterler farklı nedenlerle bunalıma düşerler. *Bir Uzun Sonbahar*'da askerliğini yapmak için doğuya sürgün olarak gönderilen başkişi, burada zor doğa şartları, baskılar ve İstanbul'dan uzak kalması sonucunda bunalıma girer. Askerden rapor alarak İstanbul'a dönen anlatıcının bunalımdan çıkamadığı görülür:

*“Zaman, uzamış, uzamış yıpranmış bölünmüş, kopuk kopuk olmuştu. Herhangi bir eşya gibi, bıktırıcı zaman. İçim karanlıkla örtülüydü.”*

(Özlu, 1976:24)

Depresyon sonucu kullanmış olduğu ilaçların etkisi, bunalımı daha da derinleştirmiştir:

*“Kötü bir düştten uyanmış gibiydim, besbelli sinir hastalığının, ya da ilaçların örgensel etkisi sürüyordu.”* (Özlu, 1976:25)

Özlu'nün romanlarındaki bunalımı güçlendiren en temel etkense varoluşçu düşüncedir. Gençlik yıllarında düşmüş olduğu bunalımların etkisi, ilerde de kendisini gösterir:

*“Gülünç, ilk gençlik yıllarının varoluşçu bunalımlarına döndüm sanki. Oysa, bütün o bunalımlar aştığım bir şeydi. Ama bu defa da a gerçek tabi.”*

(Özlu, 1976:26)

*“Gençlik bunalımları, hiçbir şey bunlar...”* (Özlu, 1976:26)

Gençlik kaygılarıyla ortaya çıkan bunalımlarla, toplumsal yalnızlıktan doğan bunalımlar karşılaştırıldığında ise, kalabalıklar içerisinde kalınan yalnızlıkların doğurduğu bunalımların, çok daha şiddetli olduğu görülür:

*“Nedensiz gelip insanın içine oturan, somutlaşan bir bunaltı da.”*

(Özlu, 1976:26)

Gençlik bunalımlarının kaynağında yatan bir diğer unsur da, umutların tükenmesi endişesidir. Belirsizlik içinde geçen güç yıllar bunaltıları tetikler:

*“Gençlikti o. Güç belirsizlik, bunaltı ve umut.”* (Özlu, 2005:44)

Sürgünlük yıllarının bireyde oluşturmuş olduğu benimseyememe duygusu da, içsel bunalımların tetikleyicisidir. Yabancı ülkelerde yaşanan tedirginlikler Özlü'yü birçok kez bu tür bunalımların eşiğine sürüklemiştir:

*“..dünyanın hiçbir yerini kendi yurdu olarak tam benimseyememek ve nedeni belirsiz bir tedirginlikle bunaltı.”* (Özlü, 1979:146)

Sürgünlüğün uzaması, soğuk ve sessiz Avrupa şehirlerinin kasveti, aşığı olduğu İstanbul'u hatırlatır yazara. Bu da, bu kez, boğuntu tabiriyle yansır romana:

*“...Ama sonraları, ayrılık saati çalıp da, uzaklık büyüyünce, kim bilir belki günler, haftalar sonra duyacaktın bu boğuntuyu.”* (Özlü, 2011 a:46)

Özlü'nün roman kişilerinin yaşadığı bunaltıların başka bir nedeni de, farklılaşan sosyal çevre ve aile baskılarıdır. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'nda Güzel Sanatlar Akademisindeki kız arkadaşlarına yönelik gözlemlerini ifade ederken bu gerçeği gözler önüne serer:

*“Karmaşıktılar, ruhsal bunalımları vardı, zaman zaman boşlukta sallanır gibi oluyorlardı; taşradan yeni İstanbul'a göçmüş tutucu aileleriyle yeni yaşam arasında derin bir bunaltı duyuyorlardı.”* (Özlü, 1990:119)

Özlü'nün gönüllü sürgünlük yıllarında sık sık geçmişe yaptığı düşsel yolculuklar ona, gençlik yıllarının bunaltılarını da hatırlatır. Bu bunaltılarından Bunalım Edebiyatı'nın ilk metinleri doğar:

*“Fatih'teki evde, gençlik yıllarını geçirdiğin odanda kağıtlar üzerine dökmeye çalıştığın bunaltılarını unutmuyorsun.”* (Özlü, 1990:119)

*Dalgalar*'da sıklıkla geriye dönüşler yaparak annesinden bahseden yazar, onun ölümü sonrasında derin bir boşluğa düşer. Ölüm fikri düşmüştür zihnine. Ölümü bir yok oluş olarak ifade eder. Bu yok oluşa giderek yaklaştığını düşünür. Bunaltı teması bu kez ölüm karşısındaki acziyetten kaynaklanır:

“ Onun yokluğu gidişi ile kendisinin de hiç de uzak olduğu düşünülmecek bir zamanda yok olacağını artık kesin olarak bilmeye başlamanın bunaltısı mıydı?” (Özlü, 2006 b:54)

Özlüye göre özgürlüklerin sınırlanarak tasarlandığı toplumsal yapı da, bir o kadar iğrenç ve bunaltıcıdır. *Dalgalar*'da, Tayland'da uygulanan rejime karşı gösterdiği tavırdan da bu sonuç çıkar:

“*Polis devleti, asker-polis devleti haline dönüşüyordu. Hepsi bunaltıcı ve tiksinti vericiydi .*” (Özlü, 2006 b:118)

### 6.2.3. Ölüm/İntihar

Tüm varoluşçu yazarlarda olduğu gibi Özlü'nün eserlerinde de ölüm düşüncesi tematik unsurların başında gelir. 1960-80 arasındaki gerilim, ölüm kavramını günlük yaşamın ritüeli haline getirmiştir. Toplumsal olaylarda ölen gençler, genç aydınlar arasında olduğu gibi, siyasal olaylardan uzak yaşayan burjuva toplumlarını bile etkilemiştir. Varlığın sorgulanabilirliği gibi, ölüm gerçeği de bireyin zihninde sıcaklığını sürekli hissettirebilecek kadar doğal hale gelmiştir. Bireylerin geçirmiş oldukları psikolojik bunalımlar, varoluşçu ya da nihilist sorgular, siyasi çatışmalar, kısacası birçok unsur Özlü'nün eserlerinde ölüm düşüncesini sıcak tutmaya yeter.

*Bir Uzun Sonbahar*'da başkişi (anlatıcı) doğudaki sürgün askerlik döneminde bunalıma girip sinir krizi geçirir. Bu bunalım daha sonra intihar düşüncesiyle su yüzüne çıkar. Başkişi sevgilisi Gülgün'le yaptığı konuşmada bunu açıklar:

“*Birkaç ay önce derin bir sinir bunalımı geçirdim ben. Ölümün kapısını yokladım. Kendimi toparlayamadım daha. Bu örgensel bir bozukluk haline dönüştü. ‘Demek sinir bunalımını, kendini öldürme isteğini bilenlerdensin?’ dedi.*” (Özlü, 1976:21)

Romanda yazarın sevgilisi olan Gülgün de intihara meyillidir. Bu duygu zaman zaman psikolojik baskılara neden olsa da intihar etmez, bu duyguyla yaşar:

“*Yo, kendimi öldürmeye girişmedim. Kendimi öldürme duygusu bastırıyor üzerime. Çok bastırıyor.*” (Özlü, 1976:70)

*Bir Uzun Sonbahar*'da intihar fikri, başkişinin bilincinde tutulan ve tekrarlanan bir eylemdir. Gençlik yıllarında birkaç kez teşebbüs ettiği intihar saplantısından hayata bağlanacak sebepler bularak uzaklaşmıştır. Bu sebepler net açıklanmasa da idealizmin bunda etkili olduğu söylenebilir:

“...intihar saplantısını ilk gençlik yıllarımdan beri saklıyordum, iki defa yüzeye çıktı on dokuz yaşında, bir de ondan on yıl sonra....Aslında, bir çeşit kendini öldürme girişimiyle kurtuldum o saplantıdan...ayrıntılarını sorma, ama bir çeşit umutlu bir girişimle kendimi kurtardım.” (Özlü, 1976:73)

Özlü'nün romanlarında, mükemmeliyetçilik ve ailevi boşluk düşüncesi de intihar sebepleri arasında yer alır. *Bir Uzun Sonbahar*'da Tan karakteri, ailesinin ideallerine karşılık veremediği için intihar eder:

İntiharların bir başka nedeni de yalnız kalmaktan duyulan korkudur. Kendini toplumdaki soyutlayan birçok aydın yalnız kalma endişesiyle intiharı seçer. *Bir Yaz Mevsimi Romansı*'da, hayâllerinde konuştuğu arkadaşlarından bazıları, bu yolu seçmiş kişilerdir:

“Ölüm ve yalnızlık. Kimisi ölümü seçti, kimisi de yalnızlığı.” (Özlü, 1990:179)

Özlü'nün romanlarında ölüm fikrinin yoğun bir biçimde irdelendiği bakış açısı ise varoluşçuluktur. Varlığı anlamlandırmak için gösterilen çaba, ölüm fikri karşısında tersine hiçlik anlayışına kayar. Ölümü anlamlandırma çabası da boştur:

“Ölüm karşısında, anlamaksızın durmaktan başka ne yapabiliirdin ki?”

(Özlü, 2011 a:36)

Zaman zaman ölümün somut gerçekliği karşısında teslimiyetçi bir anlayış sergilenebilse de, bu sadece bir teselli olarak kalır. Düşünceler eninde sonunda bir yok oluş, bir hiçlik kaygısı etrafında birleşir:

“Böylece, yazılar yoluyla, belki, en çok ilgilendiğin insanın, gerçek denilen bu dünyada yaşayıp da ölmüş olduğunu somut olarak görmekle, kim bilir, belki de, ölümlle olan bağlarını güçlendiriyorsun. Hayır ölüme atılmak, ona

*yaklaşmak anlamında değil. Ölümün evcilleştirilip evcilleştirilemez olup olmadığını bilebilmek için. Bütün varlığın üzerinde, günü geldiğinde egemen olanı uysal kılabilmek için. Ama anlamıyorsun ki, olanaksız bu. ölüm soğuk, bütünsel bir hiçlik, hiçbir yere varmıyor.” (Özlü, 2011 a:36-37)*

Diğer romanlara nazaran, *Tatlı Bir Eylül*'de ölüm fikrinin daha ayrıntılı işlenmesinin nedeni, yalnızlıktır. Yazarın yaşam hikâyesi yazılmaktadır ve derin yalnızlık her satırda ölüm düşüncesinin gölgesinde kaleme alınır:

*“Yazmanın yalnızlık olduğunu bunun da ölümü çağrıştırdığını biliyorsun.”*

(Özlü, 2011 a:36-37)

Özlü'deki ölüm düşüncesini besleyen en verimli kaynaklardan biri de şüphesiz, annesinin kaybıdır. Romanlarında dolaylı ya da direkt olarak bu ölüme atıflar yapılır. Dalgalar da ise bu belirginleşir. Yaşamındaki en yakın insan olarak gördüğü annesinin kaybını yok oluş olarak değerlendirmesi, kendi yok oluşunu daha sık hatırlamasına neden olur. İlerleyen yaşı da bu fikri güçlendirir:

*“Toprağın altına girmek! Kendi yok oluşunu da derinlemesine düşündürmeye başlayan bir olgu muydu bu? ” (Özlü, 2006 b:54)*

*“Her ölüm, geride kalanın yaşamını küçültüyordu. Bu en ağırıydı. Dayanmak ve umut etmemekten başka bir şey yoktu.” (Özlü, 2006 b:84)*

Yıllar geçmesine rağmen, yok oluş fikrinden kurtulamamanın, yazar üzerinde oluşturduğu baskı:

*“Hepsinden kurtulmak ölüm mü acaba? diye düşündü. Ya kurtulmadan yaşama? O neydi?” (Özlü, 2006 b:72)*

İfadeleriyle yer bulur. Yok oluş fikri zamanla, güçlü iradeleri bile zayıflatıp ölüm düşüncesi karşısında aciz kılar. Özlü de yavaş yavaş bu yenilgiyi kabullenmeye başlar:

*“Nasıl olmuştu da, güçlü sandığı iç yaşamı, bir gün içinde böylesine dibe vurmuş, onu ölüm düşüncesinin kıyasına getirmişti.” (Özlü, 2006 b:92)*

Özlu, ölümü teslimiyet olarak gören düşünceye karşı, varlığın anlamını savunmuş bir yazardır. Varlığı önemsiz gören teslimiyetçi zihniyetin karşısında durmuştur hep. İntihar saplantılarından kurtulabilmesinin temelinde de bu anlayışın hâkim olduğunu söylemek, yerinde bir tespit olur. İntihar zayıflıktır, ancak sevdiği birçok insanı kaybettikten sonra, zihnini kemiren ölüm düşüncesi; intihara kalkışan insanları, daha iyi anlamasını sağlar:

*“...varlığını hiçleyen zihinden nefret ediyordu. Öte yandan da bunu yaşarken, ansal bir isyanla canına kıyan insanlara hak veriyordu.”*

(Özlu, 2006 b:106)

Demir Özlu son romanı *Dalgalar*'da, binlerce insanın ölümüne karşı çok daha doğal bir bakış geliştirir. Psikanalist düşünceye atıfta bulunarak Freud'un sözüyle ölümü yorumlar:

*“Son bağlantı:doğa ölümdür. Çünkü öldürür. Doğa her zaman bizi tehdit eden bir aşırılıktır.”* (Özlu, 2006 b:138)

#### **6.2.4. Nihilizm/Boşluk**

Demir Özlu'nün romanlarında boşluk ifadesi sıkça tekrarlanır. Onun boşluğu ve hiçliği, benimsemiş olduğu dünya görüşünün etkisiyle doğar, gelişir ve metinlerinin değişmeyen temaları arasına girer. Hiçlik duygusunun kaynağı da aslında tezatmış gibi görünen varoluşçuluktur. Varoluşçuluktan doğar ve beslenir. Gerçeği arayan bireyin yaşamda sürekli olarak karşılaştığı engeller, baskılar yaşamı anlamsızlığa sürükler:

*“Kendimden sonraya soluk alan kimi satırlar bırakmanın da, gerekli olduğuna inandığım yok. “Ne değeri var bunların.”* (Özlu, 2010:19)

Anlamsız da olsa yaşam sürdürülmelidir.

Birçok varoluşçu yazar için, hayata dair tüm soyut değerler zamanla anlamsızlaşır. Özgür birey anlayışının koca bir saçma olduğu düşüncesi büyük bir boşluğa açılır ve saçma anlayışı çıkar ortaya. Özlu'nün yoğun bir biçimde etkilendiği Camus, varoluşçu düşünceyi saçma düşüncesine taşımış ve hayatın anlamsızlığını işaret



etmiştir. *Yabancı* romanında her şeyi saçma ve anlamsız gören Mersault karakteriyle, Özlü'nün karakterleri bu noktada kesişir. Hayat hiçbir şeye anlam verilemeyecek kadar saçma ve boştur:

“ Bunalım, umutsuzluk, bunaltı, kötümserlik, özgürlük, idealizm, usdışılık, saçmalık vb. Görüldüğü gibi bir ikisi hariç, varoluşsal açıdan pek de iyi sonuçlar çıkarılabilecek tanımlar değil bunlar. Bunlara iç daralması, kaygı, titreme, ürperti, boğuntu, bağısızlık ve bungunluk gibi varoluşçu eserlerde sıkça rastlanan terimleri de eklemek mümkün. Nereden bakılırsa bakılınsın insanın olumsuz ruh haline tekabül eden bu terimler, varoluşçuluğu da bir karamsarlık felsefesine indirger sanki. Aslında insanın karşı karşıya bulunduğu durumu ve varoluşun her tarafına yayılan “saçma”nın içinde barındırdığı yaratıcı hareket noktasını göstermesi bakımından hümanist bir kimliğe bürünür.” (Uygun, 2011 b:5)

Bu değerlendirmeler ışığında Özlü'deki hiçlik/boşluk duygusunu temellendiren düşüncenin, Sartre'in saçma kavramı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Politik engellemeler, özgürlüklerin yok olduğu toplumda yalnızlaşma ve uyumsuzluk da Özlü'deki boşluğu doğuran güçlü toplumsal nedenlerdir.

*Bir Uzun Sonbahar*'da anlatıcı, içine düştüğü boşluğun nedenini, kendinde görmez; topluma bağlar. Tüm sorgulamaları sonucunda, boşluk duygusunun varoluşçuluktan ya da hiçlikten kaynaklanmadığını sorumlunun başkaları olduğunu ifade eder:

*“Diri varlığımla, iç yaşantım uyumsuzlaşmıştı, boş yere bunun kaynağını varoluştta, ya da nedensiz varlıkta arıyordum, oysa başkalarıydı, kişiye boşluğu da. Kendini tüketmeyi de, saçmayı da, ölümü de yükleyen başkalarıdır. ”* (Özlü, 1976:80)

Bilinçaltına itilmiş yok oluş duygusu, çoğu kez bilinç düzeyine çıkarılamaz, gizli tutulur. Oysa herkesin zihninde duran bu hiçlik isteği unutulmuşla gün yüzüne çıkar. Unutulma korkusu hiçliği besler:

“...belki senin de iyice bilinç düzeyine çıkaramadığın, gizlice içinde taşıdığın bir yokoluş isteği var.” (Özlü, 2005:52)

*Bir Uzun Sonbahar*'da içine düşülen boşluğun nedenini başkalarına yüklemenin, bir nevi bireyin kendini rahatlatma kaygısı olduğunu söyleyebiliriz. Özlü toplumla barışık yaşayamamanın bahanesini üretir önceleri, sonra bu duygunun kaynağını arayışlarında keşfeder. Boşluk varlıkta gizli bir imgeydi ve içsel bir melankoliden doğuyordu:

“O yazarın kentinde olmak, seni, onun karmaşık diliyle yarattığı o binlerce, anlaşılması güç imgeler dünyasına daha çok sürüklemeyecek; bunun olanaksız olduğunu biliyorsun, gelirken de yoktu böyle saf bir düşüncen.”

(Özlü, 2011 a:20)

Özlünün gönüllü sürgünlüğü sırasında yaşadığı inişli çıkışlı hayat ta, hiçlik duygusunun tetiklenmesine yol açmıştır:

“Uykusuzlukla geçen gece yarısından sonraki üç dört saatte de, yeni uykuya daldığı zaman da, sabaha doğru uyurken gördüğü rüyalarda da hep bu uzun yılların –oradan oraya savrulmuş bir yaşamın- hesaplaşmasını yapıyordu. Bütünüyle hepsi. Bir boşluğa, silinip gidişe vardıktan sonra ...”

(Özlü, 2006 b:36)

Çok sevdiği arkadaşlarının bu yıllarda ölmesi, ölümü sorgular hala gelen Özlü'nün boşluğuna bir kapı daha aralar:

“Onun sesini duyuyordun, karşılıkları-o hayattayken olduğu gibi- çok defa soru biçimindeydi.” (Özlü, 1990:13)

Burjuva yaşam tarzının birey üzerinde yaratmış olduğu faydasızlık duygusu da, hiçlik temasının romanlara yerleşmesinde etken bir faktördür. Bu sosyal çevre içerisinde bir türlü olgunlaşamayan karakter, korumasız bir biçimde savrulup durur. *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*'da Selim, bu savruluşun en belirgin siması olacaktır:

“ ‘Otuz yaş hem güçlerin bir özsuğu gibi biriktiğı yaş, hem de kişiliğın artık oturmaya başlaması gereken yıl. Ama bir yaşama biçimi bile bulmuş değilim kendime henüz.’ ” (Özlü, 1976:27)

Özlü'nün romanlarında boşluk duygusunu, sadece yazar(başkişi) yaşamaz. Birlikte olunan burjuva kadınları da çoğu kez hayatı anlamsız bulur. *Bir Uzun Sonbahar*'da, başkişiyle konuşan Gülgün gibi:

“‘Ben de aynı durumdayım. Boşluk içindeyim.’ dedi ” (Özlü, 1976:27)

Kadınlarla yaşanan ilişkilerin sonunu belirlemede de boşluk duygusunun egemen olduğu görülür:

“...her zaman boşluğun, hiçliğin, yitişin, tehlikesini taşıyan bir ilişkiydi bu. Savrulmanın tehlikesini...”(Özlü, 1976:111)

Eserlerinde bireyi odağına alan Özlü, bilinçle kavranmış hayatın boşluklarına yoğunlaşır. Bu boşluklar varoluşla temellendirilirse de ortaya çıkan bunalım bireyin hayatı anlamlandırmadaki yetersizliğidir:

“Ex nihilo..hiçlikten hiç doğar.” (Özlü, 1979:146)

“Sadece hiçbir şey vardı. Hiçbir şey de gerçekten hiçbir şeydi.”

(Özlü, 2006 b:71)

Varoluşçu düşüncede Sartre'ı rol model alan Özlü, Sartre'ın “İnsan bir bunaltıdır.” tanımlamasının arkasına inşa eder bireyi. Özlü'nün romanlarına yansıyan boşluk temasını belirlemede, bu bunalımla sürüklenen insanın anlamsızlığı önemli rol oynar.

## SONUÇ

İlk eserlerini lise yıllarında vermeyen başlayan Demir Özlü, sonrasında 1950 kuşağı olarak bilinen yazarlar arasında kendine önemli bir yer edinmiştir. Demir Özlü, romanlarında, yaşadığı dönemi, döneminin bireye yansıyan atmosferini, dolayısıyla bütünüyle içinden geçtiği bir tarihin ayrıntılarını anlatmayı seçmiştir. Romanlarında sürekli yeni anlatım yolları ve yeni üsluplar aradığı görülmüştür. Bu bağlamda, dilde izlediği özgünlük, siyasi ve sosyal değişimlere getirdiği yorumlar, aşk, kadın ve cinselliğe bakışı, kurmaca ve mitolojik unsurları kullanışı, varoluşçu bakış açısı ve modernizme getirdiği eleştiriler Özlü'nün yenilikçi roman anlayışını ortaya koymaktadır.

Özlü'nün romanlarında; aşk ve cinsellik, burjuvazi, ölüm, intihar, bunalım, sürgünlük, yalnızlık, yabancılaşma gibi temalar oldukça belirgindir. Yazar bu temaları ortaya koyarken varoluşçu unsurlarla zenginleştirmiş ve her eserinde daha da derinleştirerek okuyucuyu düşünmeye zorlamıştır. Romanlarında genellikle burjuva çevresi ve sosyalist aydınının bu çevreyle yaşadığı çatışmaları öne çıkarmıştır. Kahramanları bu şekilde sınıflayan Özlü, kişilerin iç dünyasındaki çatışmaları verirken sosyal statülerinde ayırım yapmamıştır.

Demir Özlü'nün tüm romanlarında, sergilediği ortak tavırlar, ele aldığı temalar, Türk romanına kazandırdığı yenilikler ve bakış açısı göz önüne alındığında; yazarın romancılığı ile ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılabilir:

Sosyalist küçük burjuva aydını olan Özlü, siyasi kimliğini öne çıkararak kendi değerlerini sık sık dile getirmiş ancak mutluluğu burjuva kadınlarında ve cinsellikte aramıştır. Özlü'nün burjuva çevresinden kopamayışı, sosyalist aydınının dünya görüşü ve

yaşamı arasındaki çelişkileri ortaya koymaktadır. Küçük burjuva aydınının siyasi ve sosyal taleplerini yansıtmış ancak yine o toplum içerisinde yabancılaşmayı, topluma ters düşmeleri ve uzaklık duygusunu yaşamaktan kurtulamamıştır. Dünyanın yaşadığı pek çok soruna bir aydın duyarlılığı ile yaklaşmış ve eleştirel çözümler üretmeye çalışmıştır. Batının akılcılığını savunurken, bireyciliğine sert bir dille karşı çıkmıştır.

1950 kuşağı yazarları için sanat; toplumsal olan üzerinde yoğunlaşmak, yurt meselelerinden asla kopmadan aydın kimliğini esere yansıtmaktır. Demir Özlü'nün romanları bir nevi sorgulamadır. Bu eserlerde burjuvaziye, özgürlükleri sınırlayan siyasi iktidarlara ve askeri düzene bir başkaldırı dile getirilir. Ayrıca Özlü eserlerinde ezilen işçi sınıfının, tutuklanan öğrenci ve aydınların, mağdur edilen tüm halk kitlelerinin sesini duyurmaya çalışmış, kalıplaşmış toplumsal ön yargılara ve bağnaz fikirlere karşı olmuştur.

Belleğindeki dünya görüşü, varoluşçu düşünceyle zenginleşmiş, bireyin içsel sorunlarına bu pencereden bakarak, anlamlandırmaya çalışmıştır. Zihnindeki gerçekleri romana aktarırken benimsediği dünya görüşünü, zaman ve mekân unsurlarını, yarattığı kişileri yaşamından bağımsız tutmamış, kendi kimliğini hissettirmiştir.

Özlü'nün yaşamında çok geniş yer tutan gönüllü sürgün olma hali romanlarında sıkça işlenen ortak bir temadır. O sürgün edebiyatının yazarıdır. Hayatındaki sürüklenişler, yaşadığı yerlerle hep özlemine duyduğu memleketi arasında derin bir bağ oluşmasına yol açmış ve bunu eserlerine yansıtmıştır. Özlü Stockholm'da İstanbul'u yaşarken, Berlin ve Paris'te de Ödemiş yıllarının sıcaklığına gider. Özlü'deki bu hatırlayışlar hiç bitmemiş, "şimdi" geçmişin imgeleştirilmesinin bir aracı haline gelmiştir.

Demir Özlü'nün sanatıyla ilgili bilinmesi gereken en önemli husus, onun toplumsal ve varoluşsal konulara getirdiği farklı bakış açıları ve biçim unsurlarıyla bir arada yakaladığı uyumdur.

Özlü roman alanında sınırları zorlamayı tercih etmiş teknik açıdan da roman anlayışına özgünlük katmayı becerebilmiştir. Romanlarında tek anlatıcıya son vermesi, “sen” anlatıcı; “ben” anlatıcı, hatta “o” anlatıcı bakış açısını kullanması, bazen “ben” ve “sen” bakış açılarını iç içe kullanması ifadeyi etkili kılmasını sağlamıştır. Bunun yanında iç çözümlene, iç monolog, geriye dönüş, leimotif, diyalog, bilinç akışı gibi modern roman tekniklerini kullanarak modern roman anlayışını güçlendirmiştir. Özellikle iç çözümlene, iç monolog ve bilinç akışı varoluşçuluk düşüncesini anlatmak için seçmiş olduğu ideal anlatım teknikleridir. Özlü’nün leimotifleri de farklıdır, O bir ifadeyi, bir objeyi ya da jest ve mimikleri leimotif olarak kullanmak yerine her romanında birbirine çok benzeyen karakterleri leimotif olarak kullanmıştır.

Özlü’nün biçimdeki yenilik anlayışı bununla da sınırlı kalmamış, *İthaka’ya Yolculuk* romanında, Fransız Yeni Romanı (Nouveau Roman) anlayışının etkisiyle, edebiyatımızda çok az başvurulan anlatımı, soru-cevap şeklinde bir soruşturma biçimine döken yöntemi kullanmıştır. Bu anlayış alışıl gelmiş tarzdan çok uzaktır.

Özlü’nün romanlarında varoluşçu düşüncenin etkisi sadece tema unsurlarına yansımamış dilde de etkisini göstermiştir. Sartre’ın, bulantı sözcüğünden çok etkilenen Özlü bu sözcüğün yerine bunaltı ya da boğuntu sözcüklerini çok sık kullanmıştır.

Çalışmamızın Demir Özlü’yle ilgili araştırmalara ışık tutmasını ümîd ediyor, eksiklerin hoş görülmesini diliyorum.

## KAYNAKÇA

### İDEMİR ÖZLÜ’NÜN ESERLERİ

#### Romanları

- ÖZLÜ, Demir, (1976), *Bir Uzun Sonbahar*, Koza Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1979), *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*, Derinlik Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1990), *Bir Yaz Mevsimi Romansı*, Ada Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2011 a), *Tatlı Bir Eylül*, Kırmızıkeci Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2005), *İthaka’ya Yolculuk*, Dünya Aktüel Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2006), *Amerika 1954*, İmge Kitbv., Ankara.
- ÖZLÜ, Demir, (2006 b), *Dalgalar*, İmge Yay., Ankara.

#### Diğer Eserleri (Hikâye, Anı, Günce, Deneme, Gazete Yazıları)

- ÖZLÜ, Demir, (2001), *Sürgünde 10 yıl*, Milliyet Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1991a), *Ne Mutlu Ulysses Gibi*, Simavi Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1991b), *Berlin Güncesi*, Can Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1991c), *Kanallar*, Dünya Aktüel Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1993), *12 Eylül Dönemi Siyasi Yazılar*, BDS Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1997), *Borges’in Kaplanları*, Y.K.Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (1999), *Paris Güncesi*, P Kitaplığı, İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2003a), *Kentler Kadınlar Yazarlar*, Y.K.Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2003b), *Samuel Beckett’in Terzisi*, Dünya Aktüel Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2003) c), *Şapka, Deniz Kıyısı ve Yüz*, Dünya Aktüel., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir, (2004), *Öteki Günler Gibi Bir Gün*, Dünya Aktüel Yay., İstanbul.
- ÖZLÜ, Demir; (2010), *Kanal Kentlerinde*, Sel Yay., İstanbul.

ÖZLÜ, Demir, (2011 b), *Kendi Evine Varamamak*, Sel Yay., İstanbul.

ÖZLÜ, Demir, (2012 a), *Önünde Boş Bir Uzam*, Y.K.Yay.,İstanbul.

ÖZLÜ, Demir, (2012 b), *Sürgün Küçük Bulutlar*, Y.K.Yay.,İstanbul.

## II. YARARLANILAN KAYNAKLAR

### Kitap, Dergi ve Gazete Yazıları

AKBAL, Oktay, (30 Ocak 1977), *Bir Uzun Sonbahar*, Cumhuriyet Gazetesi, s.12, İstanbul.

AKDENİZ, Emel Binbirçiçek, (2012), *J.P.Sartre'de Yabancılaşma Fenomeni*, Karakoyun Yay.,s.34, İstanbul.

AKTAŞ, Şerif, (1986), *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Akçağ Yay. , s.17-18, Ankara.

AKTAŞ, Şerif, (2003), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay., s.103, Ankara.

ALPTEKİN, Fecir, (13 Haziran 1998), *Düşlerim Dokundu İstanbul'a*, Cumhuriyet Gazetesi, s.10, İstanbul.

ANDAÇ, Feridun, (20 Aralık 2001 ), *Şimdi O Sürgünlüğün Yurdunda*, Cumhuriyet Gazetesi, s.13, İstanbul.

ANDAÇ, Feridun, (2004), *Sürgünlüğün Bin Yüzü: Sürgündeki Edebiyatçılar*, Can Yay.,S.300, İstanbul.

ANDAÇ, Feridun,(2011a), *Demir Özlü. Kuşağının Sürgün(deki) Dili*, Kitap-lık Der.,Y.K.Yay.,S.153, s.1-13, İstanbul.

ANDAÇ, Feridun, (2011b), *Romanda ve Öyküde Gerçeklik Arayışları*, Varlık yay., s.24, İstanbul.

AYHAN, Ömer,(2011), *İflah Olmaz bir kent gizemcisi* , Kitap-lık Der.,Y.K.Yay. ,S.153, s.13-14, İstanbul.

BAYDAR, Yavuz, (1988), *Devlet Tarafsız Davranmalı*, Cumhuriyet Gazetesi, s.6, İstanbul.



- BEZİRCİ**, Asım, (1990), *Seçme Hikayeler*, Evrensel Basım Yay.,s.378, İstanbul.
- DAŞDEMİR**, İbrahim Turan, (2006), *Demir Özlü'nün Hikâyeciliği* (Yüksek Lisans tezi), Ankara.
- DURU**, Orhan , (2012), *Roman Medyadan Önce Gelir*, Y.K.Yay.,s.286, İstanbul.
- GÜRBİLEK**, Nurdan, (2010), *Yer Değiştiren Gölge*, Metis Yay.,s.9, İstanbul.
- HIZLAN**, Doğan, (17 Mart 2001), *Sürgünün Tek Tesellisi Kitaptır*, Hürriyet Gazetesi, s.22, İstanbul.
- İLERİ** Selim, (11 Şubat 2000), *Yazı Odası*, Cumhuriyet Gazetesi, s.12, İstanbul.
- KANTARCIOĞLU**, Sevim, (1988), *Türk ve Dünya Romanında Modernizm*, Akçağ yay., s.12, Ankara.
- KURT**, Mustafa, (2011), *Kahramanın Ölümü, Bireyin Sancılı Doğumu*, Kitaplık Der.,Y.K.Yay.,S.153, s.17-24, İstanbul.
- LEKESİZ**, Ömer, (2001), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs Yay.,s.219-227, İstanbul.
- MORAN**, Berna, (1988), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem yay.,s.132, İstanbul.
- NACİ**, Fethi,(2012), *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,s.513, İstanbul.
- ORAN**, Fatma, (3 Aralık1989), *Biz Bir Kopuş Kuşağıyız*, Cumhuriyet Gazetesi, s.8, İstanbul.
- ÖZDEMİR**, Emin (2007), *Yazınsal Türler*, Bilgi Yay.,s.247, Ankara.
- SARTRE**, J.P, (2006), *İmgelem*, İthaki Yay.,s.9,İstanbul.
- SEZER**, Sennur, ( 08 Aralık 2004), *Bir Atmosfer Yazarı*, Radikal Kitap, s.2, İstanbul.
- SEZER**, Sennur, (2008), *68' in Edebiyatı Edebiyatın 68'i*, Evrensel Basım Yay.,s.36, İstanbul.

**SEZER**, Sennur, (31 Mart 2016), *Dalgalar O Kıyıya Ölüm Taşıdılar*, Radikal Kitap, s.10, İstanbul.

**SÜREYA**, Cemal, (2004), *99-Yüz İzdüşümler*, Adam Yay.,s.159, İstanbul.

**TANİLLİ**, Server, (14 Mayıs 1999) *Strasbourg'da İki Yazar*, Cumhuriyet Gazetesi, s.13, İstanbul.

**TAYANÇ**, Tunç, ( 2011), *Yaşadığı Coğrafyaların Demir Özlü'nün Öykülerindeki İzdüşümleri*, Kitap-lık Der., Y.K.Yay.,S.153,s.30, İstanbul.

**UYGUN**, Hasan, ( 2011), *Kendi Evine Varamayan Bir Odysseus*, Kitap-lık Der.,Y.K.Yay.,S.153,s.25-26, İstanbul.

**YILMAZ**, Oylum, (08 Aralık 2004), *Şans İnsana Rastlamalı*, Radikal Kitap , s.4, İstanbul.

**YÜCEL**, Tahsin, (29 Mart 2006), *Bütün Bir Yaşamın Romanı*, Milliyet Kitap , s.14, İstanbul.

#### **Elektronik Gazete ve Dergiler**

**CAN**, Şengül, (2011), *"Demir Özlü'yle Başkenti İstanbul Olan Ülkelerde Dolaşmak"*, Mavi Melek Der.,S.50, (24.03.2011)

**EYLEM**, Arzu, (2011), *"Demir Özlü'nün Ben'den Sen'e Yolculuğu"*, Mavi Melek Der.,S.50, (21.03.2011)

**ÖZTÜRK**, Melek, (2011a), *"Demir Özlü İle Söyleşi Sakıncalı Bir Varoluş"*, Mavi Melek Der.,S.50 (26.03.2011)

**ÖZTÜRK**, Melek, (2011b), *"Kendi Evine Varamamak, Demir Özlü İle Söyleşi"*, Mavi Melek Derg.,S.50, (15.03.2011)

**ÖZYALÇINER**, Adnan, (1981), *"Demir Özlü İle Söyleşi"*, H.Gösteri, S.7,Haziran 1981.

**SOYŞEKERCİ**, Hülya, (2011), *"Uzak Kentlerde Sessiz Bir Ziyaretçi, Demir Özlü'ye Dair"*, Mavi Melek Der.,S.50, (19.03.2011)

**UYGUN**, Hasan, (2011 b), " *Boğuntu ve Bunaltının Gölgesinde: Demir Özlü*", Mavi Melek Der.,S.50, (13.04.2011)

**VAROL**, Yılmaz, (1997), "Öyküde 1950 Kuşağı-Demir Özlü", Düşler-Öyküler Der., s.14,S.4, Eylül 1997.

**ZİLELİ**, Irmak, (2012), "Demir Özlü İle Söyleşi", Remzi Kitap Gazetesi, Mayıs 2012.

**KİŞİSEL BİLGİLER**

Adı Soyadı : Muhittin Yaşar ÖZER

Doğum Yeri : Rize

Doğum Yılı : 07.01.1973

Medeni Hali : Evli

**EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER**

Lise 1986-1989: İstanbul Kasımpaşa Lisesi

Lisans 1990-1994: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı

Yabancı Dil: İngilizce

**MESLEKİ BİLGİLER**

1994-2001: MEB (Edebiyat Öğretmeni)

2001-..... : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türk Dili Okutmanı)